

**Korkeakouluopiskelun ja vanhemmuuden
yhteensovittaminen Suomessa – hyvinvointia ja haasteita**

Eerika Salminen
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma
Sukupuolentutkimus
Pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2017

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

SALMINEN, EERIKA: *Korkeakouluopiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittaminen Suomessa – hyvinvointia ja haasteita*

Pro gradu -tutkielma, 83 sivua

Sukupuolentutkimus

Marraskuu 2017

TIIVISTELMÄ

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastelen ensinnäkin opiskelijavanhempien koettua hyvinvointia verrattuna lapsettomiin opiskelijoihin ja etsin hyvinvointieroja opiskelijavanhempien ryhmän sisällä eri muuttujien perusteella. Toiseksi tutkin opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisen toteutumista hyvinvoivilla ja toisaalta huonosti tai kohtalaisesti voivilla vanhemmilla. Kolmanneksi kartoitan tutkimuksessani lapsen saamista estäviä tekijöitä opiskelijavanhemmilla ja lapsettomilla opiskelijoilla. Opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta Suomessa on varsin niukasti aiempaa tutkimustietoa.

Tutkimukseni aineistona ovat soveltuvat osat vuoden 2016 Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksesta. Tätä tutkimusta varten aineisto jaettiin pääaineistoon (n=207), joka kattaa kaikki vastaajat, joilla on lapsia sekä verrokkiaineistoon (n=2903), joka koostuu lapsettomista vastaajista. Tutkimus on luonteeltaan kvantitatiivinen ja aineistoa analysoidaan tilastotieteellisten menetelmien avulla. Pääanalyysimenetelmänä on ristiintaulukointi, ja tilastollista merkitsevyyttä tarkastellaan Khiin neliö -testillä.

Tutkimuksessa ei löytynyt opiskelijavanhempien ja lapsettomien opiskelijoiden välillä tilastollisesti merkitseviä eroja koetussa hyvinvoinnissa. Myöskään opiskelijavanhempien ryhmän sisältä ei löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja koetussa hyvinvoinnissa sukupuolen, korkeakoulusektorin tai ikäluokan perusteella. Huonosti ja kohtalaisesti voivilla opiskelijavanhemmilla havaittiin olevan enemmän haasteita yhteensovittamisen toteutumisessa hyvinvoiviin opiskelijavanhempiin verrattuna. Hyvinvoivat opiskelijavanhemmat ovat esimerkiksi tyytyväisempiä saamaansa sosiaaliseen tukeen. Jatkotutkimus opiskelijavanhempien sosiaalisista verkostoista ja keinoista niiden parantamiseksi on tarpeen.

Lapsen saamista estävistä tekijöistä nousivat esiin erityisesti keskeneräiset opinnot. Lapsettomat opiskelijat olivat yksimielisempiä lapsen saamisen esteistä sukupuolesta riippumatta, kun taas lapsia saaneiden ryhmässä näkemykset erosivat sukupuolen mukaan. Sekä lapsettomat että lapsia saaneet naiset nostivat halun edetä uralla viiden tärkeimmän esteen joukkoon, mutta miehet eivät pitäneet sitä yhtä tärkeänä. Esitän tutkimukseeni perustuen, että hoivavastuun tasaisempi jakautuminen ja tasa-arvoisempi työelämä helpottaisivat todennäköisesti varsinkin naispuolisten opiskelijavanhempien asemaa.

Asiasanat: korkeakouluopiskelu, vanhemmuus, opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittaminen, opiskelijavanhemmat, hyvinvointi

UNIVERSITY OF TAMPERE

Faculty of Social Sciences

SALMINEN, EERIKA: *Combining University Studies and Parenting in Finland – Wellbeing and Challenges*

Master's thesis, 83 pages

Gender studies

November 2017

ABSTRACT

This Master's thesis studies the subjective well-being of student parents in comparison with that of students with no children. Possible differences in well-being within the group of student parents according to different variables are also studied. In addition, this thesis studies how well student parents with good well-being and those with poor or moderate well-being have been able to combine university studies with parenting. Lastly, the reasons to postpone parenthood among student parents and students with no children are studied. There is little previous research on combining university studies and parenting in Finland.

The material for the present study comes from the relevant sections of the 2016 Finnish Student Health Survey (Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus). For the purposes of this study the material was divided into two different groups: respondents with children (n=207) and respondents with no children (n=2903). The study is quantitative in nature and the material is analyzed with the help of statistical methods. The main method is crosstabulation. Statistical significance is examined by using the Chi-square test.

No statistically significant differences were found in the subjective well-being of student parents in comparison with students with no children nor within the group of student parents according to gender, provider of higher education (university versus university of applied sciences) or age. Student parents with poor or moderate well-being had more challenges in combining studying and parenting when compared to student parents with good well-being. Student parents with good well-being were more satisfied with e.g. the social support they received. Further research on the social networks of student parents and ways to improve these networks is needed.

In the present study, the most prominent reason to postpone parenthood was unfinished studies. Students with no children listed almost all the same reasons for postponing parenthood regardless of gender, whereas student parents had different opinions depending on their gender. The willingness to advance in their career was among the five most common reasons to postpone parenthood for both women with children and women with no children, but men did not consider this as important. Based on this study, I suggest that a more equal working life and sharing the nurturing responsibilities more equally would probably enhance the status of female student parents in particular.

Key words: university studies, parenting, combining studies and parenting, student parents, well-being

Sisällysluettelo

1. Johdanto	1
2. Teoreettinen viitekehys	4
2.1 Vanhemmuuden ja opiskelijuuden kysymyksiä	9
2.1.1 Äitiys, isyys ja sukupuolittunut vanhemmuus	9
2.1.2 Lasten saamisen muutossuunnat	11
2.1.3 Korkeakouluopiskelu ja opiskelijavanhemmat Suomessa	16
2.2 Yhteensovittamisen palapelit	18
2.2.1 Opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittaminen ristiriitojen keskellä.....	18
2.2.2 Työn ja vanhemmuuden yhteensovittaminen prekarisoituneessa työelämässä	21
2.3 Hyvinvointi: käsitteitä ja käytäntöä	27
2.4 Yhteenvetoa tutkimuksen lähtökohdista	31
3. Tutkimuksen toteutus	34
3.1 Tutkimustehtävä.....	34
3.2 Aineistona Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016.....	36
3.3 Menetelmät.....	42
4. Tulokset	46
4.1 Lapsettomien opiskelijoiden ja opiskelijavanhempien koettu hyvinvointi	47
4.2 Erot opiskelijavanhempien koetussa hyvinvoinnissa	49
4.3 Opiskelijavanhempien koettu hyvinvointi ja yhteensovittamisen toteutuminen...	51
4.4 Lapsen saamisen esteet lapsettomilla opiskelijoilla ja opiskelijavanhemmilla	54
5. Yhteenveto ja pohdinta	60
5.1 Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitukset	60
5.2 Keskeiset tutkimustulokset	62
5.3 Pohdintaa ja jatkotutkimusaiheita	64
5.3.1 Yhteensovittamisen kivijalka: sosiaalinen tuki	66
5.3.2 Huoli opinnoista, itsenäisyydestä ja urakehityksestä	68
5.4 Loppusanat.....	72
Lähteet	74

1. Johdanto

Lapsen saaminen opiskeluaikana ei ole Suomessa tavanomaisin tilanne, ja valtaosa opiskelijoista haluaa valmistua ennen mahdollista vanhemmuutta. Lapsia saaneita opiskelijoita on kuitenkin määrällisesti suuri joukko. Opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittaminen on jäänyt tutkimusaiheena hämmästyttävän vähälle huomiolle, vaikka työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta puhutaan jatkuvasti. Yhteiskunnallinen keskustelu luo ristiriitaisia paineita opiskelijoiden suuntaan: toisaalta tutkinto pitäisi saada valmiiksi nopealla aikataululla, mutta toisaalta lasten saamista ei myöskään saisi lykätä liiaksi. Erilaiset tekijät kuten välivuodet ja pääsykoejärjestelmä vaikuttavat siihen, että Suomessa korkeakouluopinnot aloitetaan moniin muihin maihin verrattuna myöhään (Saarenmaa ym. 2010). Opinnot myös kestävät pitkään esimerkiksi siksi, että Suomessa maisterintutkinto on yliopistoissa lukuisista muista maista poiketen normi; harva jättää yliopisto-opinnot kandidaattivaiheeseen. Näiden kahden seikan takia valmistumisikäkin on suhteellisen korkea. Ennen lasten saamista monilla on haaveissa vielä uran luomisen aloittaminen ja ehkä jopa vakituisen työpaikan saaminen, mutta samalla ihmisen hedelmällisyysaika on rajallinen. Lisääntymisterveyden asiantuntijat esittävätkin aika ajoin huolensa siitä, että lasten saaminen lykkääntyy ja sen myötä vaikeudet tavoittaa toivottu lapsimäärä kasvavat (ks. esim. Miettinen 2015).

Elokuussa 2017 SDP:n puheenjohtaja Antti Rinne sai aikaan pienimuotoisen kohun kannustamalla suomalaisia “synnytystalkoisiin”. Tarkoitus oli ilmeisesti tuoda esiin huolta syntyvyyden alenemisesta ja esittää perhepolitiikkaan parannuksia, mutta vastareaktio sanavalintaan oli melkoinen. Lapsen saaminen nähdään nyky-yhteiskunnassa voimakkaasti ihmisten henkilökohtaisena valintana, ei isänmaallisena velvollisuutena. Valinnanvapautta pidetään tärkeänä. Ehkä juuri tämän individualistisen lähestymistavan vuoksi lapsen saamisen tavat ovat olleet jo hyvän aikaa muutoksessa. Viime vuosikymmeninä lasten saamisen ajankohta on siirtynyt myöhemmäksi ja niinpä ensisynnyttäjät ovat yhä iäkkäämpiä. Lasten saaminen myös “kasautuu” tiettyihin perheisiin niin, että Suomessa on nykyään yhtäältä kohtuullisen paljon monilapsisia suurperheitä ja toisaalta jatkuvasti kasvava määrä kokonaan lapsettomaksi vapaaehtoisesti tai tahattomasti jääviä. Lapsettomuus tai korkeintaan yksi lapsi on ihanteena jo joka neljännellä suomalaisella (Miettinen 2015, 23).

Vanhemmuuden ja opiskelun yhteensovittaminen on aiheena yhteiskunnallisesti merkittävä, sillä jos ihmisen toiveissa on saada lapsia, tulisi sen olla mahdollista missä elämänvaiheessa tahansa. Ei siis pidä luoda yhteiskuntaa, jossa on vain yksi oikea tai paras aika saada lapsia. Kuten Aira Virtala (2007, 11) toteaa väitöskirjassaan: “Hyvään lisääntymisterveyteen kuuluu, että ihmiset voivat ajoittaa raskaudet haluamallaan tavalla ja voivat saada lapsia haluamansa määrän.” Oikeus perustaa perhe on myös yksi YK:n yleismaailmallisessa julistuksessa mainituista ihmisoikeuksista. Samassa julistuksessa myös korostetaan perheen merkitystä yhteiskunnan perusyksikkönä, jota yhteiskunnan ja valtion on suojeltava. Niinpä sellaisillekin lapsiperheille, joissa toinen tai useampi vanhempi opiskelee, olisi luotava niin sosiaaliset kuin taloudelliset edellytykset pärjätä ja voida hyvin.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamista Suomessa useammasta eri näkökulmasta. Aineistoksi tälle pro gradu -tutkielmalle olen valinnut soveltuvat osat uusimmasta Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksesta, joka on vuodelta 2016. Kyseinen tutkimus on tuottanut vuodesta 2000 alkaen aina neljän vuoden välein laaja-alaista tietoa opiskelijoiden terveydestä ja hyvinvoinnista. Vuoden 2016 kyselyssä yhtenä erityisteemana oli juuri opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittaminen, joten aineisto tarjoaa erinomaiset mahdollisuudet perehtyä yhteensovittamisen kysymyksiin.

Ensiksi hahmottelen yleiskuvan siitä, miten lapsia saaneet ja lapsettomat opiskelijat Suomessa omasta mielestään voivat. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksessa 2016 kysyttiin vastaajan koettua hyvinvointia neljällä eri osa-alueella. Olen erityisen kiinnostunut siitä, onko koetussa hyvinvoinnissa eroja lapsia saaneiden ja lapsettomien opiskelijoiden välillä. Lisäksi etsin mahdollisia eroja lapsia saaneiden opiskelijoiden ryhmän sisällä sukupuolen, korkeakoulusektorin ja iän perusteella. Tämä ensimmäinen, hyvinvointiin keskittyvä lähestymistapa tuottaa täysin uutta tietoa, sillä määrällistä tietoa opiskelijavanhempien koetusta hyvinvoinnista Suomessa ei ole. Lapsettomien opiskelijoiden ja opiskelijavanhempien hyvinvointia ei ole myöskään aiemmin vertailtu toisiinsa.

Toiseksi tarkastelen tutkimuksessa mukana ollutta 14 väittämää, jotka liittyvät nimenomaan opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamiseen. Vastaajien piti valita, olivatko he samaa vai eri mieltä väittämien kanssa. Vertailen hyvinvointia opiskelijavanhempiä niihin opiskelijavanhempiin, jotka kokevat hyvinvointinsa vain kohtalaiseksi tai huonoksi: arvioivatko nämä kaksi ryhmää eri asioiden toteutuneen tai jääneen toteutumatta opiskelun ja

vanhemmuuden yhteensovittamisessa? Kolmanneksi perehdyn lasten saamista estäviin tekijöihin niin lapsia saaneiden kuin lapsettomien opiskelijoiden kohdalla. Lapsen saamista mahdollisesti estäviä tekijöitä oli listattu kaikkiaan 18 ja vastaajat valitsivat kunkin kohdalla, onko tekijä heille tärkeä. Tarkastelen, mitä tekijöitä opiskelijavanhemmat ja lapsettomat opiskelijat valitsevat tärkeimmiksi ja sitä, onko valinnoissa mahdollisesti sukupuolittuneita eroja. Näiden lähestymistapojen osalta tämä tutkimus jatkaa siitä, mihin Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016 jäi ja siten syventää jo saatua tutkimustietoa.

Tämän tutkielman metodologista puolta on ohjannut filosofian tohtori, tutkimuspäällikkö Reija Klemetti Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitokselta (THL). Klemetiltä sain idean käyttää uutta Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimusta aineistonani ja lähteä tutkimaan opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamista. Tutkielmani ei kuitenkaan ole toimeksiantogradu, sillä olen itsenäisesti valinnut lähestymistavan, tutkimuskysymykset ja menetelmät. En ole myöskään saanut tutkielman teosta rahallista tai muuta korvausta.

Tutkielmani rakentuu seuraavasti. Seuraavassa eli toisessa luvussa esittelen tutkielman teoreettista viitekehystä, valotan aiempaa tutkimusta aiheesta ja siihen läheisesti liittyvistä teemoista sekä määrittelen tutkielmani keskeiset käsitteet. Kolmannessa luvussa käyn läpi varsinaisen tutkimusasetelman ja esittelen yksityiskohtaiset tutkimuskysymykset sekä hypoteesit. Tämän lisäksi kolmas luku kuvaa käytetyn aineiston ja avaa kattavasti tutkimuksessa hyödynnettyjä menetelmiä. Neljäs luku esittelee tutkimuksen tulokset. Viides ja viimeinen luku sisältää tutkimuksen luotettavuuden arvioinnin, johtopäätökset ja pohdinnan sekä aiheita jatkotutkimukselle.

2. Teoreettinen viitekehys

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen teoreettista viitekehystä eli sitä, millaisista lähtökohdista tutkimus ponnistaa ja sitä, millaista opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisen tematiikkaan liittyvää tutkimusta on aiemmin tehty. Samalla määrittelen tutkimuksen keskeiset käsitteet. Aluksi avaan näkemystäni sukupuolesta ja tästä tutkielmasta sukupuolentutkimuksen kentällä sekä tartun perheen käsitteeseen. Alaluvuissa keskustelen vanhemmuudesta, opiskelijuudesta ja lasten saamisesta tapahtuneista ja tapahtuvista muutoksista. Lisäksi luon tarpeellisen katsauksen opiskelun ja vanhemmuuden sekä työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisen kysymyksistä aiemmin tehtyyn tutkimukseen ja tarkastelen hyvinvointikäsitteen moniulotteisuutta. Lopuksi vedän tutkimuksen teoreettiset lähtökohdat tiiviissä muodossa yhteen.

Peruslähtökohta tälle tutkimukselle on, että ihmisen on voitava niin halutessaan yrittää saada lapsia missä elämänvaiheessa hyvänsä. Lapset eivät koskaan ole itsestäänselvyys. Tahaton lapsettomuus koskettaa jossain vaiheessa elämää noin viidesosaa naisista ja kymmenesosaa miehistä (Koponen ym. 2012, 111). Lapsia ei siis aina noin vain *hankita* toiveista huolimatta. Siksi tässä tutkimuksessa ei käytetä käsitettä lapsenhankinta, vaan puhutaan lapsen tai lasten saamisesta. Yhtä tärkeää on muistaa, että lasten saaminen ei ole kenellekään välttämätön valinta eikä tämä tutkimus arvota sitä sen paremmaksi tai toivottavammaksi valinnaksi kuin vapaaehtoista lapsettomuuttakaan. Tavoitteena ei ole painostaa lasten hankkimiseen ylipäätään, tietyn ikäisenä tai tietyssä elämänvaiheessa. Yhteiskunnan ja oppilaitosten on joka tapauksessa huolehdittava siitä, että lasten saaminen myös korkeakouluopintojen aikana on mahdollista ilman että se asettaa vanhemmat muissa elämäntilanteissa lapsia saavia vanhempia huonompaan asemaan. Tästä näkökulmasta opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittaminen on yhdenvertaisuuskysymys.

Vanhemmuuteen ja perheeseen liittyvät kysymykset ovat tärkeitä ja paljon tutkittuja useilla tieteenaloilla kuten sosiologiassa, antropologiassa ja terveystieteissä (Häggman-Laitila & Pietilä 2007, 47). Oman panoksensa perhetutkimukseen on tuonut feministinen tutkimus, joka on nostanut esiin 70-luvulta alkaen mm. perhe-elämään liittyviä, sukupuoleen kytkeytyviä valtasuhteita ja naisiin kohdistuvia paineita (Kuronen 2014, 81). Sukupuolentutkimuksen ja feministisen tutkimuksen keskeistä antia perhetutkimukselle on ollut hegemonisen perheen ja heterodyninperheen kritiikki (Bradford & Sartwell 1997), epätasa-arvoisen työnjaon esille

nostaminen (Jokinen 2005) ja perheen yhteyksien selvittäminen risteäviin eroihin kuten luokkaan ja sukupuoleen (Kuronen 2014, 81). Kun tiedetään sukupuolen olevan yksi tärkeimmistä yhteiskunnallisista erontekijöistä ja toisaalta perhe-elämän olevan ihmisille keskeinen elämänalue, on selvää, että sukupuolentutkimuksella on yhä paljon annettavaa perheitä koskevalle tutkimukselle.

Sukupuoli on käsitteenä hyvin moniulotteinen, paljon tutkittu ja ristiriitaisia näkemyksiä aiheuttava. Siksi on syytä tarkentaa, miten ymmärrän sukupuolen ja käytän sukupuolen käsitettä tässä tutkielmassa. Näen sukupuolen joustavana, liikkuvana ja moninaisena ominaisuutena, jota yhteiskunnassamme edelleen pyritään voimakkaasti normittamaan, voisi jopa sanoa “kesyttämään”. Sukupuoleen liittyy paljon uskomuksia, joilla ei nykytiedon valossa ole totuus pohjaa. Tyypillinen länsimainen ajatusmalli on, että on olemassa vain kaksi sukupuolta – nainen ja mies – jotka ovat toisilleen “vastakkaiset”, toisensa poissulkevat, ja joita määrittävät erityisesti genitaalit (Aarnipuu 2008, 13). West ja Zimmerman (2002, 5) toteavat, että tukea näille argumenteille on yritetty hakea esimerkiksi sukupuolittuneesta työnjaosta ja nais- ja miestyypillisistä asenteista ja käytöksestä. Silloin, kun sukupuoli käsitetään tällä tavalla bioessentialismin kautta eli biologisesti määrittävänä, pysyvänä ja luonnollisena ominaisuutena, sitä myös vartioidaan voimakkaasti. Ajatellaan, että jokaisen täytyy olla selvästi jaoteltavissa mieheksi tai naiseksi: normeista poikkeaminen näyttää vieraana, aiheuttaa pelkoa ja altistaa normien rikkojan toisinaan naurun ja pilkan kohteeksi (Aarnipuu 2008, 15).

Todellisuudessa tiedetään, että sukupuoli ei ole kaksijakoinen tai pääteltävissä anatomiasta. Sukupuolen problematiikkaa on käsitelty laajasti vuosikymmenien ajan, eikä tässä yhteydessä ole mahdollista laajemmin avata näitä keskusteluita. Yhdyn Aarnipuun (2008, 62) näkemykseen siitä, että sukupuoleessa on ensisijaisesti kyse minuudesta ja itsemäärittelystä. Sukupuolta *tehdään* ja *esitetään* (*perform*, ks. Butler 2006/1990 sukupuolen performatiivisuudesta), mutta tekeminen tapahtuu tiettyjen normien ohjaamana. Vaikka identiteetit muodostuvat normien kautta ja ovat niistä jopa riippuvaisia, on normeihin samalla mahdollista omaksua kriittinen ja uudistava (*transformative*) suhde (Butler 2004, 3). Lähtökohta omassa tutkimuksessani on, että sukupuolta ei tarvitse vartioida, vaan sitä saa varioida. Tämä tutkimus nojaa ajatukseen siitä, että mikään ominaisuus (henkilötunnus, ulkonäkö, kromosomit, genitaalit, hormonit, käytös, luonne) tai ominaisuuksien yhdistelmä ei

yksiselitteisesti kerro ihmisen sukupuolta. Luotettavasti ihmisen sukupuolesta tai sukupuolettomuudesta pystyy kertomaan ainoastaan ihminen itse.

Vaikka sukupuolia tiedetään olevan useampia kuin kaksi, on kaksijakoinen eli binäärinen sukupuolijärjestelmä edelleen olemassa ja hyvin todellinen. Leena-Maija Rossin (2010, 22) sanoin:

“Sukupuolta [...] kannattaa miettiä paitsi ihmisiin liittyvinä määreinä, ominaisuuksina tai niiden kokonaisuutena, myös suhteina: valtasuhteina, hierarkioina tai järjestelmänä.”

Samalla kun ihmisen ajatellaan tekevän itse sukupuoltaan, tekeminen ei kuitenkaan ole vapaata vaan sitä määrää ja rajaa voimakkaasti yhteiskuntamme sukupuolijärjestys (Connell & Pearse 2015, 90). Sosiaaliset rakenteet – joita myös sukupuoleen liittyvät järjestykset ovat – eivät suoraan pakota ihmisiä toimimaan tietyllä tavalla, vaan enemmänkin rajaavat ihmisten mahdollisuuksia toimia ja asettavat seurauksia rajojen rikkomisesta (mts.). Modernisaation myötä on tapahtunut paljon muutoksia sukupuolijärjestyksissä, sillä esimerkiksi sukupuolen moninaisuudesta puhumisesta on tullut varsin tavallista. Julkunen (2010, 224) huomauttaa sukupuolijärjestelmälle olevan ominaista eron ja hierarkian jatkuvuus: kun jollain osa-alueella erot kapenevat, tulevat ne toisaalla esille – ehkä eri muodossa. Sukupuolijärjestelmä ei siis ole edistysaskelista huolimatta kadonnut mihinkään. Se vaikuttaa ihmisiin edelleen esimerkiksi vallan jakautumisen, työn sukupuolittuneisuuden ja tunnesuhteiden kautta (Connell & Pearse 2015, 92–103).

Arjen tasolla sukupuolijärjestelmä tulee näkyväksi esimerkiksi siinä, että kotityöt ovat edelleen enemmän naisten vastuulla, naiset nähdään työmarkkinoilla riskinä mahdollisen lapsen saamisen vuoksi, opiskelu- ja ammattialat ovat sukupuolen mukaan segregoituneet ja suomalainen perhevapaajärjestelmä olettaa naisen ottavan miestä enemmän vastuuta lapsen hoidosta (Jokinen 2005, 46, 73; Korvajärvi 2010, 186; Lammi-Taskula 2004, 170). Lisää esimerkkejä sukupuolijärjestelmän näkymisestä juuri tähän tutkielmaan liittyvissä kysymyksissä otetaan esille koko teorialuvun ajan. Jotta sukupuolijärjestelmän tuottamaa epätasa-arvoa ja epäoikeudenmukaisuutta voi tuoda esille, on edelleen hyödyllistä tehdä tutkimusta myös sukupuolikategorioittain, vertaillen. Niinpä tässäkin tutkimuksessa on perusteltua tarkastella joitakin tutkimustuloksia mies- ja naiskategorioissa. Se ei tarkoita, että tutkijana ajattelisin näiden olevan ainoat mahdolliset kategoriat. Muunsukupuolisia vastaajia ei ollut riittävästi, jotta heidän vastauksiaan olisi voitu hyödyntää tässä tutkielmassa

mielekkäällä tavalla. Olen päättänyt nostaa mahdollisia sukupuolten välisiä eroja keskusteluun, jotta mahdollisesti esiin tulevat eroavaisuudet tai eriarvoisuudet voidaan tehdä näkyviksi ja niihin voidaan pyrkiä vaikuttamaan. Nämä ja koko tutkielman läpi mukana kulkevat sukupuolta ja sukupuolijärjestelmää koskevat pohdinnat ankkuroivat tämän tutkielman vahvasti sukupuolentutkimuksen kenttään.

Kun tutkielmani liikuskelee lapsen saamisen läheisyydessä, on katse käännettävä perheen käsitteeseen. Arkikielessä perheiksi katsotaan usein vain sellaiset kokoonpanot, joihin kuuluu lapsia. Kyselytutkimuksen mukaan esimerkiksi lapsettoman avoparin mieltää perheeksi yli puolet suomalaisista, samaa sukupuolta olevan lapsettoman parin reilu kolmekymmentä prosenttia ja yksin asujan vain kymmenisen prosenttia (Paajanen 2007, 27). Monille ihmisille “perheen perustaminen” viittaa nimenomaan lasten saamiseen. Hämäläinen ja Kangas (2010) ovat esitelleet perheen käsitteen kehitystä suomen kielessä sadan vuoden aikana ja todenneet käsitteen muuttumisen heijastelevan koko perhekäsityksen muutosta. Tilastokeskuksen (n.d.) tällä hetkellä käyttämä määritelmä perheelle kuuluu näin:

“Perheen muodostavat yhdessä asuvat avio- tai avoliitossa olevat tai parisuhteensa rekisteröineet henkilöt ja heidän lapsensa, jompikumpi vanhemmista lapsineen sekä avio- ja avopuolisot sekä parisuhteensa rekisteröineet henkilöt, joilla ei ole lapsia.”

Perheeseen ei tämän määritelmän mukaan välttämättä kuulu lapsia, vaan esimerkiksi kaksi avoliitossa elävää aikuista ovat perhe. Samoin yksi vanhempi lapsineen muodostaa perheen. Toisaalta esimerkiksi samassa asunnossa asuvat isovanhemmat, vanhemmat ja lapset muodostavat kaksi perhettä: toiseen kuuluvat vanhemmat ja lapset ja toiseen, erilliseen perheeseen puolestaan isovanhemmat. Kyselytutkimuksista tai normittavista sanakirjamääritelmistä huolimatta perhe on lisäksi itsemäärittelykysymys. Siten esimerkiksi edellä esitetty isovanhempien, vanhempien ja lasten kokonaisuus näkyy tilastoissa kahtena perheenä, mutta se ei tietenkään avaa meille sitä, kuinka nämä ihmiset itse perheensä määrittelisivät.

Käsitteen *perhe* kompleksisuudesta ja monimerkityksellisyydestä johtuen on syytä tarkentaa, mihin tarkalleen ottaen viitataan, kun puhutaan perheistä. Esimerkiksi käsitteet *työn ja perheen yhteensovittaminen* ja *opiskelun ja perheen yhteensovittaminen* ovat sekä arkikielessä että tutkimuskirjallisuudessa tavallisia, vaikka itse asiassa tarkoitetaan nimenomaan työn tai opiskelun ja lapsiperhe-elämän yhteensovittamista. Nähdäkseni ei ole syytä keinotekoisesti

tämänkaltaisilla käsitteillä kaventaa perheen käsitettä silloin, kun näkökulma on lapsiperhekeskeinen. Täsmällisempää lienee puhua työn ja lapsiperheen (tai lapsiperhe-elämän) yhteensovittamisesta tai vaihtoehtoisesti työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta. Ensisilmäyksellä saattaisi olla mahdollista argumentoida, että sanan *perhe* pois jättämällä pudotetaan pois yhteensovittamiseen kiinteästi liittyvä parisuhdenäkökulma, josta tietysti onkin tärkeää puhua. Kuten edellä havaittiin, *perhe* ei kuitenkaan välttämättä muutenkaan sisällä kahta (tai useampaa) aikuista, vaan myös esimerkiksi yksi huoltaja lapsineen muodostaa perheen ja nimenomaan lapsiperheen. Olettamalla perheen käsitteen sisältävän parisuhdenäkökulman tullaan sulkeneeksi ulos perheet, jotka muodostuvat esimerkiksi yhdestä aikuisesta lapsineen tai lapsista ja useammasta aikuisesta, jotka eivät kuitenkaan ole keskenään pari- tai monisuhteessa. Parisuhdenäkökulman sisällyttämiseksi voidaan puhua työn, parisuhteen ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta. Kaikkein laajin käsite on työn ja muun elämän yhteensovittaminen, joka sisältää esimerkiksi työn ja vanhemmuuden, työn ja parisuhteen sekä työn ja harrastusten yhteensovittamisen. Tässä tutkimuksessa olen valinnut käytettäväksi käsitteen *työn/opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittaminen*. Lapsia opiskeluaikana saaneisiin henkilöihin viitataan myös sanalla *opiskelijavanhemmat*.

Perheen suppeisiin määrittelyihin ovat tarttuneet varsinkin kriittiset perhetutkijat (esim. Forsberg & Nätkin 2003; Yesilova 2009). Forsbergin (2003, 7) mukaan kriittinen perhetutkimus “purkaa ja kyseenalaistaa yksioikoista ja stereotyyppistä perheajattelua”. Niin pitääkin, sillä perheet ovat moninaisia – myös opiskelijavanhempien perheet. Kuten Anna Moring (2013, 10) väitöskirjassaan toteaa: “Perhe ei ole yksi.” Opiskelijavanhemmuus on jossain määrin poikkeuksellinen ratkaisu ja siten toisin tekemistä. Lapsen saaminen opiskeluaikana rikkoo sellaista hegemonista ajatusta perheestä, jossa lapsia saadaan vasta elämän “vakiinnuttua” eli valmistumisen ja työuran käynnistymisen jälkeen. Opiskelijavanhempien hyvinvointia ja opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamista tutkimalla päästään käsiksi kysymyksiin siitä, asettaako opiskeluaikana lapsen saaminen vanhemmat eri asemaan kuin muussa elämäntilanteessa lapsen saaminen ja siitä, kuinka yhteensovittamisen edellytyksiä voitaisiin vielä parantaa. Niinpä tässä tutkielmassa käymissäni keskusteluissa on kaikuja kriittisestä perhetutkimuksesta.

2.1 Vanhemmuuden ja opiskelijuuden kysymyksiä

Kuten edellä totesin, sukupuoli on koko yhteiskunnassa yksi merkittävimmistä erontekijöistä. Miten se näkyy vanhemmuussanojen ja vanhemmuuden käytäntöjen sukupuolittumisessa? Nykyvanhemmuutta ja perheitä arvostellaan monesta suunnasta, mutta mikä oikeastaan on muuttunut entiseen verrattuna? Entä millaista on opiskelijuus tämän päivän Suomessa? Näihin kysymyksiin vastaan seuraavissa alaluvuissa.

2.1.1 Äitiys, isyys ja sukupuolittunut vanhemmuus

Arkikielessä pidetään useimmiten itsestäänselvyytenä, että *äiti* on vanhempi, jonka sukupuoli on nainen ja *isä* puolestaan vanhempi, jonka sukupuoli on mies. Tutkimuskirjallisuudessa on samoin hyvin tavallista viitata esimerkiksi kyselyissä sukupuolekseen *nainen* valinneisiin vanhempiin äiteinä. Toisenlaisiakin kaikuja esimerkiksi isätutkimuksen piiristä toki kuuluu. Kolehmainen ja Aalto (2004, 15) ovat määritelleet isyyttä laajemmin: “[isä on] lapsen siittäjä tai mies, jolla on yhteiskunnan antamia oikeuksia ja velvollisuuksia lapseen nähden, tai joka asuu lapsen kanssa ja jakaa arjen hänen kanssaan, tai jota lapsi pitää isänään”.

Sukupuolentutkimuksellisesta ja ylipäättään sukupuolen moninaisuuden sekä yhdenvertaisuuden näkökulmasta yhtäläisyysmerkin vetäminen sukupuolen ja äitiyden tai isyyden välille on ongelmallista. Kaikki naiset, joilla on lapsia, eivät ole lastensa äitejä eivätkä kaikki miehet lastensa isiä. Samoin kaikki äidit eivät ole naisia eivätkä kaikki isät miehiä. Laajemmat ja sallivat määritelmät ovat sekä totuudenmukaisempia että kunnioittavat perheiden ja vanhempien itsemäärittelyoikeutta.

Yksi esimerkki sukupuolen ja vanhemmuussanan välisestä “ristiriidasta” on sukupuolivähemmistöihin kuuluvat vanhemmat. Ihminen saattaa esimerkiksi olla muunsukupuolinen, mutta lapselleen silti äiti tai isä. Muunsukupuolinen muusikko Niina Hartikainen kuvailee omaa tilannettaan Aamulehden (12.2.2017) haastattelussa näin: “Hänelle [lapselle] minä olen äiti. Kun poikani syntyi, vielä silloin määrittelin itseni naiseksi. Minulle tuli silloin nimitys äiti, enkä koe tarvetta sitä muuttaa.” Ennen korjausprosessia lapsia hankkinut transnainen taas voi edelleen olla lapsilleen isä. Näin on esimerkiksi transsukupuolisen vanhemman Tiian kohdalla: “Mä oon ollu niitten [lasten] isä koko ajan ja siitä alusta asti oli puhetta, että mä ulkoisesti muutun, mutta tuun olemaan teidän isä koko loppuelämän” (Sateenkaariperheet ry 2017). Erilaisissa polyamoria- ja sateenkaariperheissä vanhemmuussanojen käyttö on muutenkin moninaista, kun vaikkapa samaa sukupuolta olevia

vanhempia on useampia. Lainsäädännössä sateenkaariperheen lapsen sosiaalisesta vanhemmasta käytetään esimerkiksi käsitteitä ”vakuutettu, joka ei ole lapsen vanhempi”, ”parisuhteen osapuoli” ja ”rekisteröidyn parisuhteen osapuoli, joka ottaa ottolapsekseen parisuhteen toisen osapuolen lapsen” (Moring 2013, 125). Naispareilla lapsen toinen naispuolinen vanhempi voi saada Kelalta isyysrahaa (Kela 2017).

Sateenkaariperheiden moninaisten vanhemmuussanojen käytön lisäksi melko tavallisia lienevät myös tilanteet, joissa ihminen lapsilukua kysyttäessä laskee puolison lapset omiksi lapsiksi, mutta ei silti sanoisi olevansa äiti tai isä näille lapsille. Tällaiset ja muut moninaiset uusperhemallit ovat yleistymässä ja perhesuhteita kuvaileva sanasto kehittyä niin ikään jatkuvasti (ks. esim. Laaksonen 2014). Äidin, isän ja vanhemman käsitteet palautuvatkin lopulta itsemäärittelyoikeuteen siinä missä perheen käsittekin. Siten en tutkijana voi yksinkertaistamisen nimissä niputtaa esimerkiksi kaikkia kyselyyn vastanneita, lapsia saaneita naisia äideiksi tai miehiä isiksi. Tässä tutkimuksessa puhutaan (silloin kun sukupuolen esiintuominen on tarpeellista) äitien ja isien sijaan naispuolisista vanhemmista ja miespuolisista vanhemmista sekä naisista ja miehistä, joilla on lapsia.

Vanhemmuussanojen lisäksi kotien lapsiperhe-elämään liittyvät käytänteet ovat varsin sukupuolittuneita. Korhonen (2004, 257–259) puhuu perhepiirin sukupuolisopimuksista: miehet ovat toki alkaneet ”osallistua” lastenhoitoon ja ”auttaa” kotitöissä enemmän kuin aiemmat sukupolvet, mutta kokonaisvastuu on jäänyt naisten harteille. Muutoksen ei voida oikeastaan sanoa lähteneen miehistä itsestään, vaan tasa-arvoliikkeellä on ollut vahva rooli miesten osallistamisessa hoivatyöhön ja kodinhoitoon (Vuori 2004, 33). Äitiyden jakamattomuutta ja ainutlaatuisuutta korostavaa *äidinhoivan diskurssia* on haastettu 60-luvulta asti ja vallalle on tullut tasa-arvoon pohjaava *jaetun vanhemmuuden* ideaali, jossa hoivavastuun jakamisen ja isän merkitys korostuu (Vuori 2001, 126). Diskurssissa on kuitenkin Vuoren mukaan (2004, 63) omat vaaransa, sillä se saattaa vähätellä naisten hoivatyötä, esittää yksinhuoltajanaisia negatiivisessa valossa ja leimata kotiäitejä konservatiiveiksi, jopa antifeministeiksi. Jonkinlaista muutosta on kuitenkin tapahtumassa ja lastenhoitoon aktiivisesti osallistuva isä on Eerolan (2015, 67) mukaan ”kulttuurista valtavirtaa”. Modernin isän aktiivisemmasta roolista huolimatta lastenhoito ja kotityöt kuormittavat yhä huomattavasti voimakkaammin naisia kuin miehiä. Naiset paitsi konkreettisesti tekevät enemmän kotitöitä, myös kokevat jaon epäoikeudenmukaiseksi miehiä useammin (Lammi-Taskula ym. 2009, 53–56). Eri kotityöt kuuluvat yhä eri sukupuolille –

työelämän segregaatian ohella kotimaailmassakin on “naisten” ja “miesten” töitä, ja ilmiön taustalla vaikuttavat patriarkaaliset valtasuhteet (Jokinen 2005, 46, 54).

2.1.2 Lasten saamisen muutossuunnat

Lasten saamisessa tapahtuvia muutoksia on jäljitetty vuosikausia esimerkiksi Väestöliiton vuosittaisten Perhebarometrien avulla (ks. esim. Miettinen 2015; Miettinen & Rotkirch 2008; Paajanen 2002). Tiedetään, että Suomessa lapsia saadaan erilaisissa elämäntilanteissa ja erilaisiin perheisiin. Puheissa haikaillaan toisinaan entisajan perheen perään: sen ajatellaan olleen yksiselitteinen ja pysyvä siinä missä nykyajan perhe on epäilyttävän muutoksen kourissa (Lahtinen 2016, 108). Todellisuudessa perheet ovat aina olleet moninaisia, mutta vasta viime vuosikymmeninä moninaisuus on tullut aiempaa näkyvämmäksi. Ihmiset voivat nykyään vapaammin itse valita elämänpolkunsa (Silva & Smart 1999, 4). Lapsia on kuitenkin vuosisatojen saatossakin saatu avioliiton ulkopuolella, lapsia on menehtynyt ja annettu pois tai sukulaiselle huollettavaksi, avioliittoja on päättynyt vaikkapa toisen puolison kuolemaan ja uusperheitä syntynyt (Lahtinen 2016, 110). Silti tuo mystinen menneisyyden perhe nähdään usein rikkumattoman harmonisena, eheänä ja ennen kaikkea pysyvänä yksikkönä (Lahtinen 2016, 108). Vastaavasti nykyajan tavallisia perhemuotoja kuten uusperheitä, sateenkaariperheitä ja adoptioperheitä kuvataan jonkinlaisena huolestuttavana osoituksena perheiden pirstaloitumisesta (mts., 108). Jallinoja (2004, 86–88) on osoittanut, että mediassa on vuosituhaten vaihteessa luotu voimakasta kauhukuvaa “hukassa” olevasta vanhemmuudesta, josta yhtenä osoituksena ovat näyttäytyneet yksinhuoltaja- ja uusperheet.

Lasten saamisen muutoksista puhuttaessa ensimmäisenä nousee mieleen se, että syntyvyys on alentunut viime vuosien aikana (esim. Miettinen 2015). Syntyvyyden alenemiseen liittyy sama yllä kuvattu huolestunut retoriikka, joka sävyttää yleisemminkin puhetta nykyperheistä. Syntyvyyden laskua koskevassa huolipuheessa ovat läsnä etnisyyden ja sukupuolen kysymykset. Väestöpoliittisen keskustelun retoriikkaa on tarkasteltu esimerkiksi Isolan (2013) ja Patosalmen (2011) väitöskirjoissa ja Tanskasen pro gradu -tutkielmassa (2008).

Vapaaehtoinen lapsettomuus nähdään väestöpolitiikan kannalta ongelmana, jossa valtio voi auttaa (Isola 2013, 57). Retoriikassa korostetaan tarkasti rajatun “suomalaisuuden” ainutlaatuisuutta, jota pitää syntyvyyttä lisäämällä suojella (Tanskanen 2008, 43). Valkoinen suomalaisuus nostetaan näin jalustalle, ja maahanmuuttajat eivät “kelpaa” väestöongelmaan ratkaisuksi (Patosalmi 2011, 69; 129). Vielä yleisempi poliittisessa keskustelussa käytetty

puhetapa linjaa maahanmuuton olevan yksi mahdollinen tai rajallinen ratkaisu, mutta kuitenkin huonompi kuin “kotimaisen” syntyvyyden kasvu (Patosalmi 2011, 129; Tanskanen 2008, 44).

Vaatimukset syntyvyyden lisäämisestä ovat sukupuolittuneet, sillä ne osoitetaan ensisijaisesti ja lähes yksinomaan naisille; miehiin samat vaatimukset eivät tunnu kohdistuvan, vaikka valtaosa ihmisistä elää heterosuhteissa ja päättää lapsen saamisesta yhdessä (Patosalmi 2011, 173; Tanskanen 2008, 50). Samaan aikaan retoriikka on heteronormatiivista, sillä seksuaali- ja/tai sukupuolivähemmistöihin kuuluville ihmisille ei puheissa anneta väestöpoliittista toimijuutta (Isola 2013, 57; Patosalmi 2011, 99). Luokka-aspekti tulee esille siinä, että lisääntymisvaatimuksia esitetään varsinkin korkeasti koulutetuille naisille (Tanskanen 2008, 50). Samalla heitä syyllistetään urakeskeisyydestä ja vähälapsisuudesta ja annetaan ymmärtää, että uraansa keskittyvät naiset eivät täytä “vastuutaan” osallistua “lastentekotalkoisiin” (Isola 2013, 55; Patosalmi 2011, 173). Suomen osalta on kuitenkin havaittu, että monista muista Euroopan maista poiketen sosioekonominen asema ja lasten saaminen korreloivat meillä niin, että lapsettomiksi jäävien naisten osuus on suurin matalasti koulutettujen naisten ryhmässä (Jalovaara & Fasang 2015). Kohdistamalla vaatimukset korkeakoulutetuille naisille ruokitaan myyttiä urakeskeisten, korkeakoulutettujen ja lapsettomien naisten kasvavasta määrästä. Lisää lapsia kaivataan kovasti Suomeen, mutta tarkemmin katsottuna tulee selväksi, että itse asiassa vain tietynlaiset ja tietynlaisten ihmisten lapset ovat tervetulleita. Syntyvyyskeskustelujen yhteydessä päädytään usein syyllistämään nuoria aikuisia – erityisesti naisia – “vääränlaisesta” elämäntavasta: itsekkyydestä, mukavuudenhalusta ja urakeskeisyydestä (Tanskanen 2008, 51; Patosalmi 2011, 173). “Itsekkyuden suitsiminen” onkin Isolan (2013, 60) mukaan yksi syntyvyyspoliittisen argumentaation keinoista. Elämäntavan kritisoinnin yhteydessä puhutaan vähän väliä jopa perheen ja varsinkin ydinperheen kriisistä.

Puhe perheen kriisistä ja moraalinen paniikki (heteroydin)perheinstituution rapautumisesta on osa laajempaa yhteiskunnallista keskustelua, jossa yksilöllisyyden korostuminen ja perhe nähdään toisilleen vastakkaisina. Tällöin “yltiöindividualismi” on asettunut pahan rooliin tuhoamaan hyvää edustavaa perhettä (Jallinoja 2006, 11). Perhesiteet eivät erilaisten muutosten myötä kuitenkaan tutkitusti heikenny vaan päinvastoin jopa vahvistuvat (Silva & Smart 1999, 5–6). Voidaan toki ylipäättään kyseenalaistaa, onko nyt käynnissä oleva muutos erityisen voimakasta tai nopeaa – vai olemmeko ehkä vain luoneet virheellisen kuvan menneisyyden perhesuhteista niitä nostalgisoidessamme, kuten Lahtinen (2016) esittää. Joka

tapauksessa individualistiseksi kuvattuna aikanaan perhe on ja on ollut ihmisille tärkeä ja myönteiseksi koettu elämänalue (Jallinoja 2006, 262). Syytä huoleen ja kriisipuheeseen ei siis ole, vaikka joitakin muutoksia lapsen saamisen tavoissa on tapahtunut ja tapahtumassa.

Syntyvyyden laskua selittää osaltaan yksinkertaisesti se, että suomalaisten ihanteellinen lapsiluku on laskenut viime vuosina. Paitsi että lapsia konkreettisesti saadaan vähemmän, lapsia myös halutaan vähemmän. Yleisin ihanne on uusimman Perhebarometrin mukaan yhä kaksi lasta, mutta tätä ihanteenaan pitävien määrä on laskenut 50 prosentista 45 prosenttiin samalla kun kolmea tai useampaa lasta toivovien määrä on laskenut 40 prosentista 30 prosenttiin vuodesta 2007 (Miettinen 2015, 23). Yhtä lasta pitää ihanteenaan 10 prosenttia vastaajista ja kokonaan lapsettomaksi jäämistä ihanoi 15 prosenttia, kun aiemmin lapsettomuusihanne oli vain muutamalla prosentilla (Miettinen 2015, 24). Erilaisten syiden vuoksi suomalaisten ihanteellinen lapsiluku ja toteutunut lapsiluku eivät aina vastaa toisiaan (Miettinen 2015, 37–43). Tämä tarkoittaa useimmiten, että lapsia ei saada niin montaa kuin olisi toivottu. Syyt kunkin tapauksen taustalla ovat varmasti yksilöllisiä. Yhdeksi mahdolliseksi syyksi Miettinen (2015, 40) nostaa korkeasti koulutettujen osalta lapsen saamisen lykkäämisen, jolloin ihannelapsiluku saattaa jäädä tavoittamatta.

Syntyvyyden ja sen rinnalla tapahtuneen ihannelapsiluvun laskun ohella lasten saamisen ajankohta on siirtynyt yhä myöhemmäksi niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa. Toisin sanoen lapsia saadaan aiempaa vähemmän ja keskimäärin myöhemmässä vaiheessa elämää. Korkein ensisynnyttäjien keski-ikä on valtaosassa pohjoisen, keskisen ja eteläisen Euroopan maista, muutamissa Aasian maissa sekä Kanadassa ja Australiassa (Central Intelligence Agency). Matalin ensisynnyttäjien keski-ikä on erityisesti merkittävässä osassa Afrikan maita sekä Intiassa (mts.). Suomessa kaikkien synnyttäjien keski-ikä on yli 30 vuotta ja ensisynnyttäjien keski-ikä vuonna 2015 oli 28,8 vuotta (Vuori & Gissler 2016, 4). Pohjoismaisessa vertailussa ensisynnyttäjien keski-ikä on viime vuosikymmeninä noussut kaikissa maissa jatkuvasti. Se oli vuonna 2014 suunnilleen sama Suomessa (28,6), Ruotsissa (28,6), Tanskassa (28,7) ja Norjassa (28,2), mutta Islannissa hieman alempi (27,0) (Heino & Gissler 2016).

Lasten saamisen siirtämisestä puhutaan usein varsin kielteiseen sävyyn, osittain mahdollisesti siksi, että iän myötä todennäköisyys tulla raskaaksi pienenee ja raskauden sekä synnytyksen aikaisten komplikaatioiden riskit kasvavat (esim. Kenny ym. 2013). On kuitenkin

huomattava, että lasten saamisen siirtämistä myöhemmälle iälle ei voi perustellusti pitää pelkästään negatiivisena asiana. Gissler ym. (2009, 73) huomauttavatkin, että lastenteon siirtämisellä voi olla hyviäkin vaikutuksia: myöhemmin lapsia saaneilla parisuhde voi olla vakiintuneempi, sosiaaliset verkostot laajempia ja elämäkokemus saattaa tarjota monipuolisesti eväitä perhe-elämään. Vaikka kritiikkiä esitetään varsinkin lapsen saamisen siirtämistä kohtaan, ei mitään “oikeaa” aikaa saada lapsi silti tunnu olevan koskaan. Sekä yhteiskunnallisessa keskustelussa että äitien omissa pohdinnoissa nuorena lapsia saavilla naisilla ajatellaan koulujen jäävän kesken, kolmikymppisillä taas urakehityksen tyssäävän ja tätä vanhempien olevan vain “liian vanhoja” (Kelhä 2009; Perrier 2013). Puheissa sopivasta ajasta tulla äidiksi korostuu ristiriitaisuus. Sopiva aika on silloin, kun nainen on kouluttautunut, vakiinnuttanut asemansa työmarkkinoilla ja saavuttanut taloudellisen vakauden, mutta kuitenkin samaan aikaan lapsia pitäisi saada suhteellisen nuorena, jotta suhteet isovanhempiin mahdollistuisivat ja äiti itsekin olisi pitkään elossa lastensa tukena (Perrier 2013, 83). Kenelle nämä kaikki ovat ylipäättään mahdollisia, puhumattakaan siitä, että ne voisivat toteutua samanaikaisesti?

Lasten saamisen siirtymiselle myöhemmälle iälle on monia syitä. Tutkimusten perusteella opinnot ovat alle kolmekymppisillä suurin este lasten saamiselle (Gissler ym. 2009, 75). Esimerkiksi Perhebarometrissa 2002 kolme viidestä alle 30-vuotiaasta vastaajasta ilmoitti omat tai puolison keskeneräiset opinnot syyksi lykätä lasten saamista tulevaisuuteen (Paajanen 2002, 48). Vuoden 2008 Perhebarometrissa 25–34-vuotiailla suurin syy oli sopivan kumppanin puuttuminen ja muita merkittäviä syitä ovat mm. haluttomuus luopua senhetkisestä elämäntyylistä ja muut kiinnostuksenkohteet, halu edetä ensin uralla sekä taloudellisen tai työtilanteen epävarmuus (Miettinen & Rotkirch 2008, 91). Syyt olivat pysyneet samankaltaisina myös vuoden 2015 Perhebarometrissa: varsinkin miehet nostivat esiin kumppanin puutteen ja naiset erityisesti halun tehdä muita kiinnostavia asioita (Miettinen 2015, 54). Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksessa 2016 vastaajat nostivat yleisimmin tärkeäksi samoja syitä kuin muissakin tutkimuksissa: tärkeimpiä estäviä tekijöitä olivat keskeneräiset opinnot, haluttomuus sitoutua pieniin lapsiin, halu tehdä muita asioita ja halu edetä uralla (Kunttu ym. 2017, 77).

Työ siirtää lastenhankintaa monilla. Pieni osa vanhemmista ilmoittaa suoraan lykänneensä lasten saamista tai rajoittaneensa lapsilukua työn vuoksi (Gissler ym. 2009, 72–73). Muita työhön liittyviä, lapsen saamista siirtäviä syitä ovat esimerkiksi halu edetä uralla, haluttomuus

perhevapaan aiheuttamaan katkokseen työssä ja työn ja lapsenhoidon yhteensovittamisen vaikeus, jotka suhteellisen moni mainitsi lapsen saamista estävänä tekijänä uusimmassa Perhebarometrissa (Miettinen 2015, 55). Oma vaikutuksensa on työn tyypillä. Tutkimus on osoittanut määräaikaissa työsuhteissa olevien lykkäneen lapsen saamista useammin kuin pysyvissä työsuhteissa olevat (Sutela 2013, 153). Määräaikaisuus vaikuttaa erityisesti esikoislapsen saamisen lykkäämiseen, mutta ei enää niinkään seuraavien lasten saamiseen (Sutela 2013, 152).

Lapset syntyvät tämän päivän Suomessa prekarisoituneeseen yhteiskuntaan. Prekarisaation käsitteellä viitataan yleisellä tasolla elämän kasvavaan epävarmuuteen (Jokinen 2013, 5). Jokisen ym. (2015, 10) sanoin prekarisaatio “tarjoaa uudenlaisen käyttöliittymän maailmaan”. Kun prekarisaatio ymmärretään laajana kehityssuuntana, hahmottuvat myös lasten saamisen siirtämisen tai siitä luopumisen kytkökset siihen. Prekarisaatiolle on tyypillistä työn ja työelämän jatkuva muutos ja ennakoitavuuden puute: moninaiset ansaintamuodot ovat yhä tavallisempia, eri työt lomittuvat ja yhtä työtä tehdessään on samalla etsittävä uusia projekteja (Kontula & Jakonen 2008, 4-5). Tämä epävarmuus heijastuu myös toiveisiin lasten saamisesta ja sen ajankohdasta. Prekaaria toimijuutta väitöskirjassaan tutkinut Åkerblad (2014, 153) toteaa prekaarin työn asettavan ihmiset eriarvoiseen asemaan, kun kaikilla ei ole esimerkiksi säännöllisesti tienaavaa puolisoa tai lastenhoidon järjestymisen mahdollistavaa turvaverkkoa suojaamassa riskinottoa ja joustoa vaativalta työelämältä.

Kaikesta yllä kirjoittamastani voidaan tulkita lasten saamisen tapojen olevan selvästi joiltain osin muuttumassa. Lapsia halutaan ja saadaan aiempaa vähemmän ja myöhemmin – ja he syntyvät erilaiseen yhteiskuntaan kuin ennen. Syitä yrittää saada lapsia vasta myöhemmässä elämänvaiheessa on monenlaisia. Eri tutkimusten perusteella keskeneräisten opintojen voidaan kuitenkin todeta olevan merkittävä lykkäämistä aiheuttava tekijä: jostain syystä suuri osa opiskelijoista näyttää ajattelevan, että opiskeluaika on sopimaton elämänvaihe lasten saamiseen. Tämä sotii sitä Virtalankin (2007, 11) esittämää ideaalia vastaan, jonka mukaan lasten saaminen tulisi voida ajoittaa siten kuin ihmiset itse haluavat. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa on haluttu nostaa esiin yhdeksi tutkittavaksi osa-alueeksi ne tekijät, joita lapsia saaneet ja toisaalta lapsettomat opiskelijat pitävät tärkeinä lasten saamisen siirtämisen kannalta. Näin voidaan esittää perusteltuja parannusehdotuksia perhepolitiikkaan, jotta lapsen saamisen rakenteellisia ja taloudellisia esteitä voidaan poistaa ja ihmisten vapaus ajoittaa lasten saaminen haluamallaan tavalla tulisi siten paremmin turvattua.

2.1.3 Korkeakouluopiskelu ja opiskelijavanhemmat Suomessa

Suomessa toimii opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalalla 23 ammattikorkeakoulua ja 14 yliopistoa (Opetus- ja kulttuuriministeriö, n.d.). Näiden lisäksi maassamme voi suorittaa korkeakoulututkintoja sisäministeriön alaisessa Poliisiammattikorkeakoulussa, puolustusministeriön alaisessa Maanpuolustuskorkeakoulussa sekä muutamassa yksityisessä korkeakoulussa (Opetushallitus, n.d.). Korkeakouluissa opiskelee huomattava määrä ihmisiä: Suomessa oli vuonna 2015 noin 140 000 ammattikorkeakouluopiskelijaa ja 157 000 yliopisto-opiskelijaa (Suomen virallinen tilasto 2016). Yhteensä korkeakouluopiskelijoita on maassamme siis lähes 300 000. Vaikka yliopisto-opinnot olivat satojen vuosien ajan naisilta kiellettyjä, ovat naiset muodostaneet korkeakouluopiskelijoiden enemmistön jo 60-luvun puolivälistä alkaen (Husu 1999). Tutkinnon suorittaneista naisia on opiskelijoiden osuuttakin suurempi osa: vuosina 2004–2012 naiset suorittivat 62 prosenttia kaikista AMK-tutkinnoista ja yliopistotutkinnoistakin 59 prosenttia (Suomen virallinen tilasto 2014).

Maassamme on hyvin suuri joukko opiskelijoita, ja monilla heistä on myös lapsia. Arviot opiskelijavanhempien määrästä vaihtelevat, mutta Opetus- ja kulttuuriministeriön tutkimuksen mukaan heitä on noin joka kuudes eli 17 prosenttia (Opiskelijatutkimus 2014). Tämä on eurooppalaisella tasolla kärkipäässä, sillä 30 maasta vain Norjassa, Ruotsissa ja Virossa on opiskelijavanhempien osuus suurempi kuin Suomessa (Hauschildt ym. 2015, 64). Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksissa lapsia on ollut vuoden 2008 tutkimuksessa 8,9 prosentilla (Kunttu & Huttunen 2009), vuoden 2012 tutkimuksessa 8,6 prosentilla (Kunttu & Pesonen 2013) ja uusimmassa eli vuoden 2016 tutkimuksessa 6,4 prosentilla (Kunttu ym. 2017). Vaikka lapsen saaminen opintojen aikana ei missään nimessä ole tyypillisin ratkaisu, voidaan joka tapauksessa perheellisiä opiskelijoita turvallisesti arvioida olevan Suomessa kymmeniä tuhansia. Samaan aikaan kun lapset hankitaan entistä myöhemmin ja ensisynnyttäjien keski-ikä nousee jatkuvasti, tulee yhteiskunnan suunnalta painetta hankkia lapset nuorempina. Eri tahot (ks. esim. YLE 6.3.2015) ovat ilmaisseet julkisessa keskustelussa huoltaan kehityksestä, jossa opinnot venyvät ja työelämään siirrytään entistä vanhempina – ja samaan aikaan lasten saamista lykätään opiskeluaajan jälkeiseen vaiheeseen.

Vanhempien suhteellinen osuus opiskelijoista on suurempi ammattikorkeakouluissa ja vanhemmissa ikäluokissa. Lapsia on myös suhteellisesti hieman enemmän naisopiskelijoilla

verrattuna miesopiskelijoihin. Vuoden 2016 Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen perusteella yliopisto-opiskelijoista vain 4,5 prosentilla oli lapsia (naisista 4,7 prosentilla ja miehistä 4,1 prosentilla), ja AMK-opiskelijoista 9,3 prosentilla (naisista 10,9 prosentilla ja miehistä 6,1 prosentilla) (Kunttu ym. 2017, 76). Mitä vanhemmista opiskelijoista on kyse, sitä todennäköisemmin heillä on lapsia. 30–34-vuotiaista AMK-opiskelijanaisista 46 ja saman ikäryhmän yliopisto-opiskelijoista 28 prosentilla on lapsia (Kunttu ym. 2017, 77). Lapsia saaneiden korkeakouluopiskelijoiden määrä vaikuttaa kuitenkin kokonaisuudessaan olevan laskussa. Lapsia saaneiden yliopisto-opiskelijoiden määrä on pudonnut vuodesta 2008 noin puoleen: naisilla 9,3 prosentista 4,7 prosenttiin ja miehillä 8,3 prosentista 4,1 prosenttiin, mutta AMK-opiskelijoiden osalta naisilla vanhempien osuus on samassa ajassa hieman kasvanut 9,9 prosentista 10,9 prosenttiin ja miehilläkin osuus on laskenut vain yhden prosenttiyksikön verran 7,1 prosentista 6,1 prosenttiin (Kunttu ym. 2017, 76).

Vanhempien osuus yliopisto-opiskelijoista on pudonnut alle vuosikymmenessä varsin dramaattisesti, ja syitä tähän muutokseen on hyödyllistä pohtia. Kuten aiemmin totesin, suomalaisista yhä suurempi osa jää omasta tahdostaan lapsettomiksi tai toivoo vain yhtä lasta (Miettinen 2015, 24). Muutkin edellisessä alaluvussa esitetyt pohdinnat ovat suurelta osin tärkeitä opiskelijoidenkin kohdalla. Oleellista on myös huomata, että opiskelijat ovat aiempiin sukupolviin verrattuna aivan erilaisessa asemassa. Vuonna 2008 alkanut taloudellinen taantuma ja työelämän kasvanut epävarmuus voivat omalta osaltaan vaikuttaa opiskelijoiden lastensaantitöiveisiin ja -ajankohtaan. Prekarisaatio koskee opiskelijoitakin, sillä he ovat usein epätyypillisissä työsuhteissa, eivätkä mitkään opinnot enää takaa työnsaantia valmistumisen jälkeen. Tulevaisuudennäkymät eivät prekaarin työelämän aikana ole samanlaiset kuin palkkatyön kulta-aikana joitakin vuosikymmeniä sitten. Ihminen on enemmän “oman onnensa nojassa”, vastuussa omasta työllistettävyydestään (Ikonen 2013). Vaikka hegemonisen perheen rakentumisen pohjalla on “vakiintuminen”, voi hyvin olla, että nykymaailmassa varsinaista vakiintumista elämässä harvemmin tapahtuu.

Prekarisoituneen yhteiskunnan ja työelämän ohella voidaan mahdollisia opiskelijoiden lastensaannin vaikuttimia etsiä poliittisista päätöksistä. Heijastuvatko opiskelijavanhempien määrän vähenemiseen ehkä jo koulutuspolitiikan kiristymisen ja koulutukseen kohdistuvat leikkaukset, joita Sipilän hallitus on ohjelmansa mukaisesti toteuttanut viime vuosina (Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 2015)? Opiskelijat on ajettu varsin ahtaalle, kun hallitusohjelmassa on ollut paitsi opintotukimenojen leikkaaminen, myös

valmistumisen vauhdittaminen. Toistaiseksi lienee liian aikaista sanoa, miten vastikään toteutettu opintorahan raju leikkaus ja tukikuukausien vähentäminen jatkossa vaikuttavat opiskelijoiden työssäkäyntiin, opintojen etenemiseen, valmistumisaikoihin – ja lasten saamiseen. Tuskin valmistumispaineet ja taloudellisen tilanteen heikentäminen ainakaan lasten saamiseen kannustavat.

2.2 Yhteensovittamisen palapelit

Tutkimusta opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta on tehty toistaiseksi varsin vähän Suomessa joitakin laadullisia menetelmiä käyttäviä pro graduja lukuun ottamatta. Ylipäätään opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta puhutaan huomattavasti vähemmän kuin työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta, vaikka perheellisiä korkeakouluopiskelijoita on kymmeniä tuhansia. Tässä alaluvussa esittelen aluksi Suomessa, Ruotsissa ja Yhdysvalloissa tehtyä tutkimusta opiskelijavanhemmista ja opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisen kysymyksistä. Vertailu Ruotsiin on siinä mielessä tärkeää, että yhteiskuntamme ovat toistensa kaltaisia ja tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään. Yhdysvaltalaisista tutkimuksista taas on melko runsaasti saatavilla ja se avaa kiinnostavia, erilaisia näkökulmia, mutta nostan esiin myös asioita, joiden vuoksi tulokset eivät sellaisenaan ole sovellettavissa kotimaiseen kontekstiin. Koska opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamista on tutkittu rajallisesti, esittelen myös teemaan läheisesti liittyvää työn ja vanhemmuuden yhteensovittamiseen liittyvää tutkimusta. Asia koskettaa opiskelijavanhempia myös siinä mielessä, että merkittävä osa opiskelijavanhemmista käy myös töissä ainakin osa-aikaisesti. Monet työelämässä käyttöön otetut ja tehokkaiksi havaitut keinot voisivat olla sovellettavissa opiskelumailmaan.

2.2.1 Opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittaminen ristiriitojen keskellä

Vaikka tutkimusaiheena opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittaminen ei ole kovin tavallinen, nostetaan se kuitenkin aina toisinaan yhteiskunnalliseen keskusteluun. Yksi tuoreimmista ideoista on perustaa oma päiväkotit Turun ammattikorkeakoulun yhteyteen (Tutka 15.9.2017). Päiväkotit tarjoaisi paitsi hoitopaikan opiskelijoiden lapsille suoraan koulun yhteydessä, myös harjoittelupaikan esimerkiksi sosionomiopiskelijoille.

Mielipidekirjoituksissa on nostettu aika ajoin esille opiskelun ja vanhemmuuden yhdistämisen hankaluus taloudellisten tukien kannalta (ks. esim. Helsingin Sanomat 20.8.2014 ja 25.8.2014). Työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta käytyihin keskusteluihin verrattuna

nämä avaukset ovat kuitenkin varsin satunnaisia. Määrällistä tutkimustietoa opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta ei juuri ole (poikkeuksena esim. Murron ja Viinamäen AMK-opinnäytetyö vuodelta 2013). Aiheesta on nähdäkseni tärkeää tuottaa lisää määrällistä tietoa, jotta yleiskuva tarkasteltavasta ilmiöstä hahmottuu ja yleistysten tekeminen mahdollistuu. Syvällisempään ilmiön ymmärtämiseen laadulliset menetelmät puolestaan avaavat uudenlaisia näkökulmia. Yhteensovittamisesta tehty laadullinen tutkimus on sekä Suomessa että kansainvälisesti pitkälti korostanut roolien ristiriitaisuuksien (*roolikonfliktien*) näkökulmaa.

Ali-Löytty (2009) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan opiskelijavanhemmuuteen liittyviä ristiriitoja ja jakanut ne sosiaalisiin, taloudellisiin ja ajankäyttöisiin ristiriitoihin. Sosiaalisiin ristiriitoihin liittyi esimerkiksi vaikeus sovittaa opiskelijaidentiteettiä yhteen vanhempi-identiteetin kanssa sekä yhtäältä halu hankkia lapsia ja toisaalta yhteiskunnallisessa keskustelussa vellovat tai muiden ihmisten suoraan kertomat kielteiset kuvaukset perhe-elämästä (Ali-Löytty 2009, 81). Ali-Löytyn (2009, 82) aineistossa eniten esiin nousivat ajankäyttöiset ristiriidat, jotka aiheuttivat syyllisyyden tunteita ja pakottivat tehostamaan tai toisaalta hidastamaan opintoja. Eri ratkaisuja käyttämällä opiskelijavanhemmat onnistuvat ratkomaan yhtä tai kahta ristiriitaa, mutta samalla jokin muu ristiriita pahenee: esimerkiksi työssäkäynti helpottaa taloudellista tilannetta, mutta samalla sosiaaliset ja ajankäyttöiset ristiriidat lisääntyvät (Ali-Löytty 2009, 83). Ali-Löytty (2009, 84–85) kuitenkin huomauttaa, ettei tutkimuksen perusteella voi varsinaisesti päätellä, mitkä mainituista ristiriidoista ovat mahdollisesti juuri opiskelijavanhemmuuteen liittyviä, sillä lapsen saamisen voi perustellusti olettaa aiheuttavan jonkinlaisia ristiriitoja missä elämäntilanteessa tahansa.

Ranta (2016) haastatteli pro graduaan varten Helsingin yliopistossa ylempää korkeakoulututkintoa suorittavia opiskelijaäitejä ja tarkasteli heidän kokemuksiaan opintojen ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta. Rannan (2016, 90–91) haastattelemissa äideillä vanhemmuus näytti vahvistavan sekä sisäistä että ulkoista opiskelumotivaatiota: toisaalta opiskelun tarjoamat sisällöt edesauttavat äidin kokemusta itsellisyydestä ja toimijuudesta, toisaalta vanhemmuus ajaa äitejä suorittamaan kurseja ja etenemään kohti valmistumista esimerkiksi taloudellisten realiteettien vuoksi. Suurin ristiriita syntyi itsensä toteuttamisen ja hyvän vanhemmuuden ideaalien välille: hyvä äitiys näyttäytyi haastatelluille omistautumisena lapsilleen, mutta oma yksilöllisyys ja identiteetti haluttiin kuitenkin pitää omana, ei pelkästään vanhemmuuteen nojaavana (Ranta 2016, 91–92). Tutkimuksessa jaettiin

opiskelijaäidit kokemustensa perusteella kolmeen eri kategoriaan: arjen selviytyjä -äidit, ambivalentin kokemuksen äidit ja jaetun kokemuksen äidit (Ranta 2016, 92). Ensimmäisen ja toisen kategorian äidit olivat jollain tavalla tyytymättömiä puolisonsa panokseen kodin- ja lastenhoidossa tai häneltä saamaansa tukeen, kun taas jaetun kokemuksen äideillä oli kokemus tasavertaisesta, vastavuoroisesta vanhemmuudesta (Ranta 2016, 93). Tulkitseen, että näillä jaetun kokemuksen äideillä toteutuu usein ihanteeksi nostettu jaetun vanhemmuuden malli (ks. Vuori 2001, 126).

Erityisen kiinnostava on Rannan tutkimuksessa esiin noussut havainto opintojen joustavuuteen liittyvästä ristiriidasta. Opintojen joustavuuden tarkoituksena on ollut muun muassa mahdollistaa nopea opintoihin palaaminen ja siten edesauttaa erityisesti naisten opiskelua, valmistumista ja työelämään siirtymistä, mutta itse asiassa joustavuuden onkin havaittu vahvistavan sukupuolittunutta työnjakoa kodin- ja lastenhoidossa (Ranta 2016, 94). Naisille siis kasautuu opiskeluiden lisäksi ja niistä huolimatta myös koti- ja hoivavastuu. Ongelma muistuttaa hämmästyttävän paljon seuraavassa alaluvussa esiteltävää Lammi-Taskulan ym. (2009, 14) kuvaamaa tasa-arvoparadoksia, joka osoittaa perhevapaajärjestelmän osalta samaa kuin Rannan tutkimus opintojen joustavuudesta: alun perin tasa-arvoa lisäämään kehitetty järjestelmä seisookin todellisuudessa mitä ilmeisimmin tasa-arvon tiellä.

Ruotsissa opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamiseen liittyvä keskustelu on pyörinyt laajalti taloudellisissa seikoissa. Yhteensovittamista on haluttu helpottaa muun muassa vuonna 2006 käyttöön otetulla opintotuen huoltajakorotuksella¹, jota sai vuonna 2013 runsaat 78 000 opiskelijavanhempaa (CSN 2014, 5). Yhtenä haasteena Ruotsissa on nostettu esiin se, että mikäli opintojen ja vanhemmuuden yhteensovittaminen on vaikeaa, on mahdollista, että opintojen aloittaminen ja työelämään siirtyminen lykkääntyy myöhemmäksi tai vaihtoehtoisesti lapsen saaminen lykkääntyy (CSN 2009, 2). Ongelmat ovat samankaltaisia kuin Suomessa: tärkeänä poliittisena päämääränä pidetään niin ripeää valmistumista kuin nykyistä varhaisempaa lapsen saamistakin. Vuodelta 2009 olevassa raportissa vähiten tyytyväisiä opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisen toteutumiseen olivat ne, joilla oli paljon läsnäolopakollisia opintoja; mahdollisuus etäopiskeluun saattaisi helpottaa yhteensovittamista (CSN 2009, 73). Taloudellisesti opiskelijavanhemmat ovat tiukilla: noin

---

¹ Vastaava huoltajakorotus on ollut Suomessakin käytössä, mutta se lakkautettiin vuonna 1992. Näillä näkymin se ollaan palauttamassa opintotukijärjestelmään, mahdollisesti vuoden 2018 alusta (Sivistysvaliokunnan mietintö SIVM 17/2016 vp).

puolet käy opintojen ohella töissä, eikä opintotuki riitä kattamaan elinkustannuksia (CSN 2009, 75-76). Opiskelijavanhemmat kokevat lapsettomia opiskelijoita useammin menestyvänsä opinnoissa, mutta samaan aikaan useampi kuin joka neljäs opiskelijavanhempi arvioi opintotilanteensa olevan huono tai erittäin huono opintojen ja muun elämän yhteensovittamisen haastavuuden vuoksi (CSN 2009, 73).

Estes (2011) on haastatellut yhdysvaltalaisia opiskelijavanhempia ja tutkinut heidän ajatuksiaan vanhemman ja opiskelijan roolin ristiriidasta. Vaikka sekä vanhemmuus että opiskelu ovat kumpikin erillään arvostettuja valintoja, nähdään niiden yhdistäminen yhteiskunnallisessa keskustelussa ja mediassa monesti negatiivisessa valossa ihannevanhemman ja ihanneopiskelijan normin yhteensopimattomuuden vuoksi (Estes 2011, 199). Ristiriitaisista ihanteista huolimatta opiskelijavanhemmat kuitenkin uskovat lastensa hyötyvän vanhemman opiskelusta ja toisaalta myös lapsista olevan etua opiskeluiden kannalta (Estes 2011, 216). Erityisen kiinnostava on Estesin (2011, 217) havainto siitä, että sukupuolten välillä ei haastatteluissa ilmennyt juuri eroa, vaan opiskelijavanhemmilla on sukupuolesta riippumatta samanlaiset odotukset itseään kohtaan vanhempana. Opiskelijavanhempien tilanne on Suomessa hieman erilainen kuin Yhdysvalloissa, koska opintojen aloittamisiän mediaani on 21 vuotta ja korkeakouluopiskelijoista noin puolet on vähintään 25-vuotiaita (Saarenmaa ym. 2010, 17). Suomessa on tavanomaista, että opinnot alkavat yli kaksikymppisenä ja jatkuvat pitkälle aikuisuuteen. Niinpä opiskelijavanhempiaakin on suuri joukko. Yhdysvaltain kontekstissa taas puhutaan opiskelijavanhemmista usein aikuisopiskelijoina tai epätyypillisinä (*non-traditional*) opiskelijoina (esim. Quimby & O'Brien 2006), koska tavallisesti korkeakouluopinnot aloitetaan ja myös saadaan päätökseen nuorena ja lapsettomana.

2.2.2 Työn ja vanhemmuuden yhteensovittaminen prekarisoituneessa työelämässä

Opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta poiketen työn ja vanhemmuuden yhteensovittaminen on tavanomainen yhteiskunnallisen keskustelun ja tutkimuksen aihe niin Suomessa (ks. esim. Salmi & Lammi-Taskula 2004; Savolainen ym. 2004; Lammi-Taskula ym. 2009; Lammi-Taskula & Salmi 2009) kuin kansainvälisestikin (ks. esim. Koslowski ym. 2016; McGinnity & Whelan 2009; Hill 2005). Yhteensovittamista on tyypillisesti pyritty edistämään esimerkiksi lainsäädännön keinoin, perhepoliittisilla toimenpiteillä sekä työpaikkojen omilla toimintatavoilla ja käytänteillä. Työn ja vanhemmuuden

yhteensovittaminen on keskeinen työelämän tasa-arvoon liittyvä teema, sillä lapset ja heidän ikänsä vaikuttaa erityisesti naisten työssäkäyntiin (Bardy ym. 2001, 49). Alkujaan työn ja vanhemmuuden yhteensovittaminen onkin nähty nimenomaan naisiin liittyvänä haasteena ja näkökulmana on ollut se, kuinka naisille työnteko olisi lastensaannista huolimatta mahdollista. Viimeisten parinkymmenen vuoden aikana erilaisilla uudistuksilla on pyritty saamaan miehet puolestaan osallistumaan enemmän perhe-elämään. Yhteensovittamisen kysymyksiin liittyvät sukupuolen lisäksi keskeisesti muut erot, varsinkin luokka. Oma vaikutuksensa on myös työelämän muutoksilla. Näitä kaikkia nostan keskusteluun seuraavaksi.

Työn ja vanhemmuuden yhteensovittaminen oli jo 60–70-luvuilla mukana oli suomalaisessa politiikassa, kun naiset haluttiin laajemmin mukaan ansiotyöhön, laki lasten päivähoidosta (nykyinen varhaiskasvatuslaki) laadittiin ja myös miesten perhevapaoikeudet alkoivat vähitellen herättää keskustelua (Lammi-Taskula ym. 2009, 12). Yhteensovittamisen helpottamiseksi onkin sittemmin tehty maassamme runsaasti toimia. Lammi-Taskula ym. (2009) ovat raportoineet kattavasti erityyppisistä vuosina 1995–2009 toteutetuista yhteensovittamisen edistämistoimista kuten lainsäädännön muutoksista, hallitus-, tasa-arvo-, politiikka- ja työelämäohjelmista, tulopoliittisista sopimuksista, työryhmistä sekä kampanjoinnista. Lammi-Taskula ym. (2009, 91–99) nostavat aiheellisesti esiin työn ja vanhemmuuden yhdistämiseen liittyvien tavoitteiden ristiriitaisuuden Suomen kontekstissa. Esimerkiksi syntyvyys halutaan pitää hyvänä ja samaan aikaan työllisyysastetta nostaa, mutta lasten saaminen kuitenkin vie varsinkin naisia pitkiksikin ajoiksi pois työelämästä (Lammi-Taskula ym. 2009, 91–93). Kuten aiemmin totesin, sama tavoitteiden ristiriitaisuus leimaa opiskeluun ja vanhemmuuteen liittyviä poliittisia tavoitteita.

Yhteensovittamisen kysymyksiä on ratkottu varsin erilaisilla toimenpiteillä ympäri maailman. Tavallisin ja ehkä helpoin tapa vertailla maailman maita on ottaa tarkasteltavaksi perhevapaajärjestelmä sekä mahdollisuus lasten päivähoitoon. Muun muassa Koslowski ym. (2016) ovat tehneet kattavan vertailun 40 maasta keskittyen juuri perhevapaajärjestelmiin ja päivähoitomahdollisuuteen. Kansallisella lainsäädännöllä voidaan kussakin maassa tehdä erilaisia ratkaisuja työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisen mahdollistamiseksi, mutta on olemassa myös koko Euroopan unionin kattavaa säätelyä. Euroopan unionin neuvosto antoi vuonna 2010 direktiivin 2010/18/EU, jossa vanhempainvapaan vähimmäiskestoksi on asetettu neljä kuukautta, joista vähintään yksi ei saa olla siirrettävissä toiselle vanhemmalle.

Direktiivillä tavoitellaan vanhempainvapaan jakautumista tasapuolisemmin miesten ja naisten kesken, mutta se asettaa vain minimitasan. Muutoin vanhempainvapaiden säätely on jäsenvaltioiden omassa päätäntävallassa.

Pohjoismaat ovat yhteiskuntamalleiltaan verraten varsin samankaltaisia: puhutaan laajasti esimerkiksi pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta. Andersen (2008, 402) kuvaa Pohjoismaita joukoksi maita, joissa on korkean elintason ohella melko tasainen tulonjako ja joissa julkisen sektorin suhde bruttokansantuotteeseen on noin 50 prosenttia. Työn ja vanhemmuuden yhdistämisen kontekstissakin Pohjoismaat ovat perinteisesti muodostaneet kohtuullisen yhtenäisen ja muista länsimaista eroavan joukon, jossa vanhempainvapaat ovat suhteellisen pitkiä ja hyvin korvattuja (Lammi-Taskula ym. 2009, 100). Kuitenkin juuri perhevapaajärjestelmän osalta löytyy itse asiassa merkittäviä eroja Pohjoismaiden välillä. Jo vuosikymmen sitten Wall (2007, 28–29) totesi vertailussaan Suomen ja Norjan olevan eri ryhmässä kuin muut Pohjoismaat: Ruotsissa, Islannissa ja Tanskassa käytössä olevat mallit painottavat sukupuolten tasa-arvoa, kun taas meillä ja Norjassa korostetaan vanhempien valinnanvapautta. Myöhemmin tässä alaluvussa keskustelen tarkemmin siitä, *kenellä* tosiasiaa tämä valinnanvapaus on.

Suomessa työn ja perheen yhteensovittamisen kulmakivet ovat kaikille tarjolla oleva lasten päivähoitomahdollisuus ja ansiosidonnainen perhevapaajärjestelmä. Päivähoidon osalta tuore muutos on Sipilän hallituksen toteuttama vuodesta 1996 asti voimassa olleen subjektiivisen päivähoito-oikeuden rajaaminen vain 20 tuntiin viikossa (HE 80/2015). Tämä tarkoittaa sitä, että mikäli vanhemmat eivät ole kokopäivätyössä tai päätoimisia opiskelijoita, ei lapsi voi olla kokopäiväisesti päivähoitossa. On kiinnostavaa, että tavallisesti suomalaisessa keskustelussa vanhempien vapaus valita lapsensa hoitomuoto (eli hoidetaanko lasta kotona vai päiväkodissa) on keskiössä ja sillä perusteella varsin usein vastustetaan esimerkiksi isäkiintiöitä kotihoidontukeen (Salmi & Närvi 2014, 414). Nyt tätä valinnanvapautta on tältä merkittävältä osin kavennettu ja enemmistö pikkulasten vanhemmista vieläpä hyväksyi tämän uudistuksen (Salmi & Närvi 2014, 417). Subjektiivisen päivähoito-oikeuden menettivät uudistuksen yhteydessä esimerkiksi ne opiskelijavanhemmat, joiden opiskelu ei ole kokopäiväistä. Hoito-oikeuden rajaamisen toteuttaminen on kuitenkin kuntien päätettävissä ja isoimmista kaupungeista Helsinki, Espoo ja Tampere ovat päättäneet olla rajaamatta subjektiivista päivähoito-oikeutta (Lahtinen & Selkee 2016).

Perhevapaiden käyttö jakautuu Suomessa yhä vain erittäin epätasaisesti. Vuoden 2003 uudistus toi vanhempainvapaan kaksi viimeistä viikkoa pitävälle miehelle kaksi ylimääräistä vapaaviikkoa, mikä on lisännyt merkittävästi miesten vanhempainvapaan käyttöä (Salmi ym. 2009, 44). Äitiysvapaan kesto on kuitenkin yli neljä kuukautta mutta isyysvapaan vain yhdeksän viikkoa. Vanhempien kesken vapaasti jaettavista vanhempainvapaista käyttävät naispuoliset vanhemmat peräti 98 prosenttia (Salmi & Närvi 2014, 414). Lammi-Taskula ym. (2009, 14) kuvaavat tilannetta tasa-arvoparadoksiksi: perhevapaajärjestelmä on ikään kuin kehitetty naisten työssäkäynnin mahdollistajaksi, mutta koska naiset hyödyntävät hoitovapaita ylivoimaisesti enemmän kuin miehet, heidän asemansa työmarkkinoilla miehiin nähden heikkenee. Järjestelmä, jonka piti lisätä tasa-arvoa, itse asiassa ehkä vahvistaakin epätasa-arvoa. Ainakin nykyisen järjestelmän rooli tasa-arvon edistäjänä on vähintäänkin kyseenalainen. Samantyyppisen havainnon teki tutkimuksessaan Ranta (2016, 94), jonka mukaan opintojen joustavuus uusintaa sukupuolittunutta työnjakoa kotona eli kasaa naisille opinnoista suoriutumisen lisäksi vastuun kodista ja lastenhoidosta.

Työ vie väkisinkin aikaa perheeltä ja merkittävä osa pienten lasten vanhemmista kokeekin työstä johtuvaa yhteisen ajan puutetta lastensa ja puolisonsa kanssa (Lammi-Taskula & Salmi 2009, 43). Kääntäen taas perhe-elämän voi nähdä vievän voimia täysipainoiselta työhön keskittymiseltä. Tasapainon löytäminen työn ja vanhemmuuden välille on haastavaa, muttei mahdotonta. Lammi-Taskulan ja Salmen (2009, 45) mukaan työssäkäynti koetaan yhtäältä tärkeänä vastapainona perhe-elämälle, mutta toisaalta se aiheuttaa syyllisyyden tunteita, kun kotiasioita joutuu sen vuoksi laiminlyömään. Ojasen (2017, 147) tuore väitöstutkimus osoittaa, että ristiriita työn ja perhe-elämän yhteensovittamisessa lisää pitkiä sairauspoissaoloja ja miehillä myös avioeroriskiä. Ojanen (2017, 176) kysyykin, kuinka työn ja vanhemmuuden yhteensovittamista voisi edistää ja samalla parhaiten ehkäistä ristiriitojen syntyä. Ristiriidat eivät siten ole yksin opiskelijavanhempien ongelma, vaan liittyvät myös työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisen kysymyksiin.

Lasten saaminen rajoittaa työelämäänsä osallistumista ja työn vaatimuksiin vastaamista monin eri tavoin. Vanhempien kokemusten mukaan esimerkiksi muutto työn perässä toiselle paikkakunnalle, jatko-opinnot, yötyö, työmatkat tai ylityöt ovat vaikeita järjestää, erityisesti pikkulapsivaiheessa ja erityisesti naispuolisille vanhemmille (Lammi-Taskula & Salmi 2009, 43). Osittain haasteet helpottavat sekä mies- että naispuolisilla vanhemmilla lasten kasvaessa, mutta erityisesti naispuolisilla vanhemmilla tietynlaiset varsinkin työaikaan tai työmatkoihin

liittyvät ongelmat jatkuvat myös lasten ollessa koululaisia (mts., 43). Joustavat työelämän käytännöt helpottavat työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisessa. Joustavuus on kuitenkin sukupuolittunutta: miespuolisten vanhempien työpaikat ovat joustavampia kuin naispuolisten vanhempien. Työelämän yleinen sukupuolittuneisuus selittää osaltaan eroja, sillä tietyt miesvaltaiset alat (kuten tekniikan ala) sallivat enemmän esimerkiksi etätyömahdollisuuksia, kun taas monilla naisvaltaisilla aloilla (kuten hoiva-ala) samoja mahdollisuuksia ei työn luonteesta johtuen voi antaa. Liukuva työaika ja mahdollisuus poistua työpaikalta omien asioiden hoitoon ovat etätyötä huomattavasti tavallisempia joustamisen tapoja, mutta nekin koskevat useammin miehiä kuin naisia (Lammi-Taskula & Salmi 2009, 45).
Opiskelijavanhemmilla ilmenee samankaltaista joustavuuden epätasaista jakaantumista, sillä esimerkiksi läsnäolopakon määrä vaihtelee merkittävästi alasta riippuen.

Suomessa työn ja vanhemmuuden yhdistäminen on monilta osin sukupuolikysymyksen lisäksi luokkakysymys. Vaikkapa yksityisen hoidon tuen tai kotitalousvähennyksen hyödyntäminen on käytännössä mahdollista vain hyvätuloisille (Lammi-Taskula ym. 2009, 98–99). Miehillä epävarma työmarkkina-asema vähentää esimerkiksi isäkuukauden käyttöä (Salmi & Närvi 2017, 134). Toisaalta hyvätuloisten ja hyvässä työmarkkina-asemassa olevien naisten miespuoliset puoliset käyttävät perhevapaita muita useammin (mts., 134). Pitkiä aikoja lapsen kanssa kotona ovat erityisesti heikossa työmarkkina-asemassa olevat naiset (Salmi & Närvi 2017, 99). Vähemmän koulutetuilla naisilla ei useinkaan edes ole työtä, johon palata (Salmi ym. 2009, 178). Pisimpiä kodinhoidon tuen kausia käyttävät niin ikään ennen lapsen syntymää työttömänä olleet tai vähän koulutetut, vaikeasti työllistyvät naiset (Salmi & Närvi 2017, 99; Salmi 2000, 46). Perhevapaat 2013 -tutkimuksen mukaan akateemisesti koulutetuista naisista töissä kävi lapsen ollessa 2-vuotias 75 % ja AMK-tutkinnon suorittaneista 65 %, mutta kokonaan ilman ammattitutkintoa olevista naisista vain 28 % (Närvi 2014, 545–546). Lapsen hoitamiseen kotona vaikutti suuresti myös se, oliko nainen ollut työssä ennen lapsen syntymää ja oliko työsuhde lapsen syntyessä voimassa (Närvi 2014, 546). Näin ollen risteävät erot – sukupuoli ja luokka – vaikeuttavat erityisesti vähän koulutettujen naisten asemaa työmarkkinoilla. Aitoa vapautta valita lasten hoitomuoto on tällöin harvoin. Siksi voidaan perustellusti kysyä, kenen valinnanvapaudesta puhutaan, kun vaaditaan valinnanvapautta lastenhoitoasioiden järjestämiseen.

Työn ja vanhemmuuden yhteensovittamiseen vaikuttavat yhteiskunnan ja työelämän muutokset, joista yksi keskeisimpiä on jo aiemmin tässä tutkielmassa esille tullut

prekariisaatio. Perinteiset tavat määritellä työtä ole enää riittäviä (Kontula & Jakonen 2008), kun prekariisoituneessa työelämässä mikään ei ole enää itsestään selvää, ei työn kesto, sisältö eikä varsinkaan sen pysyvyys. Koko perhevapaajärjestelmä on rakennettu perinteisessä, vakituksessa palkkatyössä olevia ajatellen, vaikka prekariisaatioon kuuluu palkkatyönormin murtuminen. Yksi tulonlähde ei enää takaa toimeentuloa. Samalla sosiaaliturvajärjestelmä ei pysty vastaamaan prekaarin työn tekijöiden tarpeisiin (Kontula & Jakonen 2008, 3). Näihin tarpeisiin eivät pysty vastaamaan myöskään työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisen perinteiset keinot: palkkatyötä tekeviä varten luotu perhevapaajärjestelmä luonnollisesti palvelee palkkatyötä tekeviä parhaiten. Itsestään selvää lienee, että hoitovapaalta on huomattavasti vaikeampi palata työelämään silloin, jos ei ole työtä, johon palata. Osa-aikatyöhön palaaminen taas voi olla taloudellisesti kannattamaton ratkaisu. Salmi ja Närvi (2017, 8) ovat kritisoineet perhevapaajärjestelmää siitä, ettei se huomioi työelämässä tapahtuneita muutoksia. Järjestelmän uudistaminen ja kehittäminen olisi kipeästi tarpeen.

Prekariisaatio on laaja, koko työelämää ravisteleva muutossuunta, mutta myös useammallakin eri tavalla sukupuoleen kytkeytyvä käsite. Ensinnäkin monet prekaarin työelämän piirteet (kuten osa-aikaisuus ja pätkätyöt) ovat tyypillisiä naisvaltaisilla aloilla ja koskettavat useammin naisia kuin miehiä (mutta koskettavat usein myös nuoria ja maahanmuuttajia) (Young 2010; Mitropoulos² 2005). Tämän lisäksi ja tähän liittyen on esitetty kritiikkiä siitä, että naisten elämään prekaari työ on kuulunut jo pitkään tai aina, mutta yhteiskunnalliseen keskusteluun se on nostettu vasta tällä vuosituhanella, kun se on alkanut vaikuttaa ajoittain myös hyväosaisiin miehiin (Jokinen 2013, 10). Åkerblad (2014, 154) on todennut, että juuri naisten pitää elämäänsä koskevia valintoja tehdessään huomioida työelämän sukupuolittuneet ja syrjivät käytännöt. Prekariisoituneessa työelämässä lapsen saaminen on aiempaa useammin henkilökohtainen riski (Åkerblad 2014, 77). Milloin, jos koskaan, prekaarityöläinen – varsinkaan nainen – voisi saada lapsen luottaen samalla tulevaisuuteensa työmarkkinoilla? Åkerblad (2014, 124) on jopa esittänyt, että työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta on vaikea puhua merkityksellisellä tasolla nykytilanteessa, jossa prekaarisäätöön kuuluu työ ja koti eivät ole enää selvärajaisia ja toisistaan erillisiä, vaan työ limittyy voimakkaasti muihin

---

² Mitropoulos (2005) on itse asiassa esittänyt, että kapitalistisessa järjestelmässä työ on lähtökohtaisesti ollut aina prekaaria ja palkkatyönormi ollut siitä vain lyhytaikainen poikkeus.

elämänalueisiin. Rokkonen (2015, 113, 127) näkee, että äitiys³ voi tarjota tilaisuuden asettua vastarintaan prekarisaatiolle, avata tien kunnialliseen pakopaikkaan, jossa ei ole velvollisuutta olla epävarmojen työmarkkinoiden käytettävissä. Siinä missä prekaari työ harvoin tarjoaa pysyvyyden tunteita, voi äitiyteen paneutuminen hyvinkin niitä antaa (Rokkonen 2015, 127–128). Näen pakomahdollisuuden koskevan myös opiskelijoita: vanhemmuus voi tarjota hyväksyttävän hengähdystauon opiskelusta ja ainakin tilapäisen irtioton pikavalmistumisen ja (epävarmoille) työmarkkinoille siirtymisen paineista.

2.3 Hyvinvointi: käsitteitä ja käytäntöä

Hyvinvointi on monimutkainen käsite, jota on vuosikymmenten saatossa määritelty eri tavoin ja johon on ymmärretty liittyvän erilaisia asioita. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia on pohdittu jo antiikin Kreikassa: Aristoteles jakoi hyvinvoinnin eudaimoniaan eli tavoitteiden saavuttamiseen ja hedoniaan eli mielihyvän tavoitteluun (Kainulainen 2014, 75). Yleisesti voidaan todeta, että hyvinvoinnin tutkimuksen kenttä on erityisen laaja ja poikkitieteellinen, eikä mitään universaalista määritelmää hyvinvoinnille ole edelleenkään olemassa. Riskinä on, että lukuisat erilaiset tavat käsitellä ja käsitteellistää hyvinvointia sirpaloittavat ymmärrystä hyvinvoinnista ymmärryksen monipuolistamisen sijaan (Bardy 2009, 228). Clark ja McGillivray (2007, 2) kuitenkin toteavat, että kentällä vallitsee nyt laaja yhteisymmärrys hyvinvoinnin käsitteen moniulotteisuudesta ja tutkijat tunnustavat, ettei kaikkia hyvinvoinnin osa-alueita ole mahdollista tai ehkä tarpeenkaan mitata. Jonkinlaista konsensusta tiedeyhteisössä on siis saavutettu. Jokaisen hyvinvointia tutkivan on kuitenkin edelleen tärkeää tarkentaa, mihin hyvinvoinnilla kulloinkin viitataan, miten sitä tutkitaan ja miksi.

Suomalainen sosiologi Erik Allardt on luonut kansainvälisesti laajalti tunnetun mallin hyvinvoinnista, jossa pääulottuvuudet ovat *loving*, *having* ja *being/doing* (Allardt 1976; Allardt 1993). *Having* viittaa elinoloihin ja materiaaliin tarpeisiin kuten toimeentuloon ja asumiseen, *loving* ihmissuhteisiin ja sosiaaliseen kanssakäymiseen ja *being/doing* ihmisen tarpeeseen toteuttaa itseään ja saada mielekästä tekemistä (Allardt 1993, 88–91). Tämä jako on ollut laajasti käytössä varsinkin pohjoismaisessa hyvinvointitutkimuksessa (Bardy 2009,

---

³ Rokkonen on tutkinut naisia ja puhuu äitiydestä. Rokkonen (2015, 132) on painottanut paon olevan luokka- ja sukupuolikysymys ja todennut äidinhoivan korostamisen vähentävän miesten mahdollisuuksia samanlaiseen pakoon. Jos jaetun vanhemmuuden ideaali (Vuori 2001) ja vastuullinen isyys (Eerola 2015) lyövät toden teolla läpi, niin ehkäpä paon mahdollisuus aukeaa paremmin kaikille vanhemmille.

229). Allardtin jako yhdistää Kainulaisen (2014, 77) mukaan sekä tarve- ja resurssinäkökulman että objektiivisen ja subjektiivisen näkökulman hyvinvoinnista. Jako toi uusia näkökulmia aiemmin lähinnä juuri materiaaliseen hyvinvointiin keskittyneeseen hyvinvointitutkimukseen, sillä esimerkiksi ihmissuhteiden merkitystä hyvinvoinnille ei ollut aiemmin tunnustettu.

Modernissa yhteiskunnassamme perinteinen hyvinvointitutkimuksen näkökulma on keskittynyt tarkastelemaan aineellista, elintasoon liittyvää hyvinvointia esimerkiksi bruttokansantuotteen kautta. Bardyn (2009, 228) mukaan hyvinvointia on 60- ja 70-luvuilla tarkasteltu esimerkiksi toimeentulon, tarpeiden, resurssien ja toimintojen kautta. Kainulainen (2014, 76) kuvailee yhtäältä tarpeiden tyydyttyneisyyden ja toisaalta resurssien mittaamisen eroa: tarpeiden tyydyttyneisyyttä kartoittaessaan tutkija ikään kuin asettaa raamit sille, mikä on hyvä elämä, kun taas resurssien mittaamisessa koko hyvinvoinnin käsite jätetään auki. Kun painotetaan hyvinvoinnin edellytyksien (resurssit) mittaamista, jää kuitenkin itse hyvinvoinnin arviointi pois, mikä Kainulaisen (2014, 76) mukaan nostaa esille jaon ulkoisten ja sisäisten tekijöiden välillä. Hyvinvointiin liittyy aina myös kysymys siitä, tarkastellaanko hyvinvointia ainoastaan yksilö- vai myös yhteisötasolla (Kainulainen 2014, 79).

Hyvinvoinnin eri osa-alueita voidaan jakaa objektiivisiin ja subjektiivisiin tekijöihin. Objektiiviset tekijät ovat pääsääntöisesti numeerisesti mitattavia ja subjektiiviset pohjaavat ihmisten omiin tulkintoihin (Bardy 2009, 228). Kainulainen (2014, 79) huomauttaa, että tutkimuskentällä on ajoittain ollut epäselvää, tarkoitetaanko subjektiivisuudella ja objektiivisuudella itse ilmiön luonnetta vai sen mittaamista. Objektiivista tietoa hyvinvoinnista voidaan luontevimmin tuottaa mitattavilla aineistoilla kuten rekistereillä ja subjektiivista tietoa puolestaan kysymällä ihmisiltä itseltään hyvinvoinnista (Kainulainen 2014, 79). Keskustelussa objektiivisista ja subjektiivisista tekijöistä on muistettava, että ihmisen kokemus hyvinvoinnista on aina subjektiivinen, sillä vaikka ulkoiset tekijät olisivat identtiset, on koettu hyvinvointi erilainen ihmisestä riippuen (Bardy 2009, 234).

Suomalaisten hyvinvointia mitataan varsin usein erilaisilla kattavilla tutkimuksilla. Yksi merkittävimmistä on Stakesin (nykyinen THL) julkaisema Suomalaisten hyvinvointi -katsaus, jota julkaistaan muutaman vuoden välein. Kyseinen tutkimus käyttää ns. WHOQOL-Bref-mittaria, ja esimerkiksi vuoden 2010 tutkimus osoitti, että noin 80 prosenttia alle 70-vuotiaista suomalaisista koki elämänlaatunsa hyväksi (Vaarama ym. 2010, 131). Vaikka Stakesin

katsaus on varsin kattava ja nostaa esiin tärkeitä näkökulmia, se on kuitenkin saanut myös kritiikkiä osakseen. Kajanojan (2008, 461–462) mukaan katsauksessa on jätetty osa keskeisesti hyvinvointiin liittyvistä teemoista (esimerkiksi työ ja koulutus) kokonaan pois eikä siinä pureuduta muutamaa virkettä enempää isoon kysymykseen siitä, miksi ihmisten tyytyväisyys elämään ei ole viime vuosikymmeninä noussut huolimatta bruttokansantuotteen voimakkaasta kasvusta.

Hyvinvointiin liittyy intersektionaalisesta ja sukupuolentutkimuksellisesta näkökulmasta olennainen eriarvoisuuden ja eriarvoistumisen trendi. Ydinasia on, että vaikka suomalaisten hyvinvointi kokonaisuudessaan kasvaa jatkuvasti, se myös jakautuu entistä epätasa-arvoisemmin (esim. Vaarama ym. 2010; Rotko ym. 2011). Terveys- ja hyvinvointierot ovat Suomessa kapeammat kuin monissa muissa maissa erilaisten pitkäjänteisten toimien ansiosta (mm. neuvolajärjestelmä, rokotusohjelmat). Merkittäviä eroja kuitenkin on yhä havaittavissa ja niitä tuottavat esimerkiksi sosioekonominen asema, asuinalue, elämänvaihe ja sukupuoli (Rotko ym. 2011, 3). Ongelmat ovat täten pitkälti yhteiskuntamme rakenteissa. Suomessa hyvinvointi- ja terveyserojen kaventaminen on jo pitkään ollut keskeinen ja yleisesti hyväksytty yhteiskuntapoliittinen tavoite. Erojen kaventaminen onkin sekä taloudellisesti että eettisesti perusteltua. Ehkäistävässä olevat terveys- ja hyvinvointierot eivät hyvinvointivaltiossa ole eettisesti hyväksyttäviä, mutta lisäksi erojen pienentyessä kansanterveys paranee, kustannukset pienenevät ja työllisyysasteen nousu mahdollistuu (Kansallinen terveyserojen kaventamisen toimintaohjelma 2008–2011, 25–26). Kansallisen toimintaohjelman monipuolisista toimenpiteistä huolimatta terveys- ja hyvinvointieroja ei ole saatu vähenemään toivotulla tavalla, vaan seurantakauden (2008–2011) aikana ne ovat jopa lisääntyneet (Rotko ym. 2012, 6). Yhdenvertaisuuteen on vielä hyvinvoinnin ja terveyden tasaisemman jakautumisen osalta matkaa.

Tämän tutkimuksen kannalta erityisen olennaista on tarkastella yleisesti korkeakouluopiskelijoiden, vanhempien ja vielä opiskelijavanhempien koetusta hyvinvoinnista tehtyä tutkimusta. Korkeakouluopiskelijoiden koettua hyvinvointia neljällä eri osa-alueella (fyysinen, henkinen, sosiaalinen ja kokonaisvaltainen) on kartoitettu kahdessa tuoreimmassa Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksessa eli vuosina 2012 ja 2016. Vuoden 2016 tutkimuksessa hyväksi tai erittäin hyväksi fyysisen hyvinvointinsa koki 76 prosenttia, henkisen hyvinvointinsa 66 prosenttia, sosiaalisen hyvinvointinsa 72 prosenttia ja kokonaisvaltaisen hyvinvointinsa 74 prosenttia korkeakouluopiskelijoista (Kunttu ym. 2017,

31). Noin kolme neljästä opiskelijasta kokee siis voivansa hyvin fyysisen, sosiaalisen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin osa-alueilla. Henkisen hyvinvoinnin kohdalla tilanne on hieman heikompi, kun joka kolmas kyselyyn vastannut opiskelija arvioi henkisen hyvinvointinsa kohtalaiseksi, huonoksi tai erittäin huonoksi. Suunta näyttää kuitenkin olevan positiivinen: hyvinvoinnin kokeminen hyväksi tai erittäin hyväksi oli lisääntynyt jokaisella osa-alueella vuoteen 2012 verrattuna, myös henkisessä hyvinvoinnissa (Kunttu ym. 2017, 31).

Lapsiperheiden hyvinvointia eri mittareilla on tutkittu kohtuullisen monipuolisesti Suomessa (ks. Lammi-Taskula ym. 2009; Törrönen 2012; Lammi-Taskula & Karvonen 2014).

Lapsiperheen vanhempien koettua hyvinvointia – varsinkaan verrattuna lapsettomiin aikuisiin – ei kuitenkaan juuri ole tarkasteltu. Malander (2016) on verrannut helsinkiläisten lapsiperheellisten aikuisten ja lapsettomien aikuisten koettua hyvinvointia. Terveystilansa hyväksi tai erittäin hyväksi kokee 77 prosenttia kaikista 20–54-vuotiaista helsinkiläisistä, eikä tilastollisesti merkitsevää eroa koetussa terveystilassa löytynyt vertailtaessa vanhempia ja lapsettomia aikuisia (Malander 2016, 16). Maailmalla lukuisat tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet lastensaamisen heikentävän vanhempien koettua hyvinvointia (esim. Cetre ym. 2015; Myrskylä & Margolis 2014). Malanderin (2016) tulokset ovat näihin tuloksiin nähden ristiriidassa.

Laaja hyvinvointiin liittyvä havainto on, että sosiaalinen pääoma – jonka yksi osatekijä on sosiaalinen tukiverkosto – lisää ihmisten hyvinvointia (Nyqvist ym. 2014). Erikseen on osoitettu lukuisilla tutkimuksilla, että lapsiperheen vanhempien hyvinvointia parantaa merkittävästi vahva sosiaalinen tukiverkosto (esim. Viljamaa 2003, 25–27). Hyvinvoinnin parantuminen perustuu Crockenbergin (1998) mukaan siihen, että sosiaalinen tuki vähentää ja lievittää stressaavia tilanteita sekä auttaa vanhempia toimimaan aktiivisina selviytyjinä.

Sosiaalisen tuen merkitys korostuu entisestään yksinhuoltajien perheissä (Räty 2014, 70).

Heikommat sosiaaliset verkostot ilmenevät usein yhdessä muiden vaikeuksien kuten vaikean taloudellisen tilanteen ja terveysongelmien kanssa (Törrönen 2012, 158).

Vertaistukitoiminnan on osoitettu parantavan vanhempien sosiaalisia verkostoja (Haaranen 2012, 80). Sosiaaliset suhteet vaikuttavat Törrösen (2012, 161–162) mukaan kasautuvan siten, että toisilla perheillä on paljon läheisiä ja luottamuksellisia ihmissuhteita, toisilla ei ehkä juuri lainkaan.

Opiskelijavanhempien hyvinvointi on tämän tutkielman kannalta erityisen kiinnostava teema, sillä se liittyy vahvasti opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamiseen. Quimby ja O'Brien (2006) ovat tarkastelleet eri tekijöiden vaikutusta yhdysvaltalaisien yli 25-vuotiaiden naispuolisten opiskelijavanhempien psykologiseen hyvinvointiin. Hyvä kiinnittyminen (*attachment*), vahva minäpystyvyys (*self-efficacy*) sekä koettu sosiaalinen tuki olivat tekijöitä, joilla tutkimuksen mukaan on yhteys opiskelijavanhempien parempaan henkiseen hyvinvointiin (Quimby & O'Brien 2006, 456–8). Tutkimus ei kuitenkaan kartoittanut vanhempien koettua hyvinvointia, vaan keskittyi nimenomaan hyvinvointia edistävien tekijöiden tarkasteluun. Suomen kontekstissakaan opiskelijavanhempien hyvinvointia ei ole aiemmin kattavasti tutkittu. Saimaan ammattikorkeakoulun lapsia saaneita opiskelijoita tutkineessa AMK-opinnäytetyössä psyykkisen hyvinvointinsa hyväksi koki 85 prosenttia (n=152) ja fyysisen hyvinvointinsa hyväksi 75 prosenttia (n=131) opiskelijavanhemmista (Ratilainen ym. 2016, 29). Opiskelijavanhempien hyvinvointia ei kuitenkaan verrattu lapsettomien opiskelijoiden verrokkiryhmään, joten johtopäätöksiä lasten vaikutuksesta hyvinvointiin ei kyseisen opinnäytetyön perusteella voi tehdä. Kokonaisuudessaan kuitenkin ainakin kyseisen ammattikorkeakoulun perheelliset vanhemmat näyttävät voivan varsin hyvin. Vertailevaa tutkimusta suomalaisten lapsettomien opiskelijoiden ja opiskelijavanhempien koetusta hyvinvoinnista ei ole aiemmin tehty.

2.4 Yhteenvetoa tutkimuksen lähtökohdista

Tässä alaluvussa kerrataan vielä lyhyesti tämän tutkimuksen lähtökohdat ennen seuraavaa lukua ja sen myötä tutkimuksen toteutuksen, aineiston ja menetelmien esittelyyn siirtymistä. Opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta on saatavilla erityisesti määrällistä tietoa hyvin vähän. Vanhemmuuden ja muun elämän yhteensovittamisen kysymyksiä tutkittaessa näkökulma on ollut vahvasti työelämäkeskeinen ja opiskelijavanhempien tilanne tuntuu ikään kuin unohtuneen tutkijoilta. Laadulliset tutkimukset ovat avanneet opiskelijavanhempien kokemusmaailmaa ja tuoneet esiin opiskelijan ja vanhemman roolien ristiriitaisuuksia. Jotta laajempien yleistysten tekeminen mahdollistuu ja yleiskuva tarkasteltavasta ilmiöstä hahmottuu, on tärkeää tuottaa aiheesta myös määrällistä tietoa. Perhe-elämä on paitsi valtaosalle ihmisistä hyvin tärkeä elämänalue, myös voimakkaasti sukupuolittunut areena. Sukupuolentutkimuksellinen ote mahdollistaa vanhemmuuteen ja perhe-elämään liittyvien sukupuolittuneiden normien paljastamisen ja purkamisen.

Hyvinvoinnin osalta tämä tutkimus keskittyy *koettuun* hyvinvointiin eli ihmisen henkilökohtaiseen käsitykseen omasta voinnistaan. Tarkastelussa on niin lapsettomien opiskelijoiden kuin opiskelijavanhempien hyvinvointi. Olen valinnut koetun hyvinvoinnin tutkimuksen keskiöön, koska sen avulla päästään käsiksi ihmisen omaan kokemukseen, joka voi olla varsin erilainen kuin objektiiviset – vaikkapa taloudellisiin resursseihin tai aineellisiin tekijöihin perustuvat – hyvinvointimittarit antaisivat ymmärtää. Lisäksi vertailemalla lapsettomien ja lapsia saaneiden opiskelijoiden hyvinvointia saadaan alustavaa tutkimustietoa siitä, kokevatko lapsia saaneet opiskelijat hyvinvointinsa muita huonommaksi. Aihe on kiinnostava, sillä aiemmassa tutkimuksessa lasten saaminen on usein yhdistetty huonompaan koettuun hyvinvointiin (Cetre ym. 2015; Myrskylä & Margolis 2014) ja lähtökohtaisesti hyvinvointierot ovat yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallisia (Rotko ym. 2012).

Lapsen saamisen tavat ja konteksti ovat muuttuneet joiltain osin viime vuosikymmeninä, vaikka perheitä on aina toki ollut erilaisia ja lapsia saatu kaikissa elämäntilanteissa. Syntyvyys on laskenut samoin kuin ihannelapsilukukin ja lapsia saadaan epävarmuuden aikana (Miettinen 2015; Åkerblad 2014). Yksi selkeä kehityssuunta on lapsen saamisen ajankohdan siirtyminen myöhäisemmäksi. Siinä ei sinänsä ole mitään väärää silloin, kun lapsen saamista siirretään omasta halusta. Kun taas siirtämisen syyksi annetaan vaikkapa keskeneräiset opinnot, halu edetä uralla tai työtilanteen epävarmuus (Gissler ym. 2009; Miettinen & Rotkirch 2008), on tarpeen katsoa kriittisesti rakenteellisia esteitä siirtämisen taustalla. Ei ole hyvinvointivaltiossa hyväksyttävää, jos lapsia toivotaan, mutta vaikkapa opiskelun tai työn ja vanhemmuuden yhdistäminen koetaan niin haastavaksi, että toiveesta on luovuttava. Rakenteellisia esteitä tulee pyrkiä poistamaan, jotta ihmisten itsemääräämisoikeus toteutuisi eikä lasten saamista opiskeluaikana koettaisi mahdottomana vaihtoehtona.

Tässä tutkielmassa tutkin lapsettomien opiskelijoiden ja opiskelijavanhempien lasten saamista estäviä tekijöitä. Mitä tekijöitä lapsettomat nostavat esiin ja mitä se kertoo? Entä miksi opiskelijavanhemmat eivät halua enää lisää lapsia opintojen aikana? Opiskelijavanhempia ja lapsettomia opiskelijoita vertaamalla voidaan saada arvokasta tietoa siitä, nostavatko nämä kaksi eri ryhmää erilaisia lapsen saamista estäviä tekijöitä tärkeiksi. Lapsia saaneiden näkemykset perustuvat heidän omiin, henkilökohtaisiin kokemuksiinsa asiasta, kun taas lapsettomien opiskelijoiden näkemykset pohjannevat pääasiassa mielikuviin tai tutuilta saatuun tietoon.

Prekarisoituneessa yhteiskunnassamme elämä ja työmarkkinat ovat epävarmempia kuin aiemmin. Samalla lapsen saaminen on riski, jonka ottamista erityisesti naisen on harkittava tarkkaan (Åkerblad 2014, 77). Pohdin, voiko tämä olla vaikuttamatta lasten saamisen lykkäämiseen. Olen esittänyt yhtenä mahdollisena opiskelijoiden lapsen saamista estävänä tekijänä prekarisaation eli nykypäivän (työ)elämää leimaavan pirstaleisuuden ja epävarmuuden. Lapsen saaminen saattaa olla opiskelijoiden – etenkin naisten – näkökulmasta todellinen riski tulevaisuuden työllistymisen ja uran luomisen kannalta. Tarkastelen muutenkin lasten saamista estäviä tekijöitä paitsi vanhemmuuden/lapsettomuuden, myös sukupuolen mukaan, sillä lapsen saaminen vaikuttaa eri tavalla naisiin ja miehiin. Vaikka miehet ovat omaksuneet uuden, aktiivisemmän isän roolin (Eerola 2015), on kokonaisvastuu kodista ja lapsista yhä naisten (Lammi-Taskula ym. 2009).

Lapsettomien ja lapsia saaneiden opiskelijoiden hyvinvointivertailun ja lasten saamista estävien tekijöiden tutkimisen lisäksi tämän tutkimuksen kolmas tutkittava kokonaisuus on vanhemmuuden ja opiskelun yhteensovittamiseen liittyvien asioiden toteutuminen hyvinvoinnin mukaan. Haluan selvittää, mitkä Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksessa 2016 kysytyistä asioista ovat toteutuneet hyvinvoivilla opiskelijavanhemmilla ja vain kohtalaisesti tai huonosti voivilla opiskelijavanhemmilla. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksessa 2016 on vasta kartoitettu yleisesti kaikkien kyselyyn vastanneiden vanhempien kokemuksia yhteensovittamisesta, joten hyvinvointinäkökulma on tärkeä lisä tähän. Erityisen kiinnostunut olen opiskelijavanhempien kokemuksista sosiaalisen tuen saamisesta ja tukiverkoston riittävydestä, sillä nämä seikat on aiemmassa tutkimuksessa yhdistetty parempaan hyvinvointiin (Nyqvist ym. 2014; Törrönen 2012; Viljamaa 2003; Crockenberg 1998). Yhteensovittamisen kysymykset kytkeytyvät myös lapsen saamista estäviin tekijöihin, sillä jos vanhemmuuden ja opiskelun (ja työelämän) yhteensovittaminen sujuu jouhevasti, ei lapsen saamiselle luultavasti silloin koeta olevan yhtä paljon estäviä tekijöitä kuin silloin, kun yhteensovittamisessa on ollut suuria haasteita.

3. Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa on keskiössä tutkimuksen toteutus: kuvailen tutkimustehtävää ja listaan tutkimuskysymykset ja -hypoteesit sekä esittelen aineiston ja käytetyt menetelmät. Tämä tutkimus on luonteeltaan määrällinen eli kvantitatiivinen.

3.1 Tutkimustehtävä

Olen kiinnostunut lapsia saaneiden opiskelijoiden koetusta hyvinvoinnista ja varsinkin vertailevasta näkökulmasta lapsettomiin opiskelijoihin nähden. Nostan tarkasteluun myös mahdolliset hyvinvointierot lapsia saaneiden joukossa eri muuttujien perusteella.

Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016 kartoitti tekijöitä, jotka estävät lapsen saamista yleisesti korkeakouluopiskelijoilla iän, sukupuolen ja korkeakoulusektorin mukaan. Valittavissa oli 18 eri tekijää, joiden tärkeyttä itselleen vastaajat arvioivat viisiportaisella asteikolla. Tämä tutkimus tuo lisätietoa asiasta kartoittamalla sitä, mitkä näistä tekijöistä eniten estävät lasten saamista ensinnäkin lapsettomilla opiskelijoilla ja toiseksi niillä, joilla jo on lapsi(a). Opiskelijavanhempien osalta Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016 selvitti 14 kohdan listauksen avulla asioita, jotka ovat tai eivät ole toteutuneet opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisessa. Taustamuuttujista tarkasteltiin sukupuolta, ikää ja korkeakoulusektoria. Tässä tutkimuksessa tietoa syvennetään tarkastelemalla sitä, mitkä näistä 14 asiasta ovat tai eivät ole toteutuneet hyvinvoivilla opiskelijavanhemmilla ja toisaalta huonosti tai kohtalaisesti voivilla opiskelijavanhemmilla.

Tutkimuksen avulla vastataan seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- 1. Onko opiskelijavanhempien ja lapsettomien opiskelijoiden koetussa hyvinvoinnissa eroja?
Onko opiskelijavanhempien joukosta havaittavissa eroavaisuuksia koetussa hyvinvoinnissa a) sukupuolen, b) korkeakoulusektorin tai c) iän perusteella?*
- 2. Mitkä opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamiseen liittyvät asiat ovat ja eivät ole toteutuneet a) hyvinvointinsa hyväksi kokeneilla ja b) hyvinvointinsa kohtalaiseksi tai huonoksi kokeneilla vastaajilla?*
- 3. Mitkä ovat tärkeimpiä lasten saamista estäviä tekijöitä lapsettomilla ja lapsia jo saaneilla vastaajilla?*

Aiemman tutkimuksen pohjalta muodostin seuraavat tutkimushypoteesit:

Hypoteesi 1: Lapsia saaneet opiskelijat kokevat hyvinvointinsa heikommaksi kuin lapsettomat opiskelijat

Lasten saannin vaikutuksesta vanhempien hyvinvointiin on ristiriitaisia tutkimustuloksia. Toisaalta lukuisat kansainväliset tutkimukset ovat havainneet lasten vähentävän vanhempien koettua hyvinvointia (ks. esim. Cetre ym. 2015; Myrskylä & Margolis 2014), mutta suomalaisessa kontekstissa Malander (2016) ei kuitenkaan löytänyt tilastollisesti merkitsevää eroa koetussa terveydentilassa vertaillen helsinkiläisiä vanhempia ja lapsettomia aikuisia. Koska kansainvälistä tutkimusta lasten negatiivisesta vaikutuksesta vanhempien koettuun hyvinvointiin on varsin kattavasti ja lapsen saaminen opiskeluaikana tuo vanhemman elämään ristiriitoja (Ali-Löytty 2009; Ranta 2016), esitän hypoteesina, että lapsia saaneet opiskelijat kokevat hyvinvointinsa keskimäärin heikommaksi kuin lapsettomat opiskelijat.

Hypoteesi 2: Hyvinvoivilla vanhemmilla yhteensovittamiseen liittyvät asiat, erityisesti tuen saaminen ja sosiaalisia verkostoja koskevat kysymykset, toteutuvat paremmin kuin huonosti/kohtalaisesti voivilla

Työn ja vanhemmuuden yhteensovittamisen onnistuminen on yhteydessä parempaan koettuun hyvinvointiin ja kääntöpuolena yhteensovittamisen haasteet saattavat uhata hyvinvointia (Lammi-Taskula ym. 2009, 38). On siten perusteltua olettaa, että opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisen onnistumisella on yhteys vanhempien parempaan koettuun hyvinvointiin. Tukiverkosto puolestaan on olennainen osa sosiaalista pääomaa ja sosiaalisen pääoman on osoitettu lisäävän merkittävästi hyvinvointia (ks. esim. Nyqvist ym. 2014; Rätty 2014; Quimby & O'Brien 2006). Niinpä hypoteesina on, että hyvinvoivat opiskelijavanhemmat ovat kaiken kaikkiaan tyytyväisempiä yhteensovittamisen toteutumiseen kuin huonosti tai kohtalaisesti voivat. Esitän, että erityisesti tuen saamiseen liittyvät tekijät ovat toteutuneet hyvinvoivilla opiskelijavanhemmilla paremmin kuin heikommin voivilla.

Hypoteesi 3: Tärkeimmäksi lasten saamista estäväksi tekijäksi nousee sekä lapsettomilla että lapsia saaneilla opiskelijoilla keskeneräiset opinnot

Aiemmissa tutkimuksissa tärkeimpiä lasten saamista estäviä tekijöitä ovat vastaajien mielestä olleet keskeneräiset opinnot, haluttomuus sitoutua pieniin lapsiin, sopivan kumppanin puute, halu tehdä muita asioita ja halu edetä uralla (ks. Kunttu ym. 2017; Miettinen 2015; Miettinen & Rotkirch 2008; Paajanen 2002). On oletettavaa, että samankaltaiset syyt nousevat esille myös tässä opiskelijoita koskevassa tutkimuksessa. Opiskelijoilla keskeneräiset opinnot ovat kuitenkin merkittävin syy lykätä lasten saamista (Kunttu ym. 2017, 88), ja kolmas tutkimushypoteesi on, että juuri opintojen merkitys opiskelijoiden lasten saamista estävänä tekijänä korostuu riippumatta siitä, onko heillä jo lapsia vai ei.

3.2 Aineistona Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016

Tämän pro gradu -tutkielman aineistona toimivat soveltuvat osat uusimmasta Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksesta, joka on vuodelta 2016. Jäljempänä tutkimukseen viitataan myös lyhenteellä *KOTT2016*. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksia on tehty neljän vuoden välein vuosina 2000, 2004, 2008, 2012 ja 2016. Kohdejoukkona eli vastaajina ovat alle 35-vuotiaat perustutkintoa suorittavat opiskelijat suomalaisista yliopistoista ja vuodesta 2008 lähtien myös ammattikorkeakouluista (Kunttu ym. 2017, 4). Otos vuoden 2016 tutkimuksessa on 5000 opiskelijaa yliopistoista ja saman verran ammattikorkeakouluista, mutta vastausprosentti on vuosien aikana pudonnut merkittävästi: vuonna 2000 ja 2004 vastasi 63 prosenttia ja vuonna 2016 enää 31 prosenttia (Kunttu 2017). Erityisesti miesten vastausprosentti on ollut alhainen. Tutkimuksen päätuloksia on raportoitu kattavasti tutkimusraportissa, joka on vapaasti saatavilla myös sähköisenä versiona (ks. Kunttu ym. 2017). Aineisto on mahdollista saada jatkotutkimuskäyttöön Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiölle (YTHS) osoitetun kirjallisen tutkimuslupahakemuksen kautta.

Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016 toteutettiin sähköposti- ja paperikyselynä helmi-toukokuussa 2016 (Kunttu ym. 2017, 8). Vastauksia saatiin lopulta 3114, joista rajattiin pois ne, jotka eivät kuuluneet kohderyhmään (yli 35-vuotiaat) sekä ne, joiden vastauksista puuttui keskeisiä taustatietoja (Kunttu ym. 2017, 8, 11). Vastaajista oli naisia 65,5 prosenttia ja miehiä 34,5 prosenttia ja vastaajien keski-ikä oli 24,4 vuotta (Kunttu ym. 2017, 8, 21). Kokonaisvastausprosentti oli 30,8: sektoreittain ammattikorkeakouluopiskelijoilla 24,6 ja yliopisto-opiskelijoilla 37,0 (Kunttu ym. 2017, 12). Otoksen edustavuus oli kaikkien taustamuuttujien osalta erittäin hyvä, joskin miesvastaajat olivat aliedustettuina ja yliopisto-

opiskelijat yliedustettuina (Kunttu ym. 2017, 21). KOTT2016-aineisto, sen keruutapa ja aineiston edustavuus on kuvattu yksityiskohtaisemmin varsinaisessa tutkimusraportissa (Kunttu ym. 2017, 6–22).

Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksessa tehtiin vuonna 2008 katoanalyysi vastaamatta jättäneiden miesten osalta (Kunttu & Huttunen 2009, 36). Peruskyselyn vastaajista koki terveydentilansa huonoksi tai keskitasoiseksi useampi kuin katokyselyyn vastaajista (Kunttu & Huttunen 2009, 37). Katoon jääneillä oli mm. vähemmän masentuneisuutta, kiusaamiskokemuksia, yksinäisyyttä ja päihteidenkäyttöä (Kunttu & Huttunen 2009, 41). Vaikuttaa siis siltä, että katoon jää pääasiassa keskimääräistä paremmin voivia opiskelijoita. KOTT2016-aineistossa ei tullut esiin yllättäviä, suuria muutoksia vastaajien terveydentiloissa, joten todennäköisesti vastaajajoukko ei ole vuonna 2016 ollut oleellisesti erilainen kuin aiempina vuosina (Kunttu ym. 2017, 22). On näin ollen perusteltua olettaa, etteivät terveysongelmat jää aineistossani katoon. Kunttu ym. (2017, 22) kuitenkin huomauttavat, että on mahdollista, että vastausaktiivisuuden pienenemisen takia aktiivisimmat vastaajat ovat niitä, joilla on terveysongelmia. Tällöin terveysongelmat korostuisivat liikaa aineistossa. Terveysongelmien korostuminen ei ole kuitenkaan yhtä vakava ongelma kuin se, jos ongelmat jäisivät katoon ja siten piiloon (Kunttu ym. 2017, 22).

Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksissa käytetään jokaisella tutkimuskierroksella samoja kysymyspatteristoja opiskelijoiden terveydentilaan, terveyspalveluiden käyttöön ja terveystyöskentelyyn liittyen, minkä lisäksi joka vuosi mukaan otetaan kysymyksiä valituista erityisteemoista. KOTT2016-kyselyssä yhtenä tällaisena erityisteemana oli opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittaminen (Kunttu ym. 2017, 28). Alkuperäisessä kysymyslomakkeessa ja raportissa käytettiin yhteensovittamisen yhteydessä käsitettä *opiskelun ja perheen yhteensovittaminen*.

KOTT2016-aineiston osalta huomiota herättävää erityisesti sukupuolentutkimuksellisesta ja tutkimuseettisestä näkökulmasta on, että sukupuolekseen oli ilmoittanut “muu” 26 henkilöä (0,8 prosenttia vastaajista), mutta heidät oli kuitenkin analyysissä käsitelty joko miehinä tai naisina otosrekisteriin merkityn sukupuolen perusteella, jos tämä tieto oli käytettävissä (Kunttu ym. 2017, 11). Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2009, 7) ihmistieteitä koskevat eettiset ohjeet korostavat tutkijan velvollisuutta kohdella tutkittaviaan arvostavasti ja kirjoittaa heistä kunnioittavalla tavalla. Jo tämän perusteella pidän rekisterisukupuolen käyttämistä

vastaajan oman ilmoituksen sijaan epäeettisenä: käytäntö kävelee muunsukupuolisten henkilöiden itsemäärätelyoikeuden ylitse. Muunsukupuolisten vastaajien pienen määrän vuoksi on ymmärrettävää, ettei kolmatta sukupuolikategoriaa ole otettu mukaan analyysiin. Parempi vaihtoehto tutkimusetiikan kannalta olisi kuitenkin ollut jättää muunsukupuoliset vastaajat analyysin ulkopuolelle kokonaan, eikä käsitellä heitä rekisterissä näkyvän sukupuolen mukaan. Silloin olisi osoitettu asianmukaista kunnioitusta ihmisen omalle ilmoitukselle sukupuolestaan eikä muunsukupuolisia vastaajia olisi tutkimustarkoituksessa väärinsukupuolitettu.

Omaan aineistooni sisältyvät ne henkilöt, joiden kohdalta puuttui tieto sukupuolesta (n=12) tai jotka olivat ilmoittaneet sukupuolekseen muu (n=8). Kun aineistoa käsitellään ilman sukupuoli jaottelua, ovat nämä vastaajat mukana. Kun aineistoa käsitellään sukupuolen mukaan, ovat mukana vain nais- ja mieskategoriat muunsukupuolisten vastaajien pienen määrän vuoksi. Tällöin muunsukupuoliset ja sukupuolen ilmoittamatta jättäneet vastaajat eivät ole mukana. Aineistooni jäi kuitenkin niitä muunsukupuolisia vastaajia, joiden sukupuoli on aiemmassa aineistonkäsittelyssä koodattu joko naiseksi tai mieheksi rekisteritiedon perusteella.

Tämän tutkimuksen tarkoituksia varten jaoin KOTT2016-aineiston kahtia: opiskelijavanhempiin (pääaineisto) ja lapsettomiin opiskelijoihin (verrokkiaineisto). Lapsilukua tiedusteltiin kysymyksessä 122 seuraavasti:

122. Montako lasta Sinulla on?

___ lasta

Pääaineisto sisältää henkilöt, jotka ovat ilmoittaneet lasten lukumääräksi yksi tai enemmän (n=207). Verrokkiaineisto sisältää henkilöt, jotka ovat ilmoittaneet lapsiluvuksi nolla, jättäneet kohdan tyhjäksi tai laittaneet siihen viivan (n=2903). Lapsilukumuuttuja oli aineistossa merkkijonomuuttujana (*string variable*). Uudelleenkoodasin muuttujan numeeriseksi, dikotomiseksi muuttujaksi, jossa arvo 0 tarkoittaa, että vastaajalla ei ole lapsia ja arvo 1 puolestaan, että vastaajalla on lapsia. Näin sain jaettua aineiston kahtia pää- ja verrokkiaineistoon.

Tämän tutkielman tutkimuskysymyksiin vastattiin hyödyntämällä kysymyksiä 8, 125 ja 126. Tutkimuskysymyksiin 1 ja 1a–c etsin vastauksia hyödyntämällä laajasti kysymyksen 8 kohtia 1–4, joissa tiedustellaan vastaajan kokemusta hyvinvointinsa eri osa-alueista. Osa-alueet ovat fyysinen, henkinen, sosiaalinen ja kokonaisvaltainen hyvinvointi. Kysymyksen avulla pääsin tarkastelemaan lapsia saaneiden koettua hyvinvointia verrattuna muihin opiskelijoihin sekä lapsia saaneiden ryhmän sisäisiä hyvinvointieroja. Tässä tutkimuksessa hyvinvoinnin osalta tarkastelussa on nimenomaan opiskelijoiden koettu hyvinvointi, jolloin olennaista on subjektiivinen tieto hyvinvoinnista; objektiivinen tieto ei ollut tarkastelussa. Kysymys 8 on kokonaisuudessaan vastausvaihtoehtoineen alla.

8. Miten kuvaillet tämän hetkistä hyvinvointiasi?

1=erittäin huono, 2=huono, 3=kohtalainen, 4=hyvä, 5=erittäin hyvä

1. Fyysinen hyvinvointi (mm. fyysinen terveys)	1	2	3	4	5
2. Henkinen hyvinvointi (mm. henkinen tasapaino)	1	2	3	4	5
3. Sosiaalinen hyvinvointi (mm. sosiaaliset verkostot)	1	2	3	4	5
4. Kokonaisvaltainen hyvinvointi	1	2	3	4	5

Koska otosmäärä on opiskelijavanhempien osalta suhteellisen pieni (n=207), oli sisäisiä eroja tutkittaessa hyvinvointimuuttujien vastausasteikot järkevää uudelleenkoodata. Näin aiemmasta viisiportaisesta (*erittäin huono, huono, kohtalainen, hyvä ja erittäin hyvä*) saatiin uusi kolmiportainen asteikko, jossa arvot *erittäin huono* ja *huono* yhdistettiin arvoksi *huono*, arvo *kohtalainen* pysyi ennallaan ja arvot *erittäin hyvä* ja *hyvä* yhdistettiin arvoksi *hyvä*. Ikävertailun mahdollistamiseksi jaoin vastaajat kahteen ikäluokkaan: 30-vuotiaisiin tai sitä nuorempiin (vuonna 1986 tai myöhemmin syntyneet) ja 31–35-vuotiaisiin (1981–1985 syntyneet).

Kun tarkastelin yhteensovittamisen toteutumista, valitsin hyvinvoinnin mittariksi koetun hyvinvoinnin kysymyksistä laajimman eli kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin (kysymys 8.4). Koska huonosti ja erittäin huonosti voivia vanhempia oli niin pieni joukko (n=6), ettei sen tarkastelu erikseen olisi ollut mielekäästä, yhdistettiin nämä vastaajat kohtalaisesti voivien kategoriaan. Niinpä tulokset esitetään kahdessa kategoriassa: a) hyvinvoivat opiskelijavanhemmat ja b) kohtalaisesti/huonosti voivat opiskelijavanhemmat. Hyvinvoivien kategoriassa ovat kaikki ne opiskelijavanhemmat, jotka ovat valinneet kokonaisvaltaisessa

hyvinvoinnissa vaihtoehdon erittäin hyvä tai hyvä (n=151). Muun vaihtoehdon (kohtalainen, huono tai erittäin huono) valinneet opiskelijavanhemmat ovat toisessa kategoriassa (n=55).

Opiskelun ja perheen yhteensovittaminen -väliotsikon alla KOTT2016-tutkimuksessa olivat kysymykset 122–126, joista 122 ja 124 ovat esiintyneet aiemmissakin kyselyissä (Kunttu ym. 2017, 28). Niissä kysyttiin lapsilukua ja tulevaisuuden aikeita hankkia lapsia. Kysymyksessä 123 tiedusteltiin mahdollisen nuorimman lapsen ikää. Kokonaan uusia KOTT2016-kyselyssä olivat kysymykset 125 ja 126. Näistä kysymys 125 on muunnelma Väestöliiton Perhebarometrissa 2015 olleesta kysymyksestä ja se oli suunnattu kaikille niille, jotka itse ja/tai joiden puoliso ei ollut kyselyhetkellä raskaana (Kunttu ym. 2017, 28). Kysymyksellä selvitettiin, mitkä tekijät lykkäävät tai estävät tällä hetkellä vastaajan lapsen saamista. Tämän kysymyksen vastauksia käyttämällä pyritään vastaamaan tutkimuskysymykseen 2. Lapsen saamista estäviä tekijöitä tarkastellaan erikseen opiskelijavanhemmilla ja lapsettomilla opiskelijoilla, kummassakin ryhmässä sukupuolen mukaan. Kysymys 125 (alla) sisältää yhteensä 18 väittämää.

125. Monet eri asiat voivat vaikuttaa siihen, ettei lapsen hankinta tunnu juuri nyt ajankohtaiselta. Kerro, kuinka tärkeä kukin alla olevista on sinun päätöksesi kannalta.

1=hyvin tärkeä, 2=jokseenkin tärkeä, 3=ei kovinkaan tärkeä, 4=ei lainkaan tärkeä, 5=en osaa sanoa/ ei koske minua

1. Minulla ei ole sopivaa kumppania	1	2	3	4	5
2. Omat keskeneräiset opinnot	1	2	3	4	5
3. Puolison keskeneräiset opinnot	1	2	3	4	5
4. Puolison epävarma työtilanne	1	2	3	4	5
5. Oma tai perheeni taloudellinen tilanne estää	1	2	3	4	5
6. Yhteiskunnan riittämätön tuki	1	2	3	4	5
7. En (vielä/enää) halua sitoa itseäni pieniin lapsiin	1	2	3	4	5
8. Puolisoni ei halua (vielä/enää) lapsia	1	2	3	4	5
9. Haluan opiskelujeni jälkeen edetä ammatissani tai urallani	1	2	3	4	5
10. Lastenhoidon järjestäminen olisi hankalaa	1	2	3	4	5
11. Nykyinen asunto on liian pieni	1	2	3	4	5
12. Oma tai puolisoni terveydentila estää	1	2	3	4	5
13. Olen vielä liian nuori tai en tunne itseäni vielä kypsäksi	1	2	3	4	5
14. Haluan tehdä muita minua kiinnostavia asioita	1	2	3	4	5
15. En haluaisi nyt perhevapaan aiheuttamaa katkosta opinnoissani	1	2	3	4	5
16. Opiskelun ja pienen lapsen hoidon yhteensovitus olisi vaikeaa	1	2	3	4	5
17. Kokemukset aiemmasta raskaudesta/aiemman lapsen hoitamisesta huolestuttavat	1	2	3	4	5
18. En usko olevani sopiva vanhemmaksi	1	2	3	4	5

Viimeisenä varsinaisena tutkimuskysymyksiin vastaavana kysymyksenä hyödynnetään kysymystä 126. Se oli suunnattu vain jo lapsia saaneille vastaajille ja laadittu juuri KOTT2016-tutkimusta varten (Kunttu ym. 2017, 28). Kysymyksessä 126 (alla) selvitettiin 14 väittämän avulla, kuinka vastaajat kokivat erilaisten asioiden toteutuneen opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisessa.

126. Mitkä seuraavat asiat ovat toteutuneet opiskelun ja perheen yhteensovittamisessa?

1=täysin samaa mieltä, 2=melko samaa mieltä, 3=melko eri mieltä, 4=täysin eri mieltä, 5=en osaa sanoa / ei koske minua

1. Olen saanut puolisoiltani tukea	1 2 3 4 5
2. Olen/olemme saaneet tukea omilta vanhemmilta/ vanhemmilta ja/tai sisaruksilta	1 2 3 4 5
3. Olen saanut tukea samassa elämäntilanteessa olevilta sukulaisilta/ystäviltä/tuttavilta	1 2 3 4 5
4. Olen saanut/olemme saaneet opiskelijoiden perheasunnon niin halutessamme	1 2 3 4 5
5. Opiskelupaikassani voi seurata luentoja netistä	1 2 3 4 5
6. Opiskelupaikassani on joustavat tenttikäytännöt	1 2 3 4 5
7. Opiskelupaikassani voi opiskella osa-aikaisesti	1 2 3 4 5
8. Opiskelupaikassani on (rauhallinen) paikka, jonne voi tarvittaessa tulla lapsen kanssa (esim. tapaamaan opiskelukavereita, odottamaan lastenhoitajaa, hoitamaan tai ruokkimaan lasta)	1 2 3 4 5
9. Olen/olemme saaneet halutessamme helposti ja lyhyellä varoitusaikalla tilapäistä lastenhoitoapua	1 2 3 4 5
10. Tilapäinen lastenhoitoapu on järjestynyt lähellä opiskelupaikkaa tai sen yhteydessä	1 2 3 4 5
11. Vakituinen lastenhoito on järjestynyt lähellä opiskelupaikkaa	1 2 3 4 5
12. Vakituinen lastenhoito on järjestynyt opiskelupaikan yhteydessä	1 2 3 4 5
13. Olen/olemme saaneet yhteiskunnalta riittävästi taloudellista tukea	1 2 3 4 5
14. Minulla/ meillä on ollut riittävästi sosiaalisia verkostoja	1 2 3 4 5

Tämän tutkielman tarkoituksia varten tiivistin kysymyksen 126 viisi vastausvaihtoehtoa kolmeen kategoriaan: *en osaa sanoa / ei koske minua* pysyi ennallaan omana kategorianaan, mutta vaihtoehdot *täysin samaa mieltä* ja *melko samaa mieltä* yhdistettiin kategoriaksi *samaa mieltä* ja samoin loogisesti vaihtoehdot *täysin eri mieltä* ja *melko eri mieltä* yhdistettiin kategoriaksi *eri mieltä*. Kysymyksestä 126 nostin erikseen tarkempaan tarkasteluun kolme tuen saamiseen liittyvää tekijää (kohdat 1-3: tuki puolisoilta, tuki vanhemmilta/sisaruksilta ja

tuki samassa elämäntilanteessa olevilta sukulaisilta/ystäviltä) ja sosiaalisten verkostojen riittävyyden (kohta 14).

Yllä lueteltujen varsinaisten kysymysten lisäksi oleellisia tälle tutkimukselle ovat taustamuuttujista ikä, sukupuoli ja korkeakoulusektori. Muita KOTT-2016-tutkimuksessa käytettyjä taustamuuttujia olivat opiskelun kesto, opiskelupaikkakunta ja koulutusala (Kunttu ym. 2017, 11), mutta näitä ei tässä tutkimuksessa tarkasteltu.

3.3 Menetelmät

Tässä tutkimuksessa käytettävä aineisto on kvantitatiivinen, ja analyysi perustuu määrällisiin, tilastollisiin menetelmiin. Sukupuolentutkimuksen alalla kvantitatiivisten menetelmien hyödyntäminen ei ole tyypillisintä, vaan valtaosa – joidenkin ulkopuolisten mielestä kaikki – sukupuolentutkimuksesta ja feministisestä tutkimuksesta on laadullista (Ronkainen 2004, 45). Kvantitatiivista tutkimusta on myös kritisoitu feministisestä näkökulmasta (esim. Oakley 2004). Menetelmävalintojen problematiikkaa onkin syytä nostaa esille ja huomata esimerkiksi se, minkälaista ja kenen tuottamaa tietoa arvostetaan. Ajattelen sukupuolentutkijana, että kvantitatiivinen tutkimus ei ole millään lailla laadullisen tutkimuksen yläpuolella, eikä se pysty tarjoamaan vastauksia kaikkiin kysymyksiin. Silti ajattelen, että kvantitatiiviselle tutkimukselle on kuitenkin sukupuolentutkimuksessakin paikkansa ja pidän kvantitatiivisen tutkimusotteen valintaa perusteltuna tässä tutkielmassa. Kvantitatiivisten ja tilastollisten menetelmien avulla voidaan saada näkyviin esimerkiksi seksismiä ja epäoikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa (Ronkainen 2004, 44).

Kvantitatiivisen tutkimuksen edellytys on, että aineisto joko on valmiiksi tai on muutettavissa numeeriseen muotoon. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen kohdalla kyseessä on niin kutsuttu valmis aineisto, joka on valmiiksi numeerisessa muodossa (Alkula ym. 1994, 53). Valmiinkin aineiston kohdalla tulee usein tarve määritellä uudelleen tiettyjä muuttujia (Heikkilä 2014, 129). Usein tässä yhteydessä puhutaan myös muuttujien uudelleenkoodaamisesta (*recode*). Tämänkin tutkimuksen kohdalla joitakin muuttujia oli tarpeen uudelleenkoodata, jotta niitä pystyttiin hyödyntämään analyysissä tarkoituksenmukaisella tavalla. Tehdyt uudelleenkoodaukset kuvattiin edellisessä alaluvussa aineiston esittelyn yhteydessä.

Tilastollisessa tutkimuksessa olennaista on analysoida eri muuttujien välistä suhdetta ja pyrkiä tilastollisen yleistyksen avulla esittämään tutkittavaa perusjoukkoa koskevia väitteitä otosta käyttämällä (Holopainen & Pulkkinen 2013, 165). Analyysin pohjalla ovat tilastolliset lait, mikä tarkoittaa selitysten olevan lähtökohtaisesti induktiivisia (Tähtinen ym. 2011, 13). Tilastolliset menetelmät auttavat etsimään säännönmukaisuuksia tutkittavasta ilmiöstä, tekemään yleistyksiä sekä testaamaan ja sitä kautta hyväksymään tai hylkäämään hypoteeseja (Tähtinen ym. 2011, 16). Tilastollisen tutkimuksen yhteydessä puhutaan nollahypoteeseista, H_0 , ja vaihtoehtoisista hypoteeseista eli vastahypoteeseista, H_A tai H_1 . Nollahypoteesin osalta on huomattava, että vaikka sen paikkansapitävyyttä on mahdollista testata, ei nollahypoteesia kuitenkaan voi tilastotieteen keinoin osoittaa varmuudella todeksi. Jos nollahypoteesi hylätään, on vaihtoehtoinen hypoteesi hyväksyttävä oikeana ja jos taas nollahypoteesi hyväksytään, on silloin vaihtoehtoinen hypoteesi hylättävä vääränä (Metsämuuronen 2000, 31). Nollahypoteesi voidaan siis vain hylätä tai hyväksyä, mutta jälkimmäisessäkin tapauksessa ei voida sanoa sen tulleen osoitetuksi oikeaksi.

Kun hypoteesit on testattu, ei ole silti mahdollista varmuudella tietää johtopäätöksen olleen oikea. Tilastollisessa päättelyssä tunnetaan kaksi eri virhetyyppiä: *hylkäämisvirhe* (*Type I error* eli 1. lajin virhe) ja *hyväksymisvirhe* (*Type II error* eli 2. lajin virhe) (Heikkilä 2014, 184). Näistä ensimmäinen tarkoittaa nollahypoteesin hylkäämistä silloin kun se on tosi ja jälkimmäinen taas tarkoittaa nollahypoteesin hyväksymistä silloin kun se on epätosi (Heikkilä 2014, 184; Holopainen & Pulkkinen 2013, 176). Oikeita ja virheellisiä päätelmiä voidaan tarkastella seuraavanlaisen taulukon avulla (ks. myös Metsämuuronen 2000, 33; Holopainen & Pulkkinen 2003, 176):

	<i>Testin perusteella H_0 hylätään</i>	<i>Testin perusteella H_0 hyväksytään</i>
<i>Totuus: H_0 tosi</i>	Virhepäätelmä (hylkäämisvirhe)	Oikea päätelmä
<i>Totuus: H_0 epätosi</i>	Oikea päätelmä	Virhepäätelmä (hyväksymisvirhe)

Virhepäätelmien osalta Metsämuuronen (2000, 31, 33) huomauttaa, että hylkäämisvirheet ovat tietyllä tavalla vakavampia kuin hyväksymisvirheet, sillä tilastollisessa päättelyssä noudatetaan niin sanottua varovaisuuden logiikkaa eli tutkijan on oltava erittäin varma vastahypoteesin oikeellisuudesta hyväksyäkseen sen. Arkielämästä oikeudenkäynti voisi toimia hieman vastaavana esimerkkinä: on oltava erittäin suuri varmuus siitä, että tuomittu

henkilö on syyllinen. Jos näyttöä ei löydy tarpeeksi, ei ihmistä voida tuomita, mutta varmuudella emme silti tiedä, onko hän tosiasiaa syytön. Samalla tavalla riittävän näytön puuttuessa nollahypoteesia ei voi hylätä, mutta sen oikeellisuudesta ei silti voida olla varmoja. Nollahypoteesia ei voida siis tilastotieteen keinoin koskaan todistaa oikeaksi, se voidaan ainoastaan hylätä tai hyväksyä.

Tässä tutkimuksessa aineiston analyysi toteutettiin SPSS (*Statistical Package for the Social Sciences*) for Mac -tilasto-ohjelman version 24 avulla. Aineistoa esitellään aluksi kuvailevien tilastollisten menetelmien avulla. Varsinaisena hypoteesien testaamisen pääanalyysimenetelmänä käytettiin tässä tutkimuksessa ristiintaulukointia. Kyseessä on yleisesti käytetty analyysimenetelmä, jonka avulla selvitetään, onko kahden muuttujan välillä yhteyttä eli miten – jos mitenkään – ne mahdollisesti vaikuttavat toisiinsa (Heikkilä 2014, 198). Ennen tietokoneiden ja tilasto-ohjelmien läpimurtoa ristiintaulukointi oli itse asiassa ainoita sosiaalitieteiden analyysimenetelmiä (Alkula ym. 1994, 175). Ristiintaulukkoa kutsutaan toisinaan myös kontingenssitaulukoksi.

Ristiintaulukoinnin yhteydessä suoritetaan tavallisesti khiin neliö (χ^2) -testi, tarkemmin ilmaistuna χ^2 -riippumattomuustesti. χ^2 -riippumattomuustesti osoittaa, onko tarkasteltavien muuttujien välillä tilastollisesti merkitsevää riippuvuutta; nollahypoteesina on, että riippuvuutta ei ole (Heikkilä 2014, 200). χ^2 -riippumattomuustestin kaava on seuraava:

$$\chi^2 = \sum \frac{(o - e)^2}{e}$$

missä o = havaittu frekvenssi (*observed frequency*)

e = odotettu frekvenssi (*expected frequency*)

Keskeinen tilastolliseen analyysiin ja erityisesti χ^2 -riippumattomuustestiin liittyvä käsite on *merkitsevyystaso* eli *riskitaso*. Sillä kuvataan Heikkilän (2014, 184) sanoin “tehdyn johtopäätöksen tilastollista luotettavuutta”. Toisin sanoen merkitsevyystaso viittaa todennäköisyyteen, jolla tehdään hylkäämisvirhe eli hylätään nollahypoteesi sen ollessa tosi (Holopainen & Pulkkinen 2013, 176–177). On tutkijan itsensä vastuulla määritellä tutkimuksen käytetty merkitsevyystaso. Tässä tutkimuksessa käytetään hyvin yleisesti käytettyä merkitsevyystasoa 0,05 eli 5 prosenttia, jolloin nollahypoteesi jää voimaan, jos

hylkäämisvirheen todennäköisyys on suurempi kuin 5 prosenttia. Tutkimuksessa käytetty tilasto-ohjelma SPSS laskee automaattisesti havaitun merkitsevyystason. Tästä luvusta käytetään nimitystä *p*-arvo, jossa *p*-kirjain viittaa englannin sanaan *probability*. *P*-arvolle on Metsämuurosen (2000, 18–19) mukaan olemassa ainakin kolme eri tulkintaa:

1. havainnon todennäköisyys omassa jakaumassaan
2. nollahypoteesin hylkäämisen merkitsevyystaso
3. hylkäämisvirheen todennäköisyys

Vaikka mitkään näistä lähestymistavoista eivät ole ristiriidassa keskenään, käytetään ehkä useimmiten menetelmäkirjallisuudessa kolmatta tulkintaa. Esimerkiksi Holopainen ja Pulkkinen (2013, 177) kirjoittavat *p*-arvon tarkoittavan nimenomaan väärän johtopäätöksen todennäköisyyttä siinä tapauksessa, että nollahypoteesi hylätään. Yleisesti käytetyt *p*-arvot sekä niitä vastaavat symbolit ja sanalliset kuvaukset ovat seuraavat:

$p < 0,001$	***	tilastollisesti erittäin merkitsevä
$p < 0,01$	**	tilastollisesti merkitsevä
$p < 0,05$	*	tilastollisesti melkein merkitsevä

On syytä muistaa, että vaikka tulos olisi tilastollisesti merkitsevä, jää aina tutkijan vastuulle pohtia sen tosiasiallista *merkittävyyttä* reaali maailmassa. Tilastollisesti merkitsevät tulokset voivat olla tai olla olematta käytännön kannalta merkityksellisiä, eikä ainakaan toistaiseksi yksikään tilasto-ohjelma pysty ihmisen puolesta tätä tärkeää seikkaa määrittelemään (Heikkilä 2014, 185; Holopainen & Pulkkinen 2013, 177). Merkittävyys tai sen puute nousee lähinnä tutkijan positiosta käsin ja on aina subjektiivinen asia (Metsämuuronen 2000, 39).

On tavallista, että erilaisia vakiintuneitakin tieteellisiä menetelmiä kohtaan esitetään kritiikkiä, eivätkä tilastolliset analyysimenetelmät ole poikkeus. Tilastollisia testejä kohtaan on esitetty vuosikymmenien saatossa sekä tieteenfilosofisista lähtökohdista ponnistavaa että testien teknisistä ominaisuuksista ja tutkimuksen käytäntöjä koskevaa kritiikkiä (esim. Henkel 1976, 84-87; Levine ym. 2008). Sukupuolentutkijoiden kritiikki on kohdistunut erityisesti tilastojen seksismiin (Ronkainen 2004, 46). Tilastolliset menetelmät eivät yleisesti ottaen ole sen parempia tai huonompia välineitä aineiston analyysiin kuin muut menetelmät, mutta ne tarjoavat omanlaisiaan työkaluja ilmiöiden kuvaamiseen. Tilastolliseen analyysiin perustuvan tiedon avulla pystytään esimerkiksi laajempien yleistysten tekemiseen tietyistä ilmiöistä. Syvällisempään ilmiöiden ymmärtämiseen puolestaan tarvitaan laadullisia menetelmiä.

4. Tulokset

Opiskelijavanhemmista eli pääaineiston vastaajista (n=207) naisia oli suurin osa, hieman alle kolme neljäsosaa (Taulukko 1). Miehiä oli reilu neljäsosa. Tieto sukupuolesta puuttui yhdeltä opiskelijavanhemmalta. Valtaosalla opiskelijavanhemmista oli yksi lapsi. Kaksi lasta oli vajaalla kolmasosalla. Vain kymmenesosalla oli enemmän kuin kaksi lasta. Kolme lasta oli 6,8 prosentilla (n=14), neljä lasta 2,4 prosentilla (n=5) ja viisi lasta 0,5 prosentilla (n=1). Opiskelijavanhemmista kaksi viidesosaa oli syntynyt vuosina 1981–1985, kolmasosa vuosina 1986–1990 ja reilu kymmenesosa vuonna 1991 tai myöhemmin, nuorimmat vuonna 1995. Lopuista ei ollut tietoa syntymävuodesta saatavilla. Keskiarvoinen syntymävuosi oli 1986. Sama vuosi oli myös vastaajien syntymävuosien mediaani. Opiskelijavanhemmista oli AMK-opiskelijoita hieman alle kolme viidesosaa ja yliopisto-opiskelijoita vastaavasti hieman yli kaksi viidesosaa.

Lapsettomista opiskelijoista eli verrokkiaineiston vastaajista lähes kaksi kolmasosaa oli naisia ja miehiä reilu kolmasosa (Taulukko 1). Muunsukupuolisia oli 0,3 prosenttia (n=8) ja tieto puuttui 0,4 prosentilta (n=11). Opiskelijavanhemmista jonkin verran suurempi osa oli naisia kuin lapsettomista opiskelijoista. Miesten osuus vastaajista oli kaiken kaikkiaan jäänyt pieneksi molemmissa ryhmissä. Verrokkiaineiston vastaajien ikärakenne erosi selvästi pääaineistosta. Vuosina 1981–1985 syntyneitä oli vain kuusi prosenttia, vuosina 1986–1990 syntyneitä neljäsosa ja vuonna 1991 tai myöhemmin syntyneitä suurin osa, hieman yli 60 prosenttia. Nuorimmat olivat syntyneet vuonna 1997. Tieto syntymävuodesta puuttui noin 6 prosentilta. Lapsettomien opiskelijoiden keskiarvoinen syntymävuosi oli 1991 ja syntymävuosien mediaani 1992. Lapsettomista opiskelijoista noin kaksi viidestä oli AMK-opiskelijoita, kun taas yliopistossa opiskeli kolme viidestä. Opiskelijavanhempien kohdalla korkeakoulusektoreiden suhdeluvut olivat lähes käänteiset.

TAULUKKO 1. Opiskelijavanhempien ja lapsettomien opiskelijoiden perustiedot KOTT2016-tutkimuksessa, %.

	Opiskelijavanhemmat (n=207)	Lapsettomat opiskelijat (n=2903)
Sukupuoli	%	%
Nainen	72,9	64,5
Mies	26,6	34,9
Muu tai ei tietoa	0,5	0,7
Sektori		
Yliopisto	41,5	61,0
AMK	58,5	39,0
Syntymävuosi		
1981–1985	40,8	6,0
1986–1990	33,8	26,0
1991–	12,0	61,8
ei tietoa	13,5	6,2
Lapsiluku		
0	-	100,0
1	60,3	-
2	30,0	-
3+	9,7	-

4.1 Lapsettomien opiskelijoiden ja opiskelijavanhempien koettu hyvinvointi

Yli kaksi kolmasosaa vastaajista jokaisella neljällä osa-alueella koki hyvinvointinsa hyväksi tai erittäin hyväksi (Taulukko 2). Huonoksi tai erittäin huonoksi vointinsa koki osa-alueesta riippuen muutamasta prosentista hieman alle kymmeneen prosenttiin. Fyysisen hyvinvoinnin osalta lapsettomista hyvin voi kolme neljäsosaa ja vanhemmista muutama prosenttiyksikkö vähemmän. Henkisen hyvinvointinsa hyväksi koki sekä lapsettomista opiskelijoista että opiskelijavanhemmista kaksi kolmasosaa. Sosiaalinen hyvinvointi ja kokonaisvaltainen hyvinvointi oli hyvä tai erittäin hyvä hieman yli 70 prosentilla molemmissa ryhmissä.

Tilastollisesti merkitseviä eroja lapsettomien vastaajien ja lapsia saaneiden välillä ei löytynyt miltään hyvinvoinnin osa-alueelta (Taulukko 2). Hyväksytään nollahypoteesi: lapsia saaneiden opiskelijoiden koettu fyysinen, henkinen, sosiaalinen tai kokonaisvaltainen hyvinvointi ei ole lapsettomiin opiskelijoihin verrattuna parempi tai huonompi.

TAULUKKO 2. Lapsettomien opiskelijoiden, opiskelijavanhempien ja kaikkien vastaajien koettu hyvinvointi osa-alueittain KOTT2016-tutkimuksessa, %.

	Lapsettomat opiskelijat (n=2893)	Opiskelijavanhemmat (n=207)	Kaikki vastaajat (n=3100)
8.1. Fyysinen hyvinvointi (mm. fyysinen terveys)			
	%	%	%
Erittäin huono	0,2	-	0,2
Huono	2,9	4,8	3,1
Kohtalainen	20,5	23,2	20,7
Hyvä	56,4	58,5	56,5
Erittäin hyvä	19,9	13,5	19,5
$\chi^2=7,660; df=4; p=0,105$			
	Lapsettomat opiskelijat (n=2893)	Opiskelijavanhemmat (n=207)	Kaikki vastaajat (n=3100)
8.2. Henkinen hyvinvointi (mm. henkinen tasapaino)			
	%	%	%
Erittäin huono	1,2	0,5	1,2
Huono	8,2	5,4	8
Kohtalainen	24,8	26,8	24,9
Hyvä	47,8	48,8	47,9
Erittäin hyvä	18	18,5	18
$\chi^2=3,255; df=4; p=0,516$			
	Lapsettomat opiskelijat (n=2893)	Opiskelijavanhemmat (n=207)	Kaikki vastaajat (n=3100)
8.3. Sosiaalinen hyvinvointi (mm. sosiaaliset verkostot)			
	%	%	%
Erittäin huono	1,0	1,0	1,0
Huono	5,6	5,3	5,5
Kohtalainen	21,5	20,4	21,4
Hyvä	46,8	52,4	47,2
Erittäin hyvä	25,2	20,9	24,9
$\chi^2=2,850; df=4; p=0,583$			
	Lapsettomat opiskelijat (n=2893)	Opiskelijavanhemmat (n=207)	Kaikki vastaajat (n=3100)
8.4. Kokonaisvaltainen hyvinvointi			
	%	%	%
Erittäin huono	0,3	-	0,3
Huono	4,1	3,4	4,1
Kohtalainen	22,2	23,3	22,2
Hyvä	57,6	56,8	57,5
Erittäin hyvä	15,8	16,5	15,9
$\chi^2=1,022; df=4; p=0,906$			

4.2 Erot opiskelijavanhempien koetussa hyvinvoinnissa

Tässä alaluvussa tarkastellaan opiskelijavanhempien koettua hyvinvointia sukupuolen, korkeakoulusektorin ja ikäluokan mukaan. Tulokset on esitetty taulukoissa 3, 4 ja 5.

TAULUKKO 3. Opiskelijavanhempien koettu hyvinvointi sukupuolen mukaan KOTT2016-tutkimuksessa, %.

	Nainen (n=151)	Mies (n=55)
Fyysinen hyvinvointi	%	%
Hyvä	69,5	78,2
Kohtalainen	25,2	18,2
Huono	5,3	3,6
Yhteensä	100,0	100,0
$\chi^2=1,493$; $df=2$; $p=0,474$		
Henkinen hyvinvointi		
Hyvä	66,0	70,9
Kohtalainen	27,3	25,5
Huono	6,7	3,6
Yhteensä	100,0	100,0
$\chi^2=0,828$; $df=2$; $p=0,661$		
Sosiaalinen hyvinvointi		
Hyvä	70,7	80,0
Kohtalainen	23,3	12,7
Huono	6,0	7,3
Yhteensä	100,0	100,0
$\chi^2=2,792$; $df=2$; $p=0,248$		
Kokonaisvaltainen hyvinvointi		
Hyvä	71,5	77,8
Kohtalainen	25,2	18,5
Huono	3,3	3,7
Yhteensä	100,0	100,0
$\chi^2=0,981$; $df=2$; $p=0,612$		

Koetussa hyvinvoinnissa ei havaittu yhdelläkään hyvinvoinnin osa-alueella tilastollisesti merkitsevää eroa naispuolisten ja miespuolisten opiskelijavanhempien välillä. Hyväksytään nollahypoteesi: eroja ei löytynyt.

TAULUKKO 4. Opiskelijavanhempien koettu hyvinvointi korkeakoulusektorin mukaan KOTT2016-tutkimuksessa, %.

	Yliopisto (n=86)	AMK (n=121)
	%	%
Fyysinen hyvinvointi		
Hyvä	70,9	72,7
Kohtalainen	25,6	21,5
Huono	3,5	5,8
Yhteensä	100,0	100,0
$\chi^2=0,935; df=2; p=0,627$		
Henkinen hyvinvointi		
Hyvä	67,4	67,2
Kohtalainen	29,1	25,2
Huono	3,5	7,6
Yhteensä	100,0	100,0
$\chi^2=1,693; df=2; p=0,429$		
Sosiaalinen hyvinvointi		
Hyvä	70,9	75,0
Kohtalainen	19,8	20,8
Huono	9,3	4,2
Yhteensä	100,0	100,0
$\chi^2=2,235; df=2; p=0,327$		

Myöskään korkeakoulusektorin (ammattikorkeakoulu ja yliopisto) osalta ei havaittu tilastollisesti merkitsevää eroa fyysisessä, henkisessä tai sosiaalisessa hyvinvoinnissa sektoreiden välillä, joten jälleen hyväksytään nollahypoteesi. Kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin osalta raportoitavia tuloksia ei saatu, sillä alle viiden suuruisia odotettuja frekvenssejä oli liikaa (33,3 %). Ristiintaulukoinnin tulokset eivät tällöin ole luotettavia, joten näin ollen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin osa-alue korkeakoulusektorin kohdalla oli jätettävä kokonaan pois.

TAULUKKO 5. Opiskelijavanhempien koettu hyvinvointi iän mukaan KOTT2016-tutkimuksessa, %.

	≤30-vuotiaat (n=95)	31–35-vuotiaat (n=84)
Henkinen hyvinvointi	%	%
Hyvä	65,6	67,9
Kohtalainen	30,1	23,8
Huono	4,3	8,3
Yhteensä	100,0	100,0
$\chi^2=1,834; df=2; p=0,400$		
Sosiaalinen hyvinvointi		
Hyvä	73,4	72,6
Kohtalainen	19,1	22,6
Huono	7,4	4,8
Yhteensä	100,0	100,0
$\chi^2=0,778; df=2; p=0,678$		

Kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja fyysisen hyvinvoinnin osalta raportoitavia tuloksia ei ikäluokkien osalta saatu, sillä molemmissa oli alle viiden suuruisia odotettuja frekvenssejä liikaa (33,3 % kummassakin). Henkisessä tai sosiaalisessa hyvinvoinnissa ei löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja ikäluokkien välillä, joten nollahypoteesi hyväksytään myös tämän muuttujan osalta.

4.3 Opiskelijavanhempien koettu hyvinvointi ja yhteensovittamisen toteutuminen

Taulukossa 6 esitetään hyvinvoivien ja huonosti tai kohtalaisesti voivien opiskelijavanhempien vastaukset opintojen ja vanhemmuuden yhteensovittamiseen liittyvien tekijöiden toteutumisesta. Kohtalaisesti ja huonosti voivat opiskelijavanhemmat olivat kysymyksessä 126 esitettyjen väitteiden kanssa harvemmin samaa mieltä ja useammin eri mieltä kuin hyvinvoivat opiskelijavanhemmat (Taulukko 6). Samaa mieltä väittämien kanssa oli kohtaa 6 lukuun ottamatta aina suurempi osuus hyvinvoivista kuin muista vastaajista. Toisin sanoen tämän aineiston perusteella hyvinvoivat opiskelijavanhemmat olivat tyytyväisempiä yhteensovittamisen onnistumiseen kuin kohtalaisesti tai huonosti voivat opiskelijavanhemmat. *En osaa sanoa/Ei koske minua* -vastauksia kohtalaisesti tai huonosti voivilla oli jokaisessa kohdassa vähemmän kuin hyvinvoivien ryhmässä. Kohtalaisesti tai

huonosti voivilla vastaajilla oli siis hyvinvoivia useammin selkeä *Samaa mieltä* tai *Eri mieltä* -vastaus, kun taas hyvinvoivilla vastaajilla epävarmoja vastauksia oli enemmän.

TAULUKKO 6. Yhteensovittamisen toteutuminen hyvinvoivilla opiskelijavanhemmilla (n=155) ja kohtalaisesti tai huonosti voivilla opiskelijavanhemmilla (n=55) KOTT2016-tutkimuksessa, %.

Yhteensovittamiseen liittyvä tekijä	Samaa mieltä		Eri mieltä		EOS/Ei koske	
	Hyvin-voivat*	Koht/h. voivat*	Hyvin-voivat*	Koht/h. voivat*	Hyvin-voivat*	Koht/h. voivat*
1 Olen saanut puolisoiltani tukea	88	73	4	21	9	7
2 Olen/olemme saaneet tukea vanhemmilta...	81	76	11	18	8	6
3 Olen saanut tukea samassa elämäntilanteessa...	68	47	19	45	13	8
4 Olen saanut/olemme saaneet perheasunnon...	28	18	11	35	61	47
5 Opiskelupaikassani voi seurata luentoja netistä	26	16	43	65	32	18
6 Opiskelupaikassani on joustavat tenttikäytännöt	38	39	42	53	20	8
7 Opiskelupaikassani voi opiskella osa-aikaisesti	35	31	28	39	37	31
8 Opiskelupaikassa on (rauhallinen paikka), jonne...	28	14	33	59	40	27
9 Olen/olemme saaneet... tilapäistä lastenhoitoapua	48	18	29	61	23	20
10 Tilapäinen lastenhoitoapu on järjestynyt lähellä...	31	6	36	71	33	22
11 Vakituinen lastenhoito on järjestynyt lähellä...	34	31	29	51	37	18
12 Vakituinen lastenhoito on järjestynyt opiskelup...	11	8	42	63	47	29
13 Olen/olemme saaneet yhteiskunnalta riittävästi...	37	35	46	53	18	12
14 Minulla/meillä on ollut riittävästi sosiaalisia...	71	41	22	54	8	4

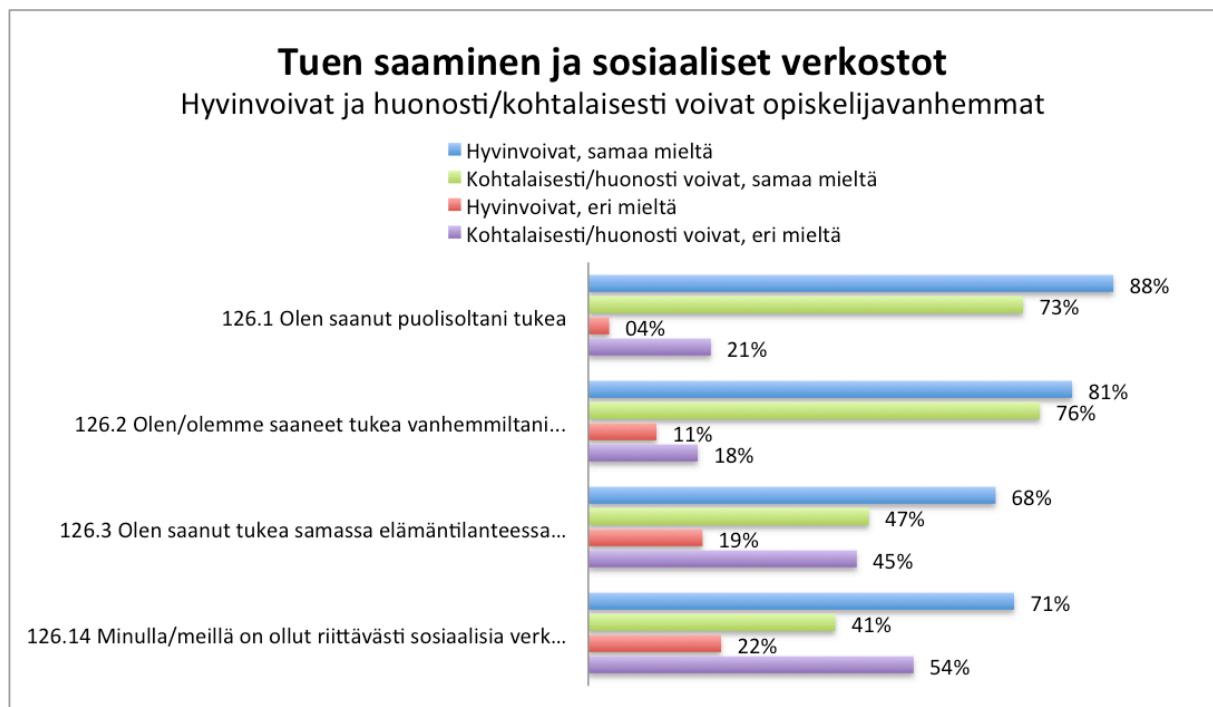
*Hyvinvoivat=hyvinvoivat opiskelijavanhemmat; Koht/h. voivat=kohtalaisesti ja huonosti voivat opiskelijavanhemmat

Hyvinvoivista opiskelijavanhemmista lähes yhdeksän kymmenestä oli saanut puolisoilta tukea. Vanhemmiltaan tai sisaruksiltaan oli saanut tukea neljä viidestä. Noin 70 prosenttia hyvinvoivista opiskelijavanhemmista kokee, että he olivat saaneet tukea samassa elämäntilanteessa olevilta sukulaisilta tai ystäviltä ja että heidän sosiaaliset verkostonsa olivat olleet riittävät. Muiden kohtien osalta alle puolet hyvinvoivista vastaajista oli kunkin väitteen kanssa samaa mieltä. *En osaa sanoa/Ei koske minua* -vaihtoehdon valinnoita oli hyvinvoivien vastaajien joukossa runsaasti. Osuus oli suurimmillaan väittämän 4 kohdalla, yli 60 prosenttia. Neljästä väittämästä oli eri mieltä yli 40 prosenttia vastaajista. Näitä olivat väitteet koskien yhteiskunnan antamaa taloudellisesta tukea, mahdollisuutta seurata luentoja netistä, vakituisen lastenhoidon järjestymistä opiskelupaikan yhteydessä ja joustavia tenttikäytäntöjä.

Kohtalaisesti ja huonosti voivista opiskelijavanhemmista vain kahdesta kohdasta oli samaa mieltä yli puolet: puolisoilta saadusta tuesta ja vanhemmilta/sisaruksilta saadusta tuesta, joista

samaa mieltä oli noin kolme neljäsosaa. Eri mieltä olevien osuus oli yli puolet peräti yhdeksässä kohdassa – hyvinvoivien osalta näin ei ollut yhdessäkään kohdassa. Kaikkein eniten eri mieltä huonosti ja kohtalaisesti voivat opiskelijavanhemmat olivat tilapäisen lastenhoitoavun järjestymisestä opiskelupaikan läheltä, mahdollisuudesta seurata luentoja netistä, vakituisen hoitopaikan järjestymisestä opiskelupaikan yhteydessä ja tilapäisen lastenhoitoavun järjestymisestä. Yhteiskunnalta saatuun taloudelliseen tukeen kohtalaisesti ja huonosti voivat olivat hieman tyytymättömämpiä kuin hyvinvoivat opiskelijavanhemmat: tuki on riittämätöntä hieman useamman kuin joka toisen mielestä, hyvinvoivista hieman alle joka toisen mielestä. Suuri ero oli tilapäisen lastenhoitoavun järjestymisessä tarvittaessa. Huonosti ja kohtalaisesti voivista apu oli järjestynyt vain alle joka viidennen mielestä ja reilusti yli puolet oli eri mieltä. Hyvinvoivista lähes puolet oli sitä mieltä, että apua on järjestynyt ja alle kolmannes oli eri mieltä. Eroa hyvinvoivien ja kohtalaisesti/huonosti voivien vanhempien välillä oli samaa mieltä olevien osalta 30 prosenttiyksikköä ja eri mieltä olevien osalta yli 40 prosenttiyksikköä. Hyvinvoivilla tilapäinen lastenhoitoapu oli myös järjestynyt opiskelupaikan lähellä useammin kuin kohtalaisesti ja huonosti voivilla.

Kuvioon I on koottu kolme tuen saamiseen ja sosiaalisiin verkostoihin liittyvää tekijää sekä niistä samaa ja eri mieltä olevien osuudet kummassakin kategoriassa eli hyvinvoivien ja kohtalaisesti/huonosti voivien kategoriassa.

KUVIO I. Hyvinvoivien ja kohtalaisesti tai huonosti voivien opiskelijavanhempien kokemukset tuen saamisesta ja sosiaalisten verkostojen riittävydestä KOTT2016-tutkimuksessa.

Tukea puolisoltaan koki saaneensa hieman alle 90 prosenttia hyvinvoivasta opiskelijavanhemmasta, mutta vain vajaa kolme neljäsosaa kohtalaisesti tai huonosti voivista. Ero oli 15 prosenttiyksikköä. Ilman puolisonsa tukea oli jäänyt vain hyvin harva hyvinvoivista vanhemmista mutta useampi kuin joka viides kohtalaisesti tai huonosti voivista. Vanhemmilta ja/tai sisaruksilta saadussa tuessa ei ollut isoja eroja: tukea oli saanut noin neljä viidestä prosenttia hyvinvoivista ja kohtalaisesti tai huonosti voivista hieman vähemmän. Samassa elämäntilanteessa olevilta sukulaisilta tai ystäviltä oli saanut tukea yli kaksi kolmasosaa hyvinvoivista opiskelijavanhemmista, kohtalaisesti tai huonosti voivista vain alle puolet. Vaille tukea samassa elämäntilanteessa olevilta oli mielestään jäänyt noin joka viides hyvinvoivista mutta lähes puolet prosenttia kohtalaisesti/huonosti voivista. Kaikkein suurimmat erot olivat kokemuksissa sosiaalisten verkostojen riittävydestä: hyvinvoivista samaa mieltä verkostojen riittävydestä oli lähes kolme neljäsosaa, mutta kohtalaisesti tai huonosti voivista vain kaksi viidestä. Useampi kuin joka toinen kohtalaisesti tai huonosti voivista opiskelijavanhemmista koki sosiaaliset verkostonsa riittämättömiksi.

4.4 Lapsen saamisen esteet lapsettomilla opiskelijoilla ja opiskelijavanhemmilla

Naispuolisten opiskelijavanhempien kohdalla viisi yleisintä lapsen saamista estävää tekijää olivat (Taulukko 7):

1. halu edetä uralla (kohta 125.9)
2. omat keskeneräiset opinnot (kohta 125.2)
3. haluttomuus perhevapaan aiheuttamaan katkokseen opinnoissa (kohta 125.15)
4. taloudellinen tilanne (kohta 125.5) sekä
5. opiskelun ja lapsenhoidon yhteensovittamisen vaikeus (kohta 125.16).

Miespuolisten opiskelijavanhempien kohdalla viisi yleisintä estävää tekijää olivat:

1. taloudellinen tilanne (kohta 125.5)
2. lastenhoidon järjestämisen hankaluus (kohta 125.10)
3. omat keskeneräiset opinnot (kohta 125.2)
4. asunnon pienuus (kohta 125.11) sekä
5. halu tehdä muita kiinnostavia asioita (125.14), opiskelun ja lapsenhoidon yhteensovittamisen vaikeus (kohta 125.16) ja kokemukset aiemmasta raskaudesta/lapsenhoidosta (kohta 125.17).

Viidennen kohdan kolmea tekijää piti täsmälleen yhtä suuri prosenttiosuus miehistä tärkeänä.

Naisten ja miesten keskuudessa nousi joitakin samoja ja joitakin eri tekijöitä tärkeimpinä esiin. Naisille tärkein oli halu edetä uralla, mutta miehillä tämä tekijä oli vasta sijalla 8/18. Omia keskeneräisiä opintoja pitivät sen sijaan tärkeänä estävänä tekijänä niin miehet kuin naisetkin, mutta tässäkin naisista suurempi osa kuin miehistä. Taloudellisen tilanteen nostivat niin ikään esille molemmat, naisista muutama prosenttiyksikkö vähemmän. Vähiten tärkeinä pidettyjä tekijöitä opiskelijavanhemmilla olivat sopimattomuus vanhemmaksi ja tunne siitä, että on liian nuori tai kypsytymätön vanhemmaksi. Kumppanin puute ja terveydentila olivat vain alle neljäsosalle tärkeitä syitä lapsen saamisen lykkäämiseen.

Tärkeimmiksikään nousseet tekijät miesten keskuudessa eivät ylittäneet 50 prosentin rajapyykkiä. Toisin sanoen yhtäkään tekijää ei pitänyt tärkeänä yli puolet jo lapsia saaneista miehistä. Naisten kohdalla kaksi tekijää, halu edetä uralla ja omat keskeneräiset opinnot, olivat useamman kuin joka toisen mielestä hyvin tai jokseenkin tärkeä syy olla tällä hetkellä hankkimatta lisää lapsia (Taulukko 7).

TAULUKKO 7. Lapsen saamista estäviä tekijöitä jokseenkin tai hyvin tärkeänä pitävien opiskelijavanhempien osuudet sukupuolen mukaan KOTT2016-tutkimuksessa, %.

Hyvin tai jokseenkin tärkeänä pidetty lasten saamista estävä tekijä	Naiset (n=151)	Miehet (n=55)
125.1 Minulla ei ole sopivaa kumppania	19,0	15,4
125.2 Omat keskeneräiset opinnot	56,0	43,6
125.3 Puolison keskeneräiset opinnot	15,3	28,2
125.4 Puolison epävarma työtilanne	23,2	30,8
125.5 Oma tai perheeni taloudellinen tilanne estää	42,5	46,2
125.6 Yhteiskunnan riittämätön tuki	27,8	25,6
125.7 En (vielä/enää) halua sitoa itseäni pieniin lapsiin	33,3	33,3
125.8 Puolisoni ei halua (vielä/enää) lapsia	31,5	33,3
125.9 Haluan opiskelujeni jälkeen edetä ammatissani tai urallani	62,1	35,9
125.10 Lastenhoidon järjestäminen olisi hankalaa	41,1	44,7
125.11 Nykyinen asunto on liian pieni	27,2	40,5
125.12 Oma tai puolisoni terveydentila estää	15,4	23,7
125.13 Olen vielä liian nuori tai en tunne itseäni vielä kypsäksi	7,4	10,5
125.14 Haluan tehdä muita minua kiinnostavia asioita	36,0	36,8*
125.15 En haluaisi nyt perhevapaan aiheuttamaa katkosta opinnoissani	48,8	23,7
125.16 Opiskelun ja pienen lapsen hoidon yhteensovitus olisi vaikeaa	46,0	36,8*
125.17 Kokemukset aiemmasta raskaudesta/aiemman lapsen hoitamisesta..	30,6	36,8*
125.18 En usko olevani sopiva vanhemmaksi	5,6	10,5

Viisi tärkeintä tekijää on lihavoitu. *=Lapsia saaneiden miesten kohdalla on viidennellä sijalla kolme tekijää, koska niitä piti vastaajista sama osuus jokseenkin tai hyvin tärkeänä.

Lapsettomien opiskelijoiden näkemyksissä silmiinpistävä ero lapsia saaneisiin opiskelijoihin verrattuna oli se, että tekijät olivat lapsettomista opiskelijoista huomattavasti suuremmalle osalle tärkeitä (Taulukko 8). Lapsettomilla opiskelijanaisilla viisi yleisintä lapsen saamista estävää tekijää olivat:

1. omat keskeneräiset opinnot (kohta 125.2)
2. haluttomuus sitoa itsensä pieniin lapsiin (kohta 125.7)
3. halu tehdä muita kiinnostavia asioita (kohta 125.14)
4. halu edetä uralla (kohta 125.9) ja
5. opiskelun ja lapsenhoidon yhteensovittamisen vaikeus (kohta 125.16).

Lapsettomilla opiskelijamiehillä lista oli hyvin samankaltainen. Heillä viisi yleisintä estävää tekijää olivat:

1. omat keskeneräiset opinnot (kohta 125.2)
2. haluttomuus sitoa itsensä pieniin lapsiin (kohta 125.7)
3. halu tehdä muita kiinnostavia asioita (kohta 125.14)
4. taloudellinen tilanne (kohta 125.5) sekä
5. opiskelun ja lapsenhoidon yhteensovittamisen vaikeus (kohta 125.16).

Kaikki naisilla ja miehillä esiin nousseet tekijät olivat samat ja vieläpä samalla sijoituksella lukuun ottamatta neljänneksi tärkeintä tekijää, joksi naiset nostivat uratoiveet ja miehet puolestaan taloudellisen tilanteen.

TAULUKKO 8. Lapsen saamista estäviä tekijöitä jokseenkin tai hyvin tärkeänä pitävien lapsettomien opiskelijoiden osuudet sukupuolen mukaan KOTT2016-tutkimuksessa, %.

Hyvin tai jokseenkin tärkeänä pidetty lasten saamista estävä tekijä	Naiset (N=1871)	Miehet (N=1013)
125.1 Minulla ei ole sopivaa kumppania	47,0	53,3
125.2 Omat keskeneräiset opinnot	84,8	77,8
125.3 Puolison keskeneräiset opinnot	41,6	47,1
125.4 Puolison epävarma työtilanne	39,2	34,4
125.5 Oma tai perheeni taloudellinen tilanne estää	64,1	58,7
125.6 Yhteiskunnan riittämätön tuki	27,5	18,5
125.7 En (vielä/enää) halua sitoa itseäni pieniin lapsiin	78,0	74,7
125.8 Puolisoni ei halua (vielä/enää) lapsia	45,0	40,0
125.9 Haluan opiskelujeni jälkeen edetä ammatissani tai urallani	74,6	55,7
125.10 Lastenhoidon järjestäminen olisi hankalaa	38,1	29,0
125.11 Nykyinen asunto on liian pieni	49,2	42,8
125.12 Oma tai puolisoni terveydentila estää	20,2	17,9
125.13 Olen vielä liian nuori tai en tunne itseäni vielä kypsäksi	61,0	55,6
125.14 Haluan tehdä muita minua kiinnostavia asioita	77,1	71,6
125.15 En haluaisi nyt perhevapaan aiheuttamaa katkosta opinnoissani	63,3	46,1
125.16 Opiskelun ja pienen lapsen hoidon yhteensovitus olisi vaikeaa	66,6	57,2
125.17 Kokemukset aiemmasta raskaudesta/aiemman lapsen hoitamisesta...	3,9	3,9
125.18 En usko olevani sopiva vanhemmaksi	24,0	20,4

Viisi tärkeintä tekijää on **lihavoitu**.

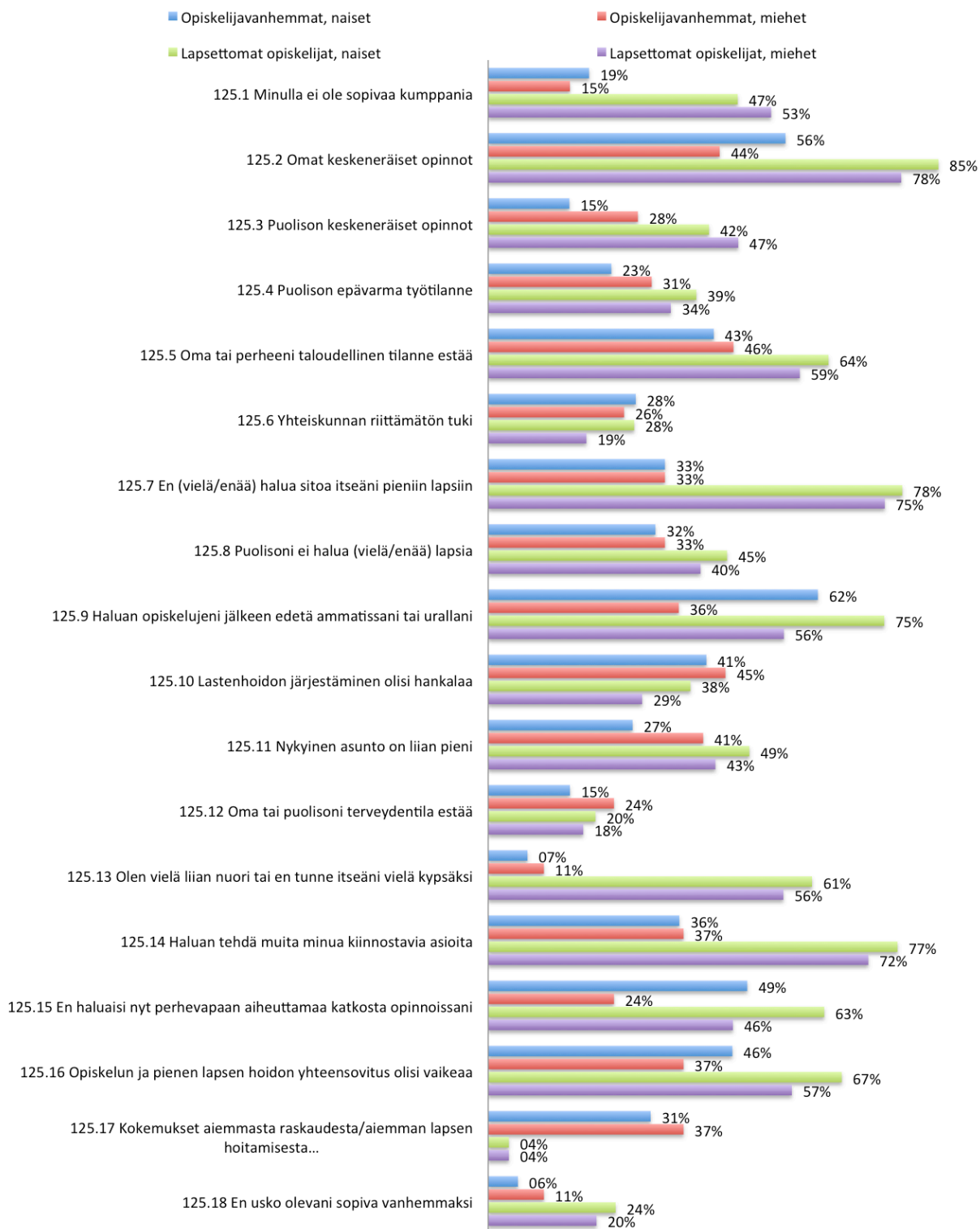
Lapsettomista naisista yli puolet piti jokseenkin tai hyvin tärkeänä yllä mainittujen viiden tärkeimmän tekijän lisäksi taloudellista tilannetta, haluttomuutta perhevapaan aiheuttamaan katkokseen opinnoissa ja tunnetta siitä, että on liian nuori tai kypsymätön vanhemmaksi. Lapsettomien miesten osalta viiden tärkeimmän tekijän lisäksi yli puolet arvioi tärkeäksi lapsen saamista estäväksi tekijäksi sopivan kumppanin puutteen, halun edetä uralla ja tunteen siitä, että on liian nuori tai kypsymätön vanhemmaksi. Näin ollen sekä miesten että naisten ryhmässä yli 50 prosenttia koki yhteensä 8/18 tekijästä tärkeänä. Vaikka kokemus siitä, että ei ole sopiva vanhemmaksi oli häntäpäässä tekijöiden tärkeysjärjestyksessä, koki jopa joka neljäs nainen ja joka viides mies itsensä sopimattomaksi vanhemmuuteen.

Naisten ja miesten välillä on erityisen suuria eroja halussa edetä uralla ja haluttomuudessa perhevapaan aiheuttamaan katkokseen opinnoissa (Kuvio II). Uratoiveet nousivat sekä lapsettomilla että lapsia saaneilla naisilla tärkeäksi tekijäksi. Lapsia saaneilla se oli tärkein tekijä ja lapsettomilla naisilla se ylsi sijalle neljä. Miehet, varsinkaan vanhemmat, eivät

kokeneet uratoiveita lapsen saamista estävänä tekijänä yhtä usein kuin naiset. Kummallakaan miesryhmällä halu edetä uralla ei noussut viiden tärkeimmän lapsen saamista estävän tekijän joukkoon. Perhevapaan aiheuttamaa katkosta piti tärkeänä lapsen saamista estävänä tekijänä lähes kaksi kolmasosaa lapsettomista naisista ja puolet lapsia saaneista naisista. Lapsettomista miehistä hieman alle puolet ja lapsia saaneista miehistä neljännes piti tätä tekijää tärkeänä.

Lapsen saamista estävät tekijät

Opiskelijavanhemmat ja lapsettomat opiskelijat, sukupuolen mukaan

KUVIO II. Lapsen saamista estävät tekijät lapsettomilla opiskelijoilla ja opiskelijavanhemmilla sukupuolen mukaan KOTT2016-tutkimuksessa. Tekijää jokseenkin tai hyvin tärkeänä pitävien osuudet.

5. Yhteenveto ja pohdinta

Tässä tutkimuksessa on käsitelty opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisen kysymyksiä Suomessa. Edellisessä luvussa esittelin tutkimuksen tulokset. Seuraavaksi pohdin tutkimukseni luotettavuutta ja tuon esiin sen rajoituksia, minkä jälkeen palaan tutkimuskysymyksiin ja -hypoteeseihin esittelemällä keskeiset tutkimustulokset. Luvun loppupuolella peilaan saamiani tuloksia aiempaan tutkimukseen, esittelen niiden soveltamismahdollisuuksia ja ehdotan potentiaalisia aiheita jatkotutkimukselle.

5.1 Tutkimuksen luotettavuus ja rajoitukset

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyy ensinnäkin valitun aineiston soveltuvuus ja sen mahdolliset rajoitukset. Olen tyytyväinen valitsemaani aineistoon, joka oli KOTT2016-kyselyn soveltuvat osat. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus on korkealaatuinen tieteellinen julkaisu, jonka otos ja tiedonkeruutavat ovat tarkkaan harkittuja ja aineiston edustavuus erittäin hyvä kaikissa taustamuuttujissa (Kunttu ym. 2017, 6-9; 21). Aiemman katoanalyysin perusteella ei ole syytä olettaa myöskään terveystutkimuksen jääneen katoon KOTT2016-tutkimuksessa (Kunttu ym. 2017, 22). Yhtä laajaa ja edustavaa aineistoa olisi ollut mahdotonta saada kerättyä itse tämän tutkielman puitteissa. Valittu aineisto toi tutkielmaani uskottavuutta ja laajuutensa vuoksi mahdollisti tilastollisten menetelmien käytön ja tulosten yleistettävyyden.

Tutkielmassani hyödynnettyjen pää- ja verrokkiaineistojen osalta on huomattava niiden erilaisuus: jakaumat sukupuolen, iän ja korkeakoulusektorin mukaan olivat aineistoissa erilaiset. Opiskelijavanhempien joukossa oli naisia vajaa kymmenen prosenttiyksikköä enemmän kuin lapsettomissa opiskelijoissa. Aineistojen ikäkeskiarvoissa oli viiden vuoden ero ja mediaaneissa kuuden vuoden ero siten, että opiskelijavanhemmat olivat keskimäärin vanhempia kuin lapsettomat opiskelijat. Tämä tukee havaintoa siitä, että lapsen saaminen on lykkääntynyt ja synnyttäjien keski-ikä noussut jatkuvasti (Miettinen 2015; Heino & Gissler 2016). Opiskelijavanhemmista kolme viidestä opiskeli ammattikorkeakoulussa ja kaksi viidestä yliopistossa; lapsettomilla vastaajilla suhdeluvut olivat juuri päinvastoin. Opiskelijavanhempia on siis tämän aineiston perusteella suhteellisesti merkittävästi enemmän ammattikorkeakouluissa kuin yliopistoissa. Tässä tutkimuksessa tein valinnan vertailla näitä kahta aineistoa niiden eroista huolimatta, sillä verrokkiaineiston suuri koko lisäsi tulosten luotettavuutta. Toinen vaihtoehto olisi ollut poimia verrokkiaineistosta profiililtaan

samankaltaisemmat vastaajat kuin pääaineistossa. Tällöin aineiston edustavuus olisi kuitenkin saattanut kärsiä.

Opiskelijavanhempien ryhmän sisäisiä eroja tutkittaessa suurempi aineistokoko olisi mahdollistanut erojen tutkimisen kaikilla hyvinvoinnin osa-alueilla. Tässä tutkimuksessa oli jätettävä pois kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tarkastelu korkeakoulusektorin perusteella ja fyysisen sekä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin tarkastelu ikäluokan perusteella, sillä aineiston koko ei riittänyt tuottamaan näistä luotettavia tuloksia. Opiskelijavanhempien perhemuodosta ei KOTT2016-kyselyssä saatu tietoa, joten tutkimuksessa jäivät piiloon esimerkiksi aineistoon sisältyvät yksinhuoltajat, uusperheet ja sateenkaariperheet.

KOTT2016-aineisto on hyvin laaja ja mahdollistaa monenlaisten opiskelijoiden terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien kysymysten tutkimisen. Tutkimusasetelman rajaamisessa oli tästä syystä omat haasteensa, sillä vaikkapa eri taustamuuttujia olisi voinut nostaa tarkasteluun lähes rajattomasti. Päätin ottaa tutkimukseni fokukseksi juuri hyvinvoinnin, koska opiskelijavanhempien koettua hyvinvointia ei ole Suomessa aiemmin tutkittu ja näin pystyin tutkimukseni avulla tuottamaan täysin uutta tietoa. Taustamuuttujista tarkasteluun otin vain hyvin yleisesti käytettyjä (sukupuoli, ikä), aineiston erityispiirteeseen pohjautuvia (korkeakoulusektori) ja suoraan tutkimusasetelmasta nousevia (koettu hyvinvointi, lapsettomuus/vanhemmuus). Valintoihin pakottivat myös tutkielman rajat: kaikkea kiinnostavaa ja aiheeseen liittyvää ei ollut mahdollista tämän tutkielman puitteissa tutkia. Kaiken kaikkiaan oma arvioni on, että tutkielmani on onnistunut tavoitteessaan tuottaa uudenlaista, määrällistä perustietoa opiskelijavanhempien tilanteesta Suomessa. Jatkotutkimukset ovat tarpeen aiheen syvällisemmän ymmärtämisen mahdollistamiseksi.

Aineistovalinnan onnistumisen lisäksi tutkimuksen luotettavuutta kuvataan usein reliabiliteetin ja validiteetin käsitteillä. Reliabiliteetin käsite kuvaa tulosten tarkkuutta eli sitä, että tulokset eivät ole sattumanvaraisia (Heikkilä 2014, 28; Holopainen & Pulkkinen 2013, 17). Oleellista on tutkimuksen toistettavuus. Jos tutkimus on reliabeli, on toisen tutkijan kyettävä toistamaan se ja saamaan samanlaiset tulokset. Tämän tutkimuksen reliabiliteettia lisää sen helppo toistettavuus: aineisto ja käytetyt menetelmät on tarkasti kuvattu aiemmissa luvuissa ja käyttämäni aineisto on tutkijoiden saatavilla hakemuksesta.

Validiteetti eli pätevyys kuvaa sitä, että tutkimuksessa on mitattu sitä, mitä oli tarkoitus (Heikkilä 2014, 27; Holopainen & Pulkkinen 2013, 16). Validiteettia voidaan lisätä erityisesti tarkalla suunnittelulla, jonka avulla varmistetaan käytettävän mittarin soveltuvan mitattavan ominaisuuden tarkasteluun. Tähän tutkimukseen poimitut kysymykset harkittiin perusteellisesti. Halusin tutkia koettua hyvinvointia ja otin tarkasteluun mukaan kaikki KOTT2016-tutkimuksen kysymyksessä 8 kysytyt neljä hyvinvoinnin osa-alueita (fyysinen, henkinen, sosiaalinen ja kokonaisvaltainen). Lapsen saamista estäviä tekijöitä tarkastelin kysymyksen 125 avulla. Tämä kysymys on muunnelma Perhebarometrissäkin käytetystä tutkimuskysymyksestä (Kunttu ym. 2017, 28), joten sen soveltuvuudesta kyseisen asian tutkimiseen oli jo kokemuksia. Vanhemmuuden ja opiskelun yhteensovittamista taas tutkin käyttämällä kysymystä 126, joka oli KOTT2016-tutkimuksessa nimenomaisesti laadittu mittaamaan yhteensovittamiseen liittyvien asioiden toteutumista. Kysymystä oli myös pilotoitu opiskelijoilla etukäteen (Kunttu ym. 2017, 28). Arvioin kokonaisuudessaan käyttämieni mittareiden olevan valideja ja mittaavan kysytyjä asioita.

Tutkimuksen validiteettiin vaikuttavat myös käytetyt menetelmät. Tämän tutkimuksen validiteettia olisi voinut parantaa käyttämällä useampia tilastollisia analyysimenetelmiä. Päädyin käyttämään päämenetelmänäni ristiintaulukointia, koska se on käyttökelpoinen ja pätevä työkalu kahden muuttujan välisen yhteyden tutkimiseen. Vaikka useampien tilastollisten menetelmien käyttö olisi lisännyt tutkimuksen validiteettia, olisi se ollut pro gradu -tutkielman laajuudessa työssä nähdäkseni haastavaa, kun tarkoitus oli selvittää näinkin laajasti yleiskuvaa opiskelijavanhempien hyvinvoinnista, yhteensovittamisen toteutumisesta ja lapsen saamista siirtävistä tekijöistä. Jos tutkimuskysymyksiä olisi ollut vähemmän, olisi vaikkapa monimuuttujamenetelmien käyttö voinut tulla paremmin kysymykseen.

5.2 Keskeiset tutkimustulokset

Tämä tutkimus on tuottanut uutta, määrällistä ja vertailevaa tietoa opiskelijavanhemmuudesta. Sekä opiskelijavanhemmat että lapsettomat opiskelijat voivat tämän tutkimuksen perusteella suhteellisen hyvin. Fyysisen, sosiaalisen ja kokonaisvaltaisen hyvinvointinsa kokee hyväksi tai erittäin hyväksi yli 70 prosenttia molempien ryhmien vastaajista. Henkisen hyvinvoinnin kohdalla hyvinvointinsa kohtalaiseksi tai huonoksi kokevien osuus on muita hyvinvoinnin osa-alueita suurempi. Opiskelijavanhempien ja lapsettomien koetussa hyvinvoinnissa ei löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja millään hyvinvoinnin osa-alueella, joten hypoteesi 1

kumoutui. Opiskelijavanhempien joukosta ei myöskään löytynyt tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen, korkeakoulusektorin tai ikäluokan perusteella miltään hyvinvoinnin osa-alueelta. Miespuolisista opiskelijavanhemmista hyvinvointinsa hyväksi kokee kuitenkin kaikilla osa-alueilla suurempi osa kuin naispuolisista vanhemmista. Ero hyvinvoivien suhteellisessa osuudessa oli miesten ja naisten välillä suurimmillaan kymmenisen prosenttiyksikköä.

Opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamiseen liittyvistä seikoista nousi esiin muutama keskeinen tutkimustulos. Ensinnäkin kohtalaisesti ja huonosti voiviin vanhempiin verrattuna hyvinvoivien vanhempien ryhmässä suurempi osa arvioi KOTT2016-tutkimuksessa kysytyjen asioiden toteutuneen vanhemmuuden ja opiskelun yhteensovittamisessa. Voidaan näin ollen yleisellä tasolla sanoa, että yhteensovittaminen on toteutunut paremmin hyvinvoivilla opiskelijavanhemmilla. Kohtalaisesti ja huonosti voivat olivat useammin eri mieltä väittämien kanssa eli arvioivat kysytyjen asioiden jääneen toteutumatta. Toinen tutkimustulos oli, että *En osaa sanoa/Ei koske minua* -vastauksia oli kaiken kaikkiaan runsaasti, mikä herättää ehkä kysymyksen siitä, olivatko kysymykseen valitut tekijät vastaajille lainkaan olennaisia. Hyvinvoivien opiskelijavanhempien ryhmässä *En osaa sanoa/Ei koske minua* -vastauksia oli joka kohdassa enemmän kuin kohtalaisesti tai huonosti voivien ryhmässä. Kolmanneksi tulokset osoittivat, että hyvinvoivien ryhmän ja kohtalaisesti tai huonosti voivien ryhmän väliset erot korostuvat tuen saamiseen liittyvissä tekijöissä ja sosiaalisten verkostojen riittävydessä. Kohtalaisesti ja huonosti voivilta puuttui useammin lähipiirin antama tuki ja he kokivat usein sosiaaliset verkostonsa riittämättömiksi. Näin ollen hypoteesi 2 toteutui tässä tutkimuksessa.

Lapsen saamista estävistä tai siirtävistä tekijöistä tärkeimmäksi nousi tässä tutkimuksessa odotetusti vastaajan omat keskeneräiset opinnot, eli hypoteesi 3 toteutui. Opintojen keskeneräisyys oli kaikissa tarkastelluissa ryhmissä viiden tärkeimmän lapsen saamista estävän syyn joukossa. Molemmilla lapsettomilla vastaajaryhmillä (naiset ja miehet) se oli kaikkein tärkein lapsen saamista estävä syy. Kaiken kaikkiaan estäviä tekijöitä piti lapsettomista opiskelijoista tärkeänä huomattavasti suurempi osa kuin opiskelijavanhemmista, mikä on luontevaa, sillä lapsia jo saaneilla mikään tekijä ei ole estänyt lapsen saamista kokonaan.

5.3 Pohdintaa ja jatkotutkimusaiheita

Aiempi tutkimus osoittaa lasten saamisen yleisesti laskevan vanhempien hyvinvointia (esim. Myrskylä & Margolis 2014), joten oletin tässäkin tutkimuksessa eroja löytyvän ja opiskelijavanhempien kokevan hyvinvointinsa lapsettomia opiskelijoita heikommaksi. Tulokset osoittivat hypoteesin vääräksi, sillä hyvinvointieroja ei tässä tutkimuksessa lapsettomien opiskelijoiden ja opiskelijavanhempien välillä löytynyt. Malander (2016, 16) on tutkinut helsinkiläisten lapsiperheellisten aikuisten ja lapsettomien aikuisten koettua hyvinvointia, eikä tilastollisesti merkitsevää eroa koetussa terveydentilassa vertailussa löytynyt, joten opiskelijoiden kohdalla Malanderia mukaileva johtopäätös eli se, että hyvinvointieroja ei ole, näyttää pitävän paikkansa. Malanderin aineisto tosin koski vain helsinkiläisiä, kun taas KOTT2016-aineisto on valtakunnallinen.

Kuten aiemmin totesin, ei opiskelijavanhempien ryhmän sisällä löytynyt lainkaan tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolen, korkeakoulusektorin tai iän perusteella. Miespuoliset opiskelijavanhemmat näyttävät kuitenkin voivan jonkin verran paremmin kuin naiset. Vaikka tässä tutkimuksessa ei löytynyt riittäviä perusteita hylätä nollahypoteesia, ei sen hyväksyminen tarkoita sen tulleen todistetuksi oikeaksi (Metsämuuronen 2000, 31). Esimerkiksi laajemmalla aineistolla mahdolliset erot voisivat tulla esiin. Laadullisen tutkimuksen avulla naisten ja miesten erilaisia kokemuksia voitaisiin tehdä näkyväksi. Kokemuksiin saattaa vaikuttaa ainakin vastuun epätasainen ja sukupuolittunut jakautuminen, sillä aiemmasta tutkimuksesta tiedetään lasten- ja kodinhoidon kaatuvan nykyäänkin enemmän naisten harteille ja aiheuttavan epäoikeudenmukaisuuden kokemusta ja ristiriitoja (Lammi-Taskula ym. 2009; Jokinen 2005). Ikäluokkien osalta raportoitavia tuloksia saatiin vain kahdelta hyvinvoinnin osa-alueelta, joten tuloksiin tulee suhtautua alustavina. Eroja ei tässä tutkimuksessa löytynyt, mutta iän vaikutusta opiskelijavanhemman koettuun hyvinvointiin olisi syytä selvittää lisää.

Opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamisen toteutumisessa yksi tutkimustulos oli se, että hyvinvoivilla oli kohtalaisesti ja huonosti voivia enemmän *En osaa sanoa/Ei koske minua* -vastauksia. Näitä vastauksia tuntuu leimaavan tietty huolettomuus: hyvinvoivien ei ehkä ole tarvinnut ottaa kaikista kysytyistä asioista selvää, jos elämän järjestely lapsen saamisen jälkeen on hoitunut luontevasti. Jos vaikkapa lastenhoito on järjestynyt helposti, ei vanhemmalla ehkä ole ollut tarvetta ottaa selvää joustavista opintokäytännöistä tai muiden potentiaalisten lastenhoitopaikkojen sijainnista. Huonosti ja kohtalaisesti voivilla asiat taas

eivät ehkä ole luonnistuneet ilman ponnisteluja, jolloin on ymmärrettävää, että *Eri mieltä* -vastauksia on enemmän ja *En osaa sanoa/Ei koske minua* -vastauksia vähemmän.

Tämän tutkimuksen perusteella korkeakoulujen joustavissa opintokäytännöissä on vielä paljon kehitettävää. Luentojen seuraaminen netin kautta, joustavat tenttimismahdollisuudet ja osa-aikainen opiskelu eivät vastausten perusteella ole missään nimessä valtavirtaa tällä hetkellä. Tutkimuksessani ei kuitenkaan vertailtu yliopistoja ammattikorkeakouluihin eikä myöskään tarkasteltu eri yliopistojen ja eri ammattikorkeakoulujen keskinäisiä eroja vastausten perusteella. Jatkossa vertailemalla vastaajien korkeakouluja voitaisiin saada arvokasta tietoa siitä, onko jokin oppilaitos esimerkiksi onnistunut erityisen hyvin ottamaan käyttöön joustavia käytäntöjä. Muut oppilaitokset voisivat tällöin seurata perässä ja omaksua valmiiksi hyviksi havaitut käytännöt osaksi toimintakulttuuriaan. Vertailevalla tutkimuksella voitaisiin myös hahmotella sitä, onko yliopistojen ja ammattikorkeiden välillä havaittavissa eroja vai ovatko erot ehkä maantieteellisiä tai opintoalakohtaisia. Tämä auttaisi kohdentamaan muutostoimia erityisesti niitä kipeimmin kaipaaviin kohteisiin. Joustavien opintokäytäntöjen osalta on kuitenkin pidettävä mielessä myös Rannan (2016, 94) tekemä havainto joustavuuden vaikutuksesta lapsiperheiden sukupuolittuneeseen työnjakoon. Toistaiseksi ei ole vastausta kysymykseen siitä, kuinka opinnoista voitaisiin tehdä joustavampia ilman, että samalla naisten vastuu lasten- ja kodinhoidosta kasvaa.

Tässä tutkimuksessa jäi selvittämättä lapsen iän ja lapsen saannin ajankohdan merkitys niin opiskelijavanhemman hyvinvointiin kuin tyytyväisyyteen opintojen ja vanhemmuuden yhteensovittamisesta. Osalla vastaajista lapset saattavat olla jo isojakin koululaisia, jolloin haasteet opintojen ja vanhemmuuden yhteensovittamisessa lienevät varsin erilaisia kuin pikkulasten vanhemmilla. Opiskelijavanhempien kokemukset saattavat myös erota riippuen siitä, onko lapsi saatu kesken opintojen vai opinnot aloitettu lapsen saamisen jälkeen. Vielä yksi huomionarvoinen seikka on se, että yhteensovittamisteemaan eli kysymykseen 126 valituista väitteistä tiedusteltiin KOTT2016-tutkimuksessa ainoastaan sitä, oliko vastaaja samaa vai eri mieltä väitteiden kanssa (sekä vaihtoehto *En osaa sanoa/Ei koske minua*). Väitteiden merkitystä vastaajille ei siis tiedusteltu. Niinpä tässäkin tutkimuksessa ei ole mahdollista tietää, olisiko väitteistä eri mieltä olleille vanhemmille kyseisten asioiden toteutuminen ollut *tärkeää*. Esimerkiksi jos perheasunnon saaminen on jäänyt toteutumatta, ei ole mahdollista sanoa, olisiko perheasunto ollut vastaajalle tärkeä asia. Jos vastaavaa yhteensovittamisteemaan liittyvää kysymystä käytetään tulevissa kyselytutkimuksissa, olisi

sen jatkokehittämistä syytä harkita. Ehdotan, että jokaisen väitteen kohdalle lisättäisiin painotusmahdollisuus eli vastaaja voisi mielipiteensä lisäksi ilmaista, onko väittämässä esitetty asia hänelle tärkeä, neutraali vai ei tärkeä. Näiden painotusten avulla kuva opiskelun ja vanhemmuuden yhteensovittamiseen liittyvien asioiden toteutumisesta tarkentuisi.

5.3.1 Yhteensovittamisen kivijalka: sosiaalinen tuki

Erityisen huolestuttava yhteensovittamista koskeva tutkimustulos on se, että yli puolet kohtalaisesti tai huonosti voivista opiskelijavanhemmista kokee sosiaaliset verkostonsa riittämättömiksi. Hyvinvoivista vain viidennes oli tätä mieltä. Tulos ei sinänsä ole yllättävä, sillä sosiaalisen tukiverkoston tiedetään lisäävän ihmisten hyvinvointia (Nyqvist ym. 2014; Viljamaa 2003; Crockenberg 1998). Vanhempien heikompien sosiaalisten verkostojen on huomattu esiintyvän usein yhdessä muiden hyvinvointivajeiden kuten huonomman taloudellisen tilanteen kanssa (Törrönen 2012, 158), joten siksikin sosiaalisen tuen vahvistaminen olisi tärkeää.

Tukiverkoston puutokset saattavat koskettaa juuri opiskelijavanhempia, sillä opiskeluaikana vanhemmaksi tuleminen on Suomessa ei ole tyypillisin tilanne. Jos opiskelijan ystäväpiiri on muodostunut pitkälti vaikkapa opiskelukavereista ja ainejärjestöyhteisöstä, voi lapsen saatuaan jäädä yksin, kun toisilla jatkuu vielä opiskelijaelämä vanhaan malliin. Jos taas aloittaa opiskelut lapsia jo saatuaan, voi opiskelijayhteisöihin olla muita haastavampaa integroitua, koska pelkkä opintojen suorittaminen yhtä aikaa lapsesta ja mahdollisesta parisuhteesta huolehtimisen kanssa vie paljon aikaa ja energiaa. Niinpä on mahdollista, että toisia lapsiperheellisiä tuttuja ei kerta kaikkiaan ole. Vain vajaa puolet kohtalaisesti tai huonosti voivista vanhemmista kokee saaneensa tukea samassa elämäntilanteessa olevilta, mutta hyvinvoivista näin kokee yli kaksi kolmasosaa. Hyvinvoivilla integraatio on ehkä onnistunut paremmin, tuttavat ovat sattuneet saamaan lapsia samoihin aikoihin tai muut sosiaaliset suhteet ovat mahdollistaneet yhteydenpidon ja sitä kautta tuen saamisen.

Sosiaalisten verkostojen riittämättömyyden kokemusta selittää samassa elämäntilanteessa olevien tuttavien puutteen lisäksi puute puolison antamasta tuesta. Joka viides kohtalaisesti tai huonosti voiva opiskelijavanhempi kokee jääneensä ilman puolison tukea – hyvinvoivista vain hyvin harva. Osa puolison tuetta jääneistä vastaajista on ehkä yksinhuoltajia. Kun puolisoa ei ole, korostuu vanhempien, ystävien ja yhteiskunnan tukipalveluiden merkitys, sillä

yksinhuoltajille sosiaalinen tukiverkko on vielä tärkeämpi kuin muille lapsiperheiden vanhemmille (Räty 2014). Suuri osa tutkimuksessa puolison tukea vaille jääneistä lienee kuitenkin parisuhteessa, sillä yksinhuoltajille mahdollinen ja ehkä loogisempikin vastausvaihtoehto puolisolta saatua tukea koskeneessa kysymyksessä lienee *Ei koske minua*. Vastaajien mahdollis(t)en kumppani(e)n sukupuolta ei KOTT2016-kyselyssä kartoitettu, eikä tässä tutkielmassa yhteensovittamisen kysymyksiä ylipäätään tarkasteltu sukupuolinäkökulmasta. Hyvin todennäköistä on kuitenkin, että merkittävässä osassa tapauksia nimenomaan naispuolinen vanhempi kokee jääneensä ilman miespuolisen puolisonsa tukea. Taustalla vaikuttanevat edelleen vallalla olevat stereotyyppiset käsitykset hoivasta ja sukupuolittunut työnjako lasten- ja kodinhoidossa (Korhonen 2004; Vuori 2004). Tutkimustiedon valossa kokemus työnjaon oikeudenmukaisuudesta onkin keskeinen vanhempien hyvinvoinnin kannalta (Törrönen 2012, 69). Sukupuolentutkijana arvioin, että normien murtuminen ja hoivatyön tasaisempi jakautuminen luultavasti edistäisi monen opiskelijavanhemman – varsinkin naisen – hyvinvointia.

Omilta vanhemmiltaan tai sisaruksiltaan tukea on saanut valtaosa niin hyvin kuin huonosti tai kohtalaisesti voivista opiskelijavanhemmista. Tukea vaille jäi hyvinvoivista noin joka kymmenes ja huonosti tai kohtalaisesti voivista hieman alle viidesosa. Opiskelut vievät usein ihmisiä kauemmas omista vanhemmistaan ja sukulaisistaan, mutta niin toki vie myös työelämä tai yksinkertaisesti yksilön halu asua erilaisessa ympäristössä kuin vanhempansa. Jatkotutkimuksissa olisi hyödyllistä kartoittaa, jäävätkö opiskelijavanhemmat muita vanhempia useammin ilman omien vanhempiensa tukea. Syitä ilmiön taustalla voisi niin ikään selvittää, sillä mahdollisia syitä tuetta jäämiseen voi piillä pitkän välimatkan lisäksi esimerkiksi siinä, että vanhemmat eivät syystä tai toisesta hyväksy lapsen saamista opiskelujen ollessa kesken.

Tarkempi, kokonaisvaltainen tutkimus opiskelijavanhempien sosiaalisista verkostoista ja tuen saamisesta on tarpeen sen selvittämiseksi, mitkä tekijät altistavat heikoille sosiaalisille verkostoille ja miten opiskelijavanhempien saamaa sosiaalista tukea voitaisiin esimerkiksi yhteiskuntapoliittisin toimin ja oppilaitosten käytäntöjen avulla lisätä. Jo tämän tutkimuksen tulosten pohjalta on mahdollista esittää kuitenkin joitakin suosituksia sosiaalisen tuen lisäämiseksi. Yksinkertainen tapa vaikuttaa opiskelijavanhempien sosiaalisiin verkostoihin olisi heille suunnatun vertaistukitoiminnan pyörittäminen korkeakouluissa, sillä vertaistuen on osoitettu nimenomaan vahvistavan vanhempien sosiaalisia verkostoja ja mahdollistavan

uusien ystävyyssuhteiden solmimisen (Haaranen 2012, 80). Järjestäjänä voisivat toimia esimerkiksi ylioppilas- ja opiskelijakunnat. Vertaistuellisen toiminnan ohella perinteinen, kaikille opiskelijoille avoin toiminta voisi olla houkuttelevaa myös opiskelijavanhemmille, jos se olisi heille helpommin saavutettavissa. Tapahtumat, joihin voi ottaa lapsen mukaan tai joissa on järjestetty lastenhoitomahdollisuus, todennäköisesti edesauttaisivat ja ylläpitäisivät opiskelijavanhempien kiinnittymistä opiskelijayhteisöön. Asia olisi tarpeen nostaa esille korkeakoulujen aine-, tiedekunta- ja harrastejärjestöissä.

5.3.2 Huoli opinnoista, itsenäisyydestä ja urakehityksestä

Lapsen saamista estävät tekijät olivat osittain samankaltaiset ja osittain erilaiset lapsettomien ja lapsia saaneiden ryhmässä. Opinnot olivat tärkein yksittäinen estävä tekijä. Lapsettomat opiskelijat pitivät sukupuolesta riippumatta tärkeinä estävinä tekijöinä keskeneräisten opintojen ohella haluttomuutta sitoutua pieniin lapsiin, halua tehdä muita asioita sekä opintojen ja vanhemmuuden yhteensovittamisen hankaluutta. Näiden lisäksi lapsettomilla naisilla viiden tärkeimmän tekijän joukkoon nousi halu edetä uralla ja miehillä taas taloudellinen tilanne. Julkisuudessa paljon esillä ollut sopivan kumppanin puute ei noussut tärkeimpien tekijöiden joukkoon.

Lapsettomien naisten ja miesten vastauksissa nousivat yhtä lukuun ottamatta samat tekijät tärkeiksi, mutta merkittävää on, että naisista niitä piti poikkeuksetta tärkeänä suurempi prosenttiosuus kuin miehistä. Yksi mahdollinen tulkinta tästä on, että vastaajat ovat tietoisia vastuiden kasautumisesta naisille (Korhonen 2004; Vuori 2004), joten miehet voivat vastauksissaan ottaa “rennommin” – lapsi ei heidän elämäänsä yhtä paljon vaikuttaisi kuin naisten elämään. KOTT2016-tutkimusraportin mukaan kolme tärkeintä lapsen saamista estävää tekijää vastaajilla olivat omat keskeneräiset opinnot, haluttomuus sitoutua pieniin lapsiin ja halu tehdä muita asioita, joiden lisäksi esiin nousivat uratoiveet, naisilla miehiä yleisemmin (Kunttu ym. 2017, 88). KOTT2016-tutkimuksessa mukana olivat sekä lapsettomat että lapsia saaneet vastaajat, ja tämän tutkielman tulokset lapsettomien vastaajien osalta vastaavat hyvin KOTT2016-tutkimuksen tuloksia. Lisäksi tämän tutkimuksen havainto siitä, että naiset painottavat uratoiveita miehiä enemmän oli yhteneväinen KOTT2016-tutkimuksen löydösten kanssa.

Lapsettomille vastaajille näyttää olevan tyypillistä tietynlaisesta itsenäisyydestä kiinni pitäminen. Kuten yllä totesin, lapsettomilla vastaajilla lapsen saamisen esteinä olivat erityisesti haluttomuus sitoutua pieniin lapsiin ja muiden kiinnostavien asioiden tekeminen. Nämä kaksi voidaan nähdä ikään kuin parina toisilleen: molemmat liittyvät haluun pitää kiinni nykyisestä elämäntyylistä. Molempia piti sekä miehistä että naisista yli 70 prosenttia tärkeänä esteenä. On kiinnostavaa, että myös miehet näkevät lapsen uhaksi itsenäisyydelleen, sillä Rannan (2016, 90) haastattelemat lapsia saaneet opiskelijanaiset kokivat “itsensä menettämisen” koskevan nimenomaan heitä vanhemmuuteen liittyvien sukupuolinormien ja vastuun epätasaisen jakautumisen vuoksi. Miesten vastaukset heijastelevat isän roolimuuuosta: isät ottavat aiempaa vastuullisemman roolin perheissä ja hoivaavat aktiivisesti lapsiaan (Eerola 2015). Niinpä lapsettomat miesvastaajat taitavat tietää – ja ehkä haluavatkin? – lapsen sitovan heitäkin.

Lasten saaminen ei tämän tutkimuksen tulosten perusteella näytä olevan opiskelijoiden mielestä sosiaalisesti houkuttelevaa, vaan tärkeämpänä pidetään omaa itsenäisyyttä ja vapautta vastaajan sukupuolesta riippumatta. Nimenomaan tällaiset elämäntyyliin liittyvät perustelut lapsen saamisen siirtämiselle nähdään poliittisessa retoriikassa esimerkkinä nuorten “vääristä” arvoista ja itsekeskeisyydestä (Isola 2013, 57–58; Tanskanen 2008, 50–51). Ihmisten moralisointi lapsen saamiseen liittyvistä valinnoista on yksi tapa hallita väestöä ja yksilöitä – “hyvinvointivaltiollista biopolitiikkaa”, kuten Tanskanen (2008, 65) osuvasti kuvaa. Voisi ehkä argumentoida, että yhteiskunnan tai lähipiirin tulisi tukea lapsiperheitä paremmin niin, että vanhemmuus olisi paremmin yhdistettävissä muiden kiinnostavien asioiden tekemiseen. Ajattelen kuitenkin, että kyseessä ovat ensisijaisesti sellaiset henkilökohtaisiin arvoihin ja toiveisiin pohjautuvat esteet, joihin tuskin on mahdollista kovin tehokkaasti puuttua. Miksi pitäisikään? Onhan selvää, että elämässä tapahtuu joitain muutoksia lapsen saamisen myötä. Kaikki eivät näitä muutoksia halua elämäänsä opintojen ollessa kesken – tai ikinä – ja sekin on hyväksyttävä valinta. On eri asia pyrkiä poistamaan eriarvoisuutta tuottavia rakenteita kuin yrittää hallita ihmisten vapaasta tahdostaan tekemiä lapsen saamiseen liittyviä päätöksiä. Ensiksi mainittu on tarpeen yhdenvertaisuuden varmistamiseksi, jälkimmäinen taas astelee itsemääräämisoikeuden alueelle.

Perhebarometrissä 2015 lapsettomien 20–34-vuotiaiden vastaajien tärkeimmät syyt siirtää lapsen saamista olivat naisilla halu tehdä muita asioita, haluttomuus luopua omasta elämäntyylistä ja halu edetä uralla, miehillä puolestaan erityisesti kumppanin puute, halu

tehdä muita asioita ja epävarma työtilanne (Miettinen 2015, 55). Koska Perhebarometrissä käytetty listaus ei ollut aivan sama kuin KOTT2016-kyselyssä, näiden tutkimusten välillä on vaikea tehdä täysin suoraviivaista vertailua. Se voidaan kuitenkin sanoa, että erityisesti naisten kohdalla listassa on pitkälti samoja asioita kuin tässä tutkimuksessa. Itsenäisyydestä kiinni pitämiseen liittyvät toiveet nousivat esille niin Perhebarometrissa kuin tässä tutkimuksessakin. Kumppanin puute lasten saannin keskeisenä esteenä – varsinkin miehillä – on mielenkiintoinen yksityiskohta, sillä se tuodaan usein esiin julkisessa keskustelussa. Kuten yllä mainittiin, Perhebarometrissa 2015 se nousi 20–34-vuotiaiden lapsettomien miesten tärkeimmäksi lasten saamista estäväksi tekijäksi (Miettinen 2015, 55). Tässäkin tutkimuksessa noin puolet niin naisista kuin miehistäkin piti kumppanin puutetta tärkeänä syynä lykätä lasten saamista, mutta oleellisempaa on, ettei se silti noussut lainkaan tärkeimpien tekijöiden joukkoon. Lapsettomilla opiskelijanaisilla kumppanin puute oli estävistä tekijöistä vasta sijalla 9/18 ja lapsettomilla opiskelijamiehillä sijalla 8/18. Tässä mielessä tulokset eroavat Perhebarometrin tuloksista. Muut tekijät kuin kumppanin puute ovat yksinkertaisesti tärkeämpiä lapsettomien opiskelijoiden mielestä.

Opiskelijavanhemmilla tärkeimmät lapsen saamisen esteet olivat melko erilaiset naisilla ja miehillä. Naispuolisilla opiskelijavanhemmilla tärkeäksi nousivat halu edetä uralla, omat keskeneräiset opinnot, haluttomuus perhevapaan aiheuttamaan katkokseen opinnoissa, taloudellinen tilanne sekä opiskelun ja lapsenhoidon yhteensovittamisen vaikeus. Miehillä viisi tärkeintä estettä puolestaan olivat taloudellinen tilanne, lastenhoidon järjestämisen hankaluus, omat keskeneräiset opinnot, asunnon pienuus sekä jaetulla viidennellä sijalla halu tehdä muita kiinnostavia asioita, opiskelun ja lapsenhoidon yhteensovittamisen vaikeus ja kokemukset aiemmasta raskaudesta tai aiemman lapsen hoidosta. Yhteisiä esteitä olivat siis taloudellinen tilanne, keskeneräiset opinnot ja opiskelun ja lapsenhoidon yhteensovittamisen vaikeus. Tekijät olivat myös naisille tärkeämpiä kuin miehille: miesten keskuudessa yhtäkään tekijää ei pitänyt tärkeänä yli puolet. On hyvä kysymys, miksi lapsettomien opiskelijoiden näkemykset lapsensaannin esteistä ovat niin yhtenevät, mutta lapsia saaneilla käsitykset ovatkin yhtäkkiä erilaiset eri sukupuolilla. Varteenotettava selitys on, että lapsia saatuaan ihminen huomaa vanhemmuuden vaikuttavan itseensä eri tavalla sukupuolesta riippuen. Naisen ja miehen muodostamissa pareissa havaintojen tekeminen on ehkä erityisen helppoa, kun voi verrata omaa tilannettaan suoraan lapsen toisen vanhemman tilanteeseen. Sukupuolittuneet rakenteet saattavat tulla tällöin konkreettisesti näkyviksi esimerkiksi

perhevapaiden pituuksissa, koti- ja hoivavastuun jakautumisessa ja työmarkkinatilanteessa. Erot naisten ja miesten vastauksissa mahdollisesti heijastelevat tätä eriarvoisuutta.

Perhebarometrissä 2015 tarkasteltiin lapsettomien ohella erikseen yhden ja kahden lapsen vanhempien syitä olla tällä hetkellä hankkimatta lisää lapsia (Miettinen 2015, 57–60). Tässä nostan esiin yhden lapsen vanhempien näkemyksiä sillä suurin osa (60 prosenttia) tämän tutkimuksen opiskelijavanhemmista oli juuri yhden lapsen vanhempia. Miettisen (2015, 57) mukaan yhden lapsen vanhempien näkemykset lapsen saamisen siirtämisestä jakaantuivat tasaisemmin eri syiden kesken kuin lapsettomilla vastaajilla. Sama toteutui myös tämän tutkimuksen kohdalla, sillä esimerkiksi miespuolisilla opiskelijavanhemmilla kutakin tekijää piti tärkeänä 11–46 prosenttia vastaajista, kun taas lapsettomilla opiskelijanaisilla haarukka oli neljästä prosentista aina 85 prosenttiin. Edelleen on todettava, etteivät Perhebarometrin ja KOTT2016-kyselyn kysymyspatteristot olleet identtiset, mutta huoli taloudellisesta tilanteesta nousi tärkeimpien estävien tekijöiden joukkoon niin tässä tutkimuksessa kuin Perhebarometrissäkin (Miettinen 2015, 58). Lapsiperheiden taloudellisen aseman turvaaminen olisi tärkeää jo sen vuoksi, että lapsen saamisen ei tule olla varallisuuskysymys tai vain eliitin oikeus. Taloudellinen ahdinko heikentää tutkitusti hyvinvointia (esim. Kunnari 2017), joten myös tästä näkökulmasta lapsiperheiden toimeentulosta täytyy pitää huolta.

Uratoiveet ovat kiinnostava teema, joka on syytä nostaa vielä erikseen tarkasteluun. Merkille pantavaa on, että urahaaveet nousivat tässä tutkimuksessa viiden tärkeimmän lapsen saamista estävän tekijän joukkoon sekä lapsia saaneiden että lapsettomien naisten keskuudessa ja oli lapsia saaneille opiskelijanaisille kaikkein tärkein estävä tekijä. Lapsia saaneista opiskelijanaisista noin kolme viidesosaa piti urahaaveita tärkeänä esteenä, miehistä alle kaksi viidesosaa. Perhebarometrissa uratoiveita piti tärkeänä lapsen saamisen esteenä alle 40 prosenttia naispuolisista ja noin neljännes miespuolisista yhden lapsen vanhemmista, eikä se yltänyt kummallakaan viiden tärkeimmän tekijän joukkoon (Miettinen 2015, 58).

Tämän tutkimuksen tulokset eroavat erityisesti naisten kohdalla huomattavasti Perhebarometrin tuloksista. Yksi eroa selittävä tekijä lienee se, että Perhebarometriin vastanneiden vanhempien ikähaarukka oli 20–45-vuotiaat, kun taas KOTT2016-kysely rajasi pois kaikki yli 35-vuotiaat. Iäkkäämmät vanhemmat ovat ehkä jo vakiinnuttaneet asemansa työmarkkinoilla ennen lapsen saamista. Uratoiveiden sukupuolittuneisuus kaipaakin kuitenkin selitystä. Aiempi tutkimus osoittaa lasten vaikuttavan nimenomaan naisten työssäkäyntiin

(Bardy ym. 2001). Onko mahdollisesti niin, että vastaajat tietävät lapsen saamisen hankaloittavan naisen urakehitystä, mutta ei niinkään miehen? Tulkitsen prekarisaation olevan todennäköinen taustavaikuttaja. Prekaari työ koskettaa kaikkia, mutta erityisesti se osuu naisiin (Jokinen 2013; Young 2010; Mitropoulos 2005). Kuten teorialuvussa todettiin, lapsen saaminen on nykypäivänä enemmän henkilökohtainen riski kuin aiemmin ja työelämän sukupuolittuneet ja syrjivät käytännöt pakottavat nimenomaan naiset punnitsemaan elämänvalintojaan yhä tarkemmin (Åkerblad 2014, 77, 154). Itsestänselvyyksiä työelämässä ei ole, vaan vastuu on enemmän yksilöillä, varsinkin naisilla. Opiskelijat todennäköisesti tietävät tämän, ja ehkä juuri siksi naisopiskelijat asettavat uran tärkeäksi lasten hankkimista estäväksi tekijäksi. Erityisesti naisopiskelijoilla pelko lapsen vaikutuksesta työuraan tai ammatissa kehittymiseen on mitä ilmeisimmin todellinen ja se tulisi kaikessa päätöksenteossa ottaa vakavasti.

5.4 Loppusanat

Lopuksi haluan palata vielä aivan tutkielmani alkupuolella esiin tuomiini Aira Virtalan sanoihin. Virtala (2007, 11) painottaa, että ihmisten päättävältä omasta lapsiluvustaan ja raskauksien ajoittamisesta on osa hyvää lisääntymisterveyttä. Tähän lisäisin, että lisääntymisterveys on osa laajempaa kokonaisuutta, seksuaalioikeuksia, ja seksuaalioikeudet puolestaan ovat ihmisoikeuksia. Kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ja toimintaohjelmissa (mm. sosiaalisen edistyksen ja kehityksen julistus 1969, Rion julistuksen toimintaohjelma Agenda 21 ja Kairon toimintaohjelma; ks. United Nations n.d.), joihin Suomi muiden maiden mukana on sitoutunut, säädetään ihmisten oikeudesta tehdä ilman syrjintää tai pakottamista päätöksiä siitä, saavatko he lapsia ja jos, niin montako ja milloin. Silloin kun puhutaan vanhemmuudesta, lapsen saamisen ajankohdasta tai opintojen ja vanhemmuuden yhdistämisestä, ei olla siis enempää eikä vähempää kuin ihmisoikeuksien äärellä.

Paljon pitää yhä tehdä työtä sen eteen, että lapsen saaminen olisi mahdollista opiskeluaikana ilman, että se asettaa vanhempaa muussa elämäntilanteessa vanhemmaksi tulevia heikompaan asemaan. Lapsen saamisesta opiskeluaikana on tehtävä todellinen vaihtoehto. Samalla on myös annettava mahdollisuus tehdä toisin. Lapsen saamista on voitava *halutessaan* lykätä ja siitä on saatava luopua kokonaan ilman, että joutuu kohtaamaan painostusta tai arvostelua valinnoistaan. Yhteiskunnan tehtävä on huolehtia siitä, ettei valintoihin pakota rakenteellinen

epätasa-arvo. Silloin ihmisten seksuaalioikeudet toteutuisivat mahdollisen lapsen saamisen ajoituksesta päättämisen osalta niin kuin niiden kuuluisi toteutua.

Lähteet

- Aamulehti 12.2.2017. Anne Välinoro: *Hän ei ole mies eikä nainen – Tero Hetero on räppäävä äiti, jota tuijotetaan naisten vessoissa*. Saatavilla osoitteessa <https://www.aamulehti.fi/kulttuuri/han-ei-ole-mies-eika-nainen-tero-hetero-on-rappaava-aiti-jota-tuijotetaan-naisten-veossoissa-24269858/>. Viitattu 1.6.2017.
- Aarnipuu, Tiia. 2008. *Trans. Sukupuolen muunnelmia*. Like, Helsinki.
- Ali-Löytty, Annemari. 2009. *Opiskelijavanhemmuuden ristiriidat*. Sosiaalipolitiikan pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.
- Alkula, Tapani, Pöntinen, Seppo ja Ylöstalo, Pekka. 1994. *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. WSOY, Helsinki.
- Allardt, Erik. 1993. "Having, Loving, Being: An Alternative to Swedish Model of Welfare Research." Teoksessa Nussbaum, Martha & Sen, Amartya (toim.). *The Quality of Life*. Clarendon Press, Oxford, 88–94.
- Allardt, Erik. 1976. *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. WSOY, Helsinki.
- Andersen, Torben M. 2008. "Pohjoismainen malli – tulevaisuuden näkymät ja haasteet." *Yhteiskuntapolitiikka* 72, 4: 402–410.
- Bardy, Marjatta. 2009. "Hyvinvoinnin ulottuvuudet – perheen ja yhteiskunnan suhteissa." Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna, Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.). *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Terveystieteiden tutkimuskeskus, Helsinki, 226–242.
- Bardy, Marjatta, Salmi, Minna ja Heino, Tarja. 2001. *Mikä lapsiamme uhkaa? : Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun*. Stakes, Helsinki.
- Bradford, Judith ja Sartwell, Crispin. 1997. "Addiction and Knowledge: Epistemic Disease and the Hegemonic Family." Teoksessa Lindemann Nelson, Hilde (toim.). *Feminism and Families*. Routledge, New York.
- Butler, Judith. 2004. *Undoing gender*. Routledge, New York.
- Butler, Judith. 2006. *Hankala sukupuoli*. Suom. Pulkkinen, Tuija ja Rossi, Leena-Maija. Alkuperäisteos *Gender Trouble* vuodelta 1990. Gaudeamus, Helsinki.
- Central Intelligence Agency. n.d. *The World Factbook*. Washington, DC: Central Intelligence Agency. Saatavilla osoitteesta <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>. Viitattu 15.3.2017.
- Cetre, Sophie, Clark, Andrew E. ja Senik, Claudia. 2015. "Happiness and the Parenthood Paradox." Saatavilla osoitteesta <http://www.parisschoolofeconomics.com/clark-andrew/HappinessandtheParenthoodParadox.pdf>. Viitattu 14.9.2017.
- Clark, David ja McGillivray. 2007. *Measuring Human Well-being: Key Findings and Policy Lessons*. Policy Brief nr 3. United Nations University.

Connell, Raewyn ja Pearse, Rebecca. 2015. *Gender In World Perspective*. Polity Press, Cambridge.

CSN. 2014. *Den ekonomiska situationen för studiemedelstagare med barn*. CSN Rapport 2014:3.

CSN. 2009. *Studierande föräldrar i högre utbildning. Ekonomiska och sociala villkor*.

Direktiivi 2010/18/EU. Euroopan unionin neuvoston direktiivi vanhempainvapaata koskevan puitesopimuksen täytäntöönpanosta. Euroopan unionin virallinen lehti 18.3.2010. Saatavilla osoitteesta <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32010L0018&from=EN>. Viitattu 6.6.2017.

Eerola, Petteri. 2015. *Responsible Fatherhood. A Narrative Approach*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Estes, Danielle K. 2011. "Managing the Student-Parent Dilemma: Mothers and Fathers in Higher Education." *Symbolic Interaction* 34, 2: 198–219.

Forsberg, Hannele. 2003. "Johdanto." Teoksessa Forsberg, Hannele ja Nätkin, Ritva (toim.). *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamus, Helsinki.

Forsberg, Hannele ja Nätkin, Ritva (toim.). 2003. *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamus, Helsinki.

Gissler, Mika, Klemetti, Reija, Lammi-Taskula, Johanna ja Miettinen, Anneli. 2009. "Lastenhankinnan lykkääminen." Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna, Karvonen, Sakari ja Ahlström, Salme (toim.). *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, TEE004, Helsinki.

Haaranen, Ari. 2012. *Realistinen arviointi lapsiperheiden vanhempainryhmistä. Muutokset perheen terveydesä ja vaikuttavuutta edistävät toiminnot*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto, Kuopio.

Hauschildt, Kristina, Gwosć, Christoph, Netz, Nicolai ja Mishra Shweta. 2015. *Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. 2012–2015. EUROSTUDENT V 2012–2015. Synopsis of Indicators*. W. Bertelsmann Verlag, Bielefeld. Saatavilla osoitteesta http://www.eurostudent.eu/download_files/documents/EVSynopsisofIndicators.pdf. Viitattu 1.3.2017.

HE 80/2015. *Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi varhaiskasvatuslain sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta*. Finlex. Saatavilla osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2015/20150080>. Viitattu 2.6.2017.

Heino, Anna ja Gissler, Mika. 2016. *Pohjoismaiset perinataalitilastot*. Tilastoraportti 4/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Heikkilä, Tarja. 2014. *Tilastollinen tutkimus*. Edita, Helsinki.

- Helsingin Sanomat 25.8.2014. Sini Luokkanen: *Perheelliset opiskelijat ovat köyhistä köyhimpiä*. Mieliopidekirjoitus.
- Helsingin Sanomat 20.8.2014. Nimimerkki Opiskeleva äiti: *Kelan logiikka ei avaudu minulle*. Mieliopidekirjoitus.
- Henkel, Ramon E. 1976. *Tests of Significance*. Sage University Paper Series on Quantitative Applications in the Social Sciences, 07-004. Sage, Newbury Park.
- Hill, E. Jeffrey. 2005. "Work-family facilitation and conflict, working fathers and mothers, work-family stressors and support." *Journal of Family Issues* 26, 6: 793–819.
- Holopainen, Martti ja Pulkkinen, Pekka. 2013. *Tilastolliset menetelmät*. Sanoma Pro, Helsinki.
- Husu, Liisa. 1999. "Tiedenaiset suomalaisen tiedepolitiikan kohteena." Yliopistotieto 1/99. Opetusministeriö. Saatavilla osoitteesta <http://www.helsinki.fi/akka-info/tiedenaiset/tiedepol.html>. Viitattu 13.6.2017.
- Häggman-Laitila, Arja ja Pietilä, Anna-Maija. 2007. "Lapsiperheiden terveyttä edistävä tuki ja sen lähtökohdat: Katsaus kehittämiskohteisiin ja jatkotutkimusaiheisiin." *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 44, 47–62.
- Hämäläinen, Ulla ja Kangas, Olli. 2010. "Johdanto: Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin tarkastelua." Teoksessa Hämäläinen, Ulla ja Kangas, Olli (toim.): *Perhepiirissä*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.
- Ikonen, Hanna-Mari. 2013. "Precarious work, entrepreneurial mindset and sense of place: female strategies in insecure labour markets." *Global Discourse* 3: 3–4, 467–481.
- Isola, Anna-Maria. 2013. *Sukupuoli ja syntyvyyden retoriikka Venäjällä ja Suomessa 1995–2010*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Jallinoja, Riitta. 2006. *Perheen vastaisku: familistista käännettä jäljittämässä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Jallinoja, Riitta. 2004. "Familistisen käänteen rakentajat: Arlie Hochschild ja suomalainen mediajulkisuus." Teoksessa Rahkonen, Keijo (toim.): *Sosiologia nykykeskusteluja*. Gaudeamus, Helsinki, 64–98.
- Jalovaara, Marika ja Fasang, Anette Eva. 2015. "Are there gender differences in family trajectories by education in Finland?" *Demographic Research* 33: 1241–1255.
- Jokinen, Eeva, Venäläinen, Juhana ja Vähämäki, Jussi. 2015. "Johdatus prekaarien affektien tutkimukseen." Teoksessa Jokinen, Eeva ja Venäläinen, Juhana (toim.). *Prekarisaatio ja affekti*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 118. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, 7–30.
- Jokinen, Eeva. 2013. "Prekaari sukupuoli." *Naistutkimus* 26, 1: 5–18.

- Jokinen, Eeva. 2005. *Aikuisten arki*. Gaudeamus, Helsinki.
- Julkunen, Raija. 2010. *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino, Tampere.
- Kainulainen, Sakari. 2014. "Mitä uutta kokemuksellisuus tuo hyvinvointikäsitteeseen ja käyttöön?" Teoksessa Nieminen, Ari, Tarkiainen, Ari & Vuorio, Elina (toim.). *Kokemustieto, hyvinvointi ja paikallisuus*. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 177. Turun ammattikorkeakoulu, Turku, 74–94.
- Kajanoja, Jouko. 2008. "Suomalaisten hyvinvointi." *Yhteiskuntapolitiikka* 73, 4: 461–462.
- Kansallinen terveyserojen kaventamisen toimintaohjelma 2008–2011. 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön julkasuja 2008:16. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Kela. 2017. *Sateenkaariperheen etuudet*. Saatavilla osoitteesta www.kela.fi/sateenkaariperhe. Viitattu 19.10.2017.
- Kelhä, Minna. 2009. *Vääränikäisiä äitejä? Ikä ja äitiyden yhteiskunnalliset ehdot*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki.
- Kenny, Louise C., Lavender, Tina, McNamee, Roseanne, O'Neill, Sinéad M., Mills, Tracey ja Khashan, Ali S. 2013. "Advanced Maternal Age and Adverse Pregnancy Outcome: Evidence from a Large Contemporary Cohort." *PLoS ONE* 8, 2: 1–9.
- Kolehmainen, Jani ja Aalto, Ilana. 2004. "Johdanto isyyksien tutkimiseen." Teoksessa Aalto, Ilana ja Kolehmainen, Jani (toim.): *Isäkirja*. Vastapaino, Tampere, 9–26.
- Kontula, Anna ja Jakonen, Mikko. 2008. "Prekarisaatio ja työn tutkimuksen politiikat." Teoksessa Jokinen, Eeva & Eräsaari, Matti (toim.): *Kurjan ääni: osa 1. Yliopistotyöläiset*. *Juhlakirja Leena Eräsaarelle 31.12.2008*.
- Koponen, Päivikki, Klemetti, Reija, Luoto, Riitta, Alha, Pirkko ja Surcel, Heljä-Marja. 2012. "Lisääntymisterveys." Teoksessa Koskinen, Seppo, Lundqvist, Annamari ja Ristiluoma, Noora (toim.). *Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 68/2012. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Korhonen, Merja. 2004. "Työssäkäyvä isä. Mitä yksi epätavallinen tarina paljastaa perhepiirin kätkeytyistä "sukupuolisopimuksista"?" Teoksessa Aalto, Ilana ja Kolehmainen, Jani (toim.): *Isäkirja*. Vastapaino, Tampere, 245–270.
- Korvajärvi, Päivi. 2010. "Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ." Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija ja Juvonen, Tuula (toim.): *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino, Tampere, 183–196.
- Koslowski, Alison, Blum, Sonja ja Moss, Peter. (toim.) 2016. *International Review of Leave Policies and Research 2016*. Saatavilla osoitteesta http://www.leavenetwork.org/lp_and_r_reports/. Viitattu 6.6.2017.

- Kunnari, Marika. 2017. *Aikuisväestön hyvinvointiin liittyvät huolet ja hyvinvoinnin heikentäjät*. Väitöskirja. Oulun yliopisto, Oulu.
- Kunttu, Kristina. 2017. *Tuloksia ja trendejä 2000-luvulta. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016*. Puhu niin kuuntelen -seminaari 13.2.2017. Saatavilla osoitteesta http://www.yths.fi/filebank/4199-KOTT_2016_Esitys_13_2_2017_Kunttu_pdf.pdf. Viitattu 1.3.2017.
- Kunttu, Kristina, Pesonen, Tommi ja Saari, Juhani. 2017. *Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2016*. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 48. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö, Helsinki.
- Kunttu, Kristina ja Pesonen, Tommi. 2013. *Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2012*. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 47. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö, Helsinki.
- Kunttu, Kristina ja Huttunen, Teppo. 2009. *Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2008*. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 45. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö, Helsinki.
- Kunttu, Kristina ja Huttunen, Teppo. 2005. *Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2004*. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiön tutkimuksia 40. Ylioppilaiden terveydenhoitosäätiö, Helsinki.
- Kuronen, Marjo. 2014. "Perheen ideologinen tuottaminen." Teoksessa Jallinoja, Riitta, Hurme, Helena ja Jokinen, Kimmo (toim.). *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Gaudeamus, Helsinki.
- Laaksonen, Marianne. 2014. "Puoliveli ja bonusäiti – uusperheen nimitysten kirjoja." *Kielikello 2/2014*.
- Lahtinen, Anu. 2016. "Perhe, mikä perhe? Avauksia perhesuhteiden pitkään historiaan." *Kasvatus & Aika* 10, 1: 72–86.
- Lahtinen, Jarkko ja Selkee, Johanna. 2016. *Varhaiskasvatuskyselyraportti I: subjektiivinen oikeus ja suhdeluvut*. Kuntaliitto, Helsinki.
- Lammi-Taskula, Johanna ja Karvonen, Sakari. (toim.). 2014. *Lapsiperheiden hyvinvointi 2014*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Lammi-Taskula, Johanna, Salmi, Minna ja Parrukoski, Sanna. 2009. *Työ, perhe ja tasa-arvo*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:55. Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- Lammi-Taskula, Johanna ja Salmi, Minna. 2009. "Työ, perhe ja hyvinvointi." Teoksessa Lammi-Taskula, Johanna & Karvonen, Sakari & Ahlström, Salme (toim.): *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- Lammi-Taskula, Johanna. 2004. "Sukupuolijärjestelmä, vanhempainvapaat ja isät." Teoksessa Aalto, Ilana ja Kolehmainen, Jani (toim.): *Isäkirja*. Vastapaino, Tampere, 167–193.

Levine, Timothy R., Weber, René, Hullett, Craig, Sun Park, Hee & Massi Lindsey, Lisa L. 2008. "A Critical Assessment of Null Hypothesis Significance Testing in Quantitative Communication Research." *Human Communication Research* 34, 171–187.

Malander, Johanna. 2016. *Helsinkiäisten lapsiperheiden koettu hyvinvointi*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen työpapereita 4:2016. Saatavilla osoitteesta https://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/16_10_14_Tyopapereita_4_Malander.pdf. Viitattu 18.7.2017.

McGinnity, Frances ja Whelan, Christopher T. 2009. "Comparing Work–Life Conflict in Europe: Evidence from the European Social Survey." *Social Indicators Research* 93, 433–444.

Metsämuuronen, Jari. 2000. *Tilastollisen päättelyn perusteet*. International Methelp Ky, Helsinki.

Miettinen, Anneli. 2015. *Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia*. Perhebarometri 2015. Väestöliitto, Helsinki.

Miettinen, Anneli ja Rotkirch, Anna. 2008. *Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet*. Perhebarometri 2008. Väestöliitto, Helsinki.

Mitropoulos, Angela. 2005. "Precari-Us?" *Mute: Culture Politics after the Net* 1, 29: 2–7.

Moring, Anna. 2013. *Oudot perheet. Normeja ja ihanteita 2000-luvun Suomessa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Murto, Rebekka ja Viinamäki, Satu. 2013. *Vanhemmuuden ja opiskelun yhteensovittaminen. Alle kouluikäisten lasten vanhempien kokemuksia Seinäjoen ammattikorkeakouluopiskelijoiden näkökulmasta*. Sosiaalialan koulutusohjelman opinnäytetyö. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Myrskylä, Mikko ja Margolis, Rachel. 2014. *Happiness: Before and After the Kids*. SOEP – The German Socio-Economic Panel Study at DIW Berlin. 642-2014. SOEP, Berliini.

Nyqvist, Fredrica, Pape, Bernd, Pellfolk, Tony, Forsman, Anna K. ja Wahlbeck, Kristian. 2013. "Structural and Cognitive Aspects of Social Capital and All-Cause Mortality: A Meta-Analysis of Cohort Studies." *Social Indicators Research* 116, 2: 545–566.

Närvi, Johanna. 2014. "Äidit kotona ja työssä – perhevapaavalinnat, työtilanteet ja hoivaihanteet." *Yhteiskuntapolitiikka* 79, 5: 543–552.

Oakley, Ann. 2004. *Experiments in knowing. Gender and Method in Social Sciences*. Polity Press, Lontoo.

Ojanen, Miia. 2017. *Työn ja perheen ristiriidat, sairauspoissaolot ja avioeroriski suomalaisilla palkansaaajilla*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, Tampere.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. n.d. *Korkeakoulut, tiedelaitokset ja muut julkiset tutkimusorganisaatiot*. Saatavilla osoitteesta <http://minedu.fi/korkeakoulut-ja-tiedelaitokset>. Viitattu 6.6.2017.

Opetushallitus. n.d. *Ammattikorkeakoulut ja yliopistot*. Saatavilla osoitteesta http://www.oph.fi/koulutus_ ja_tutkinnot/ammattikorkeakoulut_ ja_yliopistot. Viitattu 6.6.2017.

Opiskelijatutkimus 2014. *Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:10.

Paajanen, Pirjo. 2007. *Mikä on minun perheeni? Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997*. Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E 30/2007. Väestöliitto, Helsinki.

Paajanen, Pirjo. 2002. *Saako haikara tulla käymään? Suomalaisten lastenhankinnan ihanteet ja todellisuus*. Perhebarometri 2002. Väestöliitto, Helsinki.

Patosalmi, Mervi. 2011. *The Politics and Policies of Reproductive Agency*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Perrier, Maud. 2013. "No sight time: the significance of reproductive timing for younger and older mothers' moralities." *Sociological Review* 61, 1: 69–87.

Quimby, Julie L. ja O'Brien, Karen M. 2006. "Predictors of Well-Being Among Nontraditional Female Students With Children." *Journal of Counseling & Development* 84, 4: 451–460.

Ranta, Emma. 2016. "*Musta tuntu et mä sulan*" – *Opiskelijaäitien kokemuksia opintojen ja perheen yhteensovittamisesta*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Ratilainen, Tiina, Seppäläinen, Charlotta ja Vauhkonen, Jenna. 2016. *Saimaan ammattikorkeakoulun opiskelijoiden kokemuksia opiskelun ja vanhemmuuden yhdistämisestä*. Terveydenhoitotyön opinnäytetyö. Saimaan ammattikorkeakoulu, Lappeenranta.

Ronkainen, Suvi. 2004. "Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus." Teoksessa Liljeström, Marianne (toim.): *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Vastapaino, Tampere.

Rokkonen, Lilli Aini. 2015. "Moratorio." Teoksessa Jokinen, Eeva ja Venäläinen, Juhana (toim.). *Prekarisaatio ja affekti*. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 118. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Rossi, Leena-Maija. 2010. "Sukupuoli ja seksuaalisuus, eroista eroihin." Teoksessa Saresma, Tuija, Rossi, Leena-Maija ja Juvonen, Tuula (toim.): *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino, Tampere, 21–38.

Rotko, Tuulia, Kauppinen, Tapani, Mustonen, Niina ja Linnanmäki, Eila. 2012. *Kuilun kaventajat. Kansallinen terveyserojen kaventamisen toimintaohjelma 2008–2011 – loppuraportti*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Rotko, Tuulia, Aho, Timo, Mustonen, Niina ja Linnanmäki, Eila. 2011. *Kapeneeko kuilu? Tilannekatsaus terveyserojen kaventamiseen Suomessa 2007–2010*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Räty, Sini. 2014. “Kyllähän mun pitää niille soittaa, kun mä olen iltavuorossa, että nyt syökää ruokaa” – *Vanhemmuus, arki ja hyvinvointi vuorotyötä tekevien yksinhuoltajaäitien kokemana*. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Saarenmaa, Kaisa, Saari, Katja ja Virtanen, Vesa. 2010. *Opiskelijatutkimus 2010. Korkeakouluopiskelijoiden toimeentulo ja opiskelu*. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:18. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Helsinki.

Salmi, Minna. 2000. “Kotihoidon tuki ja naisten asema: tutkimushaasteita ja tulkintaongelmia.” *Yhteiskuntapolitiikka* 65, 1: 46–56.

Salmi, Minna, Lammi-Taskula, Johanna ja Närvi, Johanna. 2009. *Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo*. Työ- ja elinkeinoministeriö, Helsinki.

Salmi, Minna ja Lammi-Taskula, Johanna. (toim.) 2004. *Puhelin, mummo vai joustava työaika? Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. Stakes, Helsinki.

Salmi, Minna ja Närvi, Johanna (toim). 2017. *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Salmi, Minna ja Närvi, Johanna. 2014. “Perhepoliittiset uudistukset ja pienten lasten vanhempien mielipiteet.” *Yhteiskuntapolitiikka* 79, 4: 413–423.

Sateenkaariperheet ry. 2017. *Perheitä sateenkaaren väreissä – Transtaustainen vanhempi*. Video. Saatavilla osoitteesta <https://www.youtube.com/watch?v=zBjT8TRzqVk>. Viitattu 1.6.2017.

Savolainen, Jarna, Lammi-Taskula, Johanna ja Salmi, Minna. 2004. *Elämän kirjoja työpaikoille: Käsikirja työn ja perheen yhteensovittajille*. Stakes, Helsinki.

Silva, Elisabeth B. ja Smart, Carol. 1999. “The ”New” Practices and Politics of Family Life.” Teoksessa Silva, Elisabeth B. ja Smart, Carol (toim.): *The New Family*. SAGE, Lontoo.

Sivistysvaliokunnan mietintö SIVM 17/2016 vp. Sivistysvaliokunta, Helsinki. Saatavilla osoitteesta https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/mietinto/Sivut/SiVM_17+2016.aspx. Viitattu 30.8.2017.

Suomen virallinen tilasto. 2016. *Oppilaitosten opiskelijat ja tutkinnot. Liitetaulukko 1. Tutkintotavoitteisen koulutuksen opiskelijat koulutussektoreittain 2014 ja 2015*. Tilastokeskus, Helsinki. Saatavilla osoitteesta http://www.stat.fi/til/opiskit/2015/opiskit_2015_2016-11-29_tau_001_fi.html. Viitattu 6.6.2017.

Suomen virallinen tilasto. 2014. *Oppilaitosten opiskelijat ja tutkinnot. Liitetaulukko 2. Tutkintotavoitteisen koulutuksen opiskelijat ja suoritettut tutkinnot koulutussektorin ja sukupuolen mukaan 2014*. Tilastokeskus, Helsinki. Saatavilla osoitteesta

http://www.stat.fi/til/opiskt/2014/opiskt_2014_2015-12-16_tau_002_fi.html. Viitattu 13.6.2017.

Sutela, Hanna. 2013. *Määräaikainen työ ja perheellistyminen Suomessa 1984–2008*. Tilastokeskus, Helsinki.

Tanskanen, Anni. 2008. *Poliittista puhetta vauvakuumeisessa valtiossa – Tutkielma väestöpoliittisen keskustelun retoriikasta 2000-luvun alun Suomessa*. Sosiologian pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Tampere.

Tilastokeskus. n.d. *Käsitteet: Perhe*. Saatavilla osoitteesta <http://www.tilastokeskus.fi/meta/kas/perhe.html>. Viitattu 24.3.2017.

Tutka 15.9.2017. *Turun ammattikorkeakouluun suunnitteilla oma päiväkot*. Saatavilla osoitteesta <https://tutka.pro/yhteiskunta/turun-ammattikorkeakouluun-suunnitteilla-oma-paivakoti/>. Viitattu 25.9.2017.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2009. *Humanistisen, yhteiskunnallisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotus eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi*. Tutkimuseettinen neuvottelukunta, Helsinki. Saatavilla osoitteesta <http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/eettisetperiaatteet.pdf>. Viitattu 9.10.2017.

Tähtinen, Juhani, Laakkonen, Eero ja Broberg, Mari. 2011. *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisuja C: 20. Turun yliopiston kasvatustieteiden laitos ja Opettajankoulutuslaitos, Turku.

Törrönen, Maritta. 2012. *Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi*. Gaudeamus, Helsinki.

United Nations. n.d. *Reproductive Rights*. Saatavilla osoitteesta <http://www.un.org/en/development/desa/population/theme/rights/>. Viitattu 6.10.2017.

Vaarama, Marja, Siljander, Eero, Luoma, Minna-Liisa ja Meriläinen, Satu. 2010. “Suomalaisten kokema elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen.” Teoksessa Vaarama, Marja, Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari (toim.). *Suomalaisten hyvinvointi 2010*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki, 126–149.

Viljamaa, Marja-Leena. 2003. *Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekeskeisyys ja vertaistuki*. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Virtala, Aira. 2007. *Family Planning among University Students in Finland*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, Tampere.

Vuori, Eija ja Gissler, Mika. 2016. *Perinataalitalasto – synnyttäjät, synnytykset ja vastasyntyneet 2015*. Tilastoraportti 16/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

Vuori, Jaana. 2004. “Isyyden mallit ja isien valinnat.” Teoksessa Aalto, Ilana ja Kolehmainen, Jani (toim.): *Isäkirja*. Vastapaino, Tampere, 29–63.

Vuori, Jaana. 2001. *Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, Tampere.

West, Candace ja Zimmerman, Don H. 2002. "Doing gender." Teoksessa Fensterman, Sarah ja West, Candace: *Doing gender, doing difference. Inequality, power and institutional change*. Routledge, New York, 3–24.

Yesilova, Katja. 2009. *Ydinperheen politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.

YLE 6.3.2015. Elina Jämsen: *Isäksi ja äidiksi tullaan aina vain myöhempään – keskimääräinen ensisynnytysikä jopa 34 vuotta*. Saatavilla osoitteesta <http://yle.fi/uutiset/3-7847099>. Viitattu 1.3.2017.

Young, Marisa C. 2010. "Gender Differences in Precarious Work Settings." *Industrial Relations* 65, 1: 74–97.

Åkerblad, Leena. 2014. *Epävarmuuden tuolla puolen. Muuttuvat työmarkkinat ja prekaari toimijuus*. Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto.